

Martin Luther

Kirkens babylonske fangenskab 1520

INDLEDNING

Ny dansk oversættelse af et af Martin Luthers mest centrale reformatoriske skrifter om hans syn på sakramenterne og troens betydning. Skriftet er oversat fra den latinske originaltekst i Weimar-udgaven med hjælp fra tidligere danske, tyske og engelske oversættelser.

Cand.theol. Finn B. Andersen, sept. 2005

LUTHERS INDLEDNING

Jesus

Augustinermunken Martin Luther sender hilsen til Hermann Tulich! Hvad enten jeg vil eller ej, tvinges jeg til at blive *klogere dag for dag*, når så mange kloge hoveder angriber mig og tager mig i skole. *For et par år siden skrev jeg om afladen, men nu fortryder jeg meget, at jeg har skrevet denne lille bog.* Dengang sad jeg nemlig fast i en stor overtro på det romerske herredømme, og derfor mente jeg ikke, at man fuldstændig kunne forkaste afladen, som jeg kunne se, var almindelig anerkendt af alle.

Det er der intet mærkeligt i, *for jeg var dengang alene om sagen.* Men bagefter har jeg, takket være Sylvesters og hans munke, som så ivrigt forsvarede afladen, forstået, at den ikke er andet end ren og skær bedrag af de romerske smigrere, som dermed både vil udrydde troen på Gud og folks penge.

Gid jeg kunne få alle mine bøger om afladen tilbage fra boghandlerne og få alle mine læsere til at brænde dem og i stedet for alt, hvad jeg har skrevet om den, lære denne sætning: *Afladen er de romerske smigreres skurkestreg*

Derefter begyndte Eck og Emser og deres følgesvende, at undervise mig om, at paven er kirkens overhoved. Og også her må jeg bekende, for ikke at være utaknemlig mod så lærde mænd, at jeg har gjort store fremskridt i kraft af deres værker. For skønt jeg havde benægtet pavedømmets guddommelige ret, anerkendte jeg dog dets menneskelige ret.

Men efter at jeg har hørt og læst disse spytslikkeres skarpsindige spidsfindigheder, som de søger at holde deres afgud kunstigt oven vande med (for jeg er ikke helt blind i disse sager), så er jeg nu ganske klart overbevist om, at *pavedømmet er Babylons rige*. Derfor beder jeg også her mine venner, såvel boghandlere som læsere, at gøre deres bedste for at tilintetgøre alt, hvad jeg har sagt og udgivet derom, og fastholde denne sætning: *Pavedømmet er den romerske biskops mægtige cirkusnummer*. Det fremgår også af de grunde, som Eck, Emser og Leipziger-bibellæreren fremfører.

Nu driver universiteterne spøg med mig angående *spørgsmålet om nadver med både brød og vin*, og mange andre store ting. Her gælder det, at heller ikke disse læremestre har jeg hørt forgæves. En munkebroder fra Italien har skrevet en bog: Martin Luthers tilbagekaldelse til den romerske pavestol, det vil nu sige, det er ikke mig (som man skulle tro efter ordlyden), der tilbagekalder, men ham, der kalder mig tilbage (sådan er nemlig nu til dags italienerne begyndt at skrive latin).

Der er en anden broder, der har skrevet imod mig om nadverens to skikkelser, en tysker fra Leipzig, og vi får at vide, at han har læst hele det kanoniske bibliotek, og jeg hører, at han har gjort mange store og mærkelige ting. Italieneren er forsigtig nok til at fortie sit navn, måske efter Cajetans og Sylvesters sande eksempel. Leipzigeren, derimod, gør som de dristige og stridbare tyskere gør, han omgiver sit navn med en masse titler, opremser sit liv,

sin hellighed, sin viden, sit embede, sin ære, sin hæder, næsten også sit skonummer.

Her kan jeg uden tvivl lære ikke så lidt, når det navngivne brev skrives til selve Guds søn. Hvor hyggeligt omgås ikke disse hellige med den Kristus, der hersker i Himlen! Dernæst er der tre snakkehoveder, der her synes at tale til mig, én på smukt latin, en anden på bedre græsk, og en tredje på et allerkønneste hebraisk. Men du søde, milde, hvad mener du, det har med mig at gøre, udover at jeg skal spidse ører? Den leipzigske sag drejer sig om betragtelsen af det hellige kors.

Indtil nu har jeg været dum nok til at tro, at det ville være smukt, om det på et almindeligt kirkemøde kunne besluttes, at man måtte give lægfolket begge nadverens dele. Men denne mening siger broderen, mere end højlærd, at han vil korrigere, det er nemlig ikke foreskrevet eller tilrådet, hverken af Kristus eller apostlene, at lægfolk skal have begge skikkelser, derfor er det overladt til kirken at bedømme, hvad der på det punkt skal gøres og undlades, og den har man bare at adlyde. Så vidt broderen.

Du spørger måske, hvilket temperamentsfuldt menneske de dog har med at gøre, eller hvem han mon skriver imod. *Jeg har nemlig aldrig fordømt brugen af kun den ene skikkelse*, og har netop overladt det til kirkens bedømmelse, at indføre både brød og vin. Det, som også han selv prøver at bevise, det vil han bekæmpe hos mig.

Jeg svarer, at det ser ud til, at den debatmåde er almindelig blandt alle dem, der skriver imod Luther, at de tilslutter sig det, de bekæmper, eller lader, som om de er enige med det, de skulle bekæmpe. Sådan gør Sylvester, sådan gør Eck, sådan gør Emser, sådan gør kølnerne og dem fra Louvain, og hvis denne broder her havde afvejet fra alle disse folks debatmåde, ville han ikke have skrevet mod Luther.

Men der skete denne broder noget mere lykkeligt end de andre. Da han nemlig skulle bevise, at det at bruge begge skikkelser hverken er et bud eller et råd, men noget, der er overladt til kirkens bestemmelse, indførte han Skriften,

hvormed han beviste, at det ved Kristi bud er fastslået, at lægfolk kun skal have brødet.

Ifølge denne nye Skriftudlægning kan det således være sandt, både at brugen af brødet alene ikke er et bud, og samtidig er påbudt af Kristus. Du må vide, at Leipziger-dialektikerne er specielle ved at bruge denne nye debatmetode. Mon ikke også Emser, da han i sin første bog forkyndte, at han ville tale rent til mig, og så af mig blev fanget i en afskyelig misundelse og i skrækkelige løgne, så at han i sin følgende bog vendte sig imod mig, mon ikke han ligeud bekendte, at han havde skrevet på begge måde, med både sort og hvid sjæl? Han er en god mand, at I bare véd det.

Men jeg har hørt vor skønne brød-argumentator. Hos ham er det ligegyldigt, om det er kirkens bestemmelse eller Kristi bud, om det er Kristi bud eller ikke Kristi bud. Dermed beviser han behændigt, at lægfolk kun skal have brødet, der er befalet ved Kristi bud, det vil sige, ved kirkens bestemmelse.

Men store bogstaver ser det ud på følgende måde: ET UFEJLBART FUNDAMENT. Derefter behandler han Johannes 6 med en utrolig visdom, hvor Kristus taler om Himlens brød og livets brød, det vil sige om sig selv. Disse ord udlægger den høj lærde mand ikke blot om alterets sakramente, nej, han gør også det, at han, fordi Kristus siger: "Jeg er det levende brød" og ikke: "Jeg er det levende vinbæger", drager den slutning, at der på dette sted ikke indstiftes mere end brødet til lægfolk.

Men nu læser vi lige bagefter: "Mit kød er sand mad, og mit blod er sand drikke" og: "Hvis I ikke spiser menneskesønnens kød og drikker hans blod". Men da dette for den broderlige hjerne synes at kæmpe uimodsigeligt for de to skikkelser, så klarer han ligeså glad og lærd frisag på følgende måde: Kristus har med disse ord aldrig villet sige andet end at, når man modtager brødet, så modtager man deri begge dele, både Kristi legeme og blod. Så vidt grundlaget for denne værdige, hellige, himmelske betragtningsmåde.

Ud fra dette kan du nu lære sammen med mig, tror jeg nok, at Kristus i Joh 6 påbyder én skikkelse, dog således, at dette netop er at påbyde, at det skal

være overladt kirkens bestemmelse. Det er måske af den grund, at Kristus i dette kapitel taler om lægfolket, ikke om præsterne.

Det levende brød fra Himlen angår åbenbart ikke præsterne, men så måske det døde brød fra helvede. Og hvad bliver der så tilbage til diakonerne og kirketjenerne? De er jo hverken lægfolk eller præster. De bør sikkert, efter forfatterens undtagelse, hverken bruge brød eller vin.

Kære Tulich, nu forstår du nok den nye tolkningsmetode til at behandle Skriften på. Her lærer du også, at Kristus i Joh 6 taler om nadverens sakramente, skønt han selv lærer, at han taler om troen på det kødblevne Ord, idet han siger: "Dette er Guds gerning, at I tror på den, han sendte". (Joh 6, 29).

Men for denne Bibelteologiske leipziger professor er det givet, at man kan bevise hvad som helst af hvad som helst. Han er nemlig en filosofisk teolog på linie med Aristoteles og Anaxagoras og deres sprogfilosofi.

Gennem hele sin bog tilpasser han nemlig Skriftens vidnesbyrd til at bevise hvad som helst. Et fornuftigt menneske kan let gennemskue hans væld af Skriftcitater, som han blot bruger som udsmykning.

Men jeg springer over alt det andet for ikke at plage dig med dette ildelugtende kloakvand. I slutningen af Første Korintherbrev 11 tilføjer Paulus, at hvad han har modtaget fra Herren har han overleveret korintherne og han taler om brugen af brød og vinbæger (1 Kor 11, 23). Her behandler vores sprogfilosof atter Skrifterne på samme tilfældige måde og påstår, at Paulus blot *tillader* både brød og vin, men ikke videregiver det som *forpligtende* lære.

Spørger du, hvorfra han beviser det? Ud af sit eget hoved, ligesom med Johannes 6. For denne slags lærere behøver ikke begrunde, hvad de siger, fordi de hører til dem, der beviser og lærer alt ud fra sine egne tanker. Vi belæres altså også her om, at apostelen på dette sted ikke skriver til alle korintherne, men kun til lægfolket. Følgen må jo så være, at præsterne afskæres fra hele nadveren.

Ifølge den nye sprogteori betyder ordene "Jeg har modtaget fra Herren" altså, at "Det er tilladt af Herren." Og ordene "jeg har overleveret jer, som forpligtende lære", betyder blot "jeg har givet jer lov til". Jeg beder om, at man

lægger nøje mærke til det. For på den måde er det ikke blot tilladt kirken, men enhver tilfældig slyngel, som denne lærer, at ændre Kristi og apostlenes universelle forskrifter, ordninger og bestemmelser til blot at være tilladelser.

Jeg forstå derfor, at dette menneske, som ledes af en af Satans engle, og de, som følger ham, kun stræber efter at fremstå i offentligheden som nogen, der formår at bekæmpe Luther. Men deres håb skal gøres til skamme og for at vise min foragt, skal jeg ikke nævne dem ved navn i al evighed. Jeg vil indskrænke mig til dette ene svar på alle deres bøger.

Hvis de er værdige til, at Kristus ville føre dem tilbage til en sund forstand, vil jeg bede om, at han vil gøre det i sin barmhjertighed. Hvis de ikke er værdige til det, beder jeg om, at de ikke skal ophøre med at skrive sådanne bøger, og at sandhedens fjender, som ikke fortjener andet, skal læse dem. For det er sandt, hvad man siger, at hvis man kæmper med et svin, bliver man selv svinet til, hvad enten man vinder eller taber.

Dernæst, fordi jeg ser, at de har tid og papir nok, så vil jeg give dem noget at bestille, så de skal få lejlighed til at skrive i overflod. Jeg forudser nemlig, at så snart de har triumferet over deres sejr over det, de mener, er et kætteri, har jeg allerede fremkaldt et nyt.

Det er nemlig også mit ønske, at stridens ledere skal blive besmykket med mange fine titler. Derfor, mens disse mennesker brokker sig over, at jeg forsvarer brugen af både brød og vin i nadveren, og er optaget af denne vigtige sag, så vil jeg gå videre og forsøge at påvise, at det er fuldstændig ugudeligt at nægte lægfolket vinen i nadveren. Og for at gøre det korrekt, vil jeg spille et forspil om den romerske kirkes fangenskab, for til sin tid at spille hovedværket, når de højlærde papister har overvundet denne bog.

Det gør jeg, hvis en eller anden from læser, der er positiv stemt, skulle bebrejde mig, at jeg beskæftiger mig med dette vanvid. Man kan med rette indvende, at man ikke vil læse noget, som hverken gør en bedre eller klogere, eller i det mindste giver anledning til konstruktive overvejelser.

Du skal nemlig vide, hvor misfornøjet mine venner er over, at jeg bruger tid på disse menneskers simple udflugter, som man kan gennemskue blot ved at

læse dem. De forventer noget langt bedre af mig, som Satan netop prøver at forhindre mig i gennem disse folk. Jeg vil derfor rette mig efter deres råd, og overlade det til disse hvepse at have besvær med at kæmpe og angribe.

Angående den italienske munk fra Cremona har jeg ingen kommentarer. Han er en uuddannet lægmand, der forsøger at kalde mig tilbage til den hellige pavestol. Jeg er ganske vist ikke bevidst om, at jeg skulle have forladt den. Der er da heller ingen, der har kunnet påvise det. Han fremhæver især de besynderlige grunde, at min stilling og det at kejserdømmet nu er tysk, burde bevæge mig til det. I det hele taget ser det ud til, at han ikke så meget skriver for at kalde mig tilbage, som for at rose italienerne og den romerske pave. Og det skal da være ham tilladt, at han med sit lille Skrift ønsker at vise sin lydighed. Men det fortjener ikke at blive behandlet indgående, da jeg ikke kan se, det er skrevet i ondskab, og heller ikke, at jeg gendriver det grundigt, for han snakker blot i uvidenhed og mangel på kundskab.

NADVEREN

Allerførst afviser jeg, at der er syv sakramenter. I øjeblikket kan jeg kun anerkende tre, nemlig dåben, boden og nadveren. Og disse er endda af den øverste ledelse i Rom ført ind i et forfærdeligt fangenskab. Kirken har helt mistet sin frihed. *Ja, faktisk er der kun ét sakramente og tre sakramentale tegn, hvis man følger Skriftens sprogbrug, som vi senere skal se.* Men nu allerførst til nadverens sakramente.

Jeg vil her nævne, hvor langt jeg er kommet i mine overvejelser med hensyn til forvaltningen af dette sakramente. For da jeg udgav traktaten om nadveren, koncentrerede jeg mig om den almindelige brug uden at tage hensyn til, om paven havde ret eller ej. Men nu, da jeg er blevet udfordret og angrebet, ja med vold slæbt frem på denne arena, så vil jeg ligeud sige, hvad jeg mener. Så må papisterne, ja hele verden le eller græde derover.

For det første, må Johannes 6 lægges helt bort, da teksten ikke omtaler nadveren med en stavelse. Ikke blot, fordi nadveren endnu ikke var indstiftet, men meget mere, fordi indholdet og ordenes sammenhæng klart viser, at Kristus

Side 7 af 107

taler om det inkarnerede ord, som jeg sagde før. Han siger nemlig: "Mine ord er ånd og liv" (vers 63). Dermed viser han, at han taler om en åndelig spisen, hvorved den, der spiser, skal leve. Men jøderne troede, han talte om en naturlig spisen, så derfor kom de i strid. Men ingen anden spising end troens spising levendegør. Denne er nemlig den sande åndelige og levende spisen. Sådan siger også Augustin: hvorfor bereder du mund og tand? Tro, så har du spist. Den sakramentale spisen levendegør nemlig ikke, da mange spiser på uværdig måde. Teksten kan derfor ikke forstås som sagt om nadveren.

Men der er nogen, der har misbrugt disse ord i undervisningen om nadveren, sådan som de pavelige forordninger og mange andre. Men der er stor forskel på at misfortolke Skriften og at forstå den korrekt, når det videre hedder: "Hvis I ikke spiser mit kød og drikker mit blod, har I ikke livet". Hvis der her var tale om den sakramentale spisen, ville Kristus således fordømme alle børn, syge, fraværende og alle andre, der på en eller anden måde er forhindret i at deltage i nadveren, ligegyldigt hvor megen tro, de ellers har.

Således viser Augustin i sin anden bog imod Julian, at også børnene, der ikke får nadveren, spiser og drikker Kristi kød og blod. Det gør de i kirkens tro. *Lad det derfor stå fast, at Johannes kapitel 6 intet har med nadveren at gøre.* Af den grund har jeg også andetsteds skrevet, at bøhmerne ikke på troværdig måde kan bruge denne tekst til at forsvare nadveren under begge skikkelser.

INDSTIFTELSESORDENE

Der er derfor kun to steder, som udtrykkeligt handler om denne sag: evangeliestederne om nadverens indstiftelse, og Paulus i 1 Kor 11. Dem vil vi nu se på. Matthæus, Markus og Lukas fortæller nemlig enstemmigt, at Kristus gav alle disciplene hele nadveren. Og at Paulus har overleveret brugen af både brød og vin, er så tydeligt, at ingen nogensinde har været så uforskammet at sige noget andet.

Dertil kommer, at Matthæus fortæller, at det ikke var i forbindelse med brødet, men vinen, at Kristus udtrykkeligt sagde: "Drik alle heraf". (Matt 26, 27). Ligeledes siger Markus ikke: "De spiste alle", men: "De drak alle af bægeret"

Side 8 af 107

(Mark 14, 23). De nævner altså begge det universelle ord "alle" sammen med vinen og ikke brødet. Det er som om Ånden har forudset denne strid, at nogen vil forhindre den fælles brug af vinen, som Kristus har villet, alle skulle være fælles om.

Hvor stærkt tror du ikke, de ville have raset imod os, hvis ordet "alle" havde stået ved brødet og ikke ved vinen, de ville ikke have givet os nogen som helst udvej, de ville skriges, de ville erklære os for kættere og fordømme os som skismatikere. Men nu, hvor ordet står placeret til fordel for os og imod dem, vover disse den frie viljes forkæmpere, at bruge spidsfindige bortforklaringer, selv i de ting, der har med Gud at gøre. De forandrer, ændrer tilbage og forvirrer alting.

Men forestil dig, om jeg stod udenfor og spurgte de herrer papister: Enten er hele sakramentet med både brød og vin givet alene til præsterne eller også tillige til lægfolket. Hvis det alene er til præsterne (som de siger), så er det på ingen måde rigtigt at give det til lægfolkene under nogen skikkelse. Man bør nemlig ikke vove at give det til dem, som Kristus ikke ved den første indstiftelse har bestemt det til.

For hvis vi tillader, at én af Kristi indstiftelser forandres, gør vi alle hans love ugyldige. Enhver ville kunne hævde, at han ikke er bundet af et eneste af hans bud eller forordninger. Én undtagelse i Skriften ophæver nemlig hele Skriften. Men hvis nadveren blev bestemt også for lægfolk, er følgen uundgåeligt, at lægfolket ikke bør nægtes hverken brød eller vin. For hvis man nægter at give den, der beder, handler man ufromt og imod Kristi handling, eksempel og indstiftelse.

BÅDE BRØD OG VIN

Jeg tilstår, at jeg er overvundet af denne uigendrivelige grund, og jeg har ikke læst, hørt eller fundet andet, som modsiger det. For Kristi ord her og hans eksempel står urokkelig fast, når han *ikke tillader, men påbyder*: "Drik alle heraf". Hvis alle skal drikke og det ikke kan forstås som kun gældende

præsterne, så er det helt sikkert ugudeligt, at holde de lægfolk borte fra vinen, der ønsker det, selv om så en engel fra Himlen befalede det.

For når de siger, at det er overladt til kirkens afgørelse at uddele begge skikkelser, så siger de det uden begrundelse og påstår det uden nogen hjemmel. Det kan afvises lige så let som det påstås. Det udretter heller intet over for modparten, som fremholder Kristi ord og handling. Det må begrundes ud fra Kristi ord, og et sådant ord eksisterer ikke.

Men hvis én af nadverens to dele kan nægtes lægfolk, kan kirken også ved en lignende bestemmelse nægte dem en del af dåben eller af boden. Der er jo tale om samme begrundelse og samme magt. Ligesom hele dåben og hele boden skal rækkes til enhver person, der ønsker det, sådan bør man derfor også give hele nadveren til alle.

Det undrer mig meget, at de kan påstå, at det under ingen omstændigheder er tilladt præsterne kun at modtage én af nadverens dele. Det ville nemlig være en dødssynd. Og den eneste begrundelse, som de alle er enige om, er, at brød og vin til sammen udgør hele sakramentet, som ikke bør deles.

Jamen, sig mig så, hvorfor det er tilladt at dele nadveren over for lægfolk, så man ikke giver dem hele sakramentet? Bevidner de ikke med deres egne argumenter, enten at lægfolk skal have både brød og vin, eller at det at give dem kun én af delene ikke er en legitim uddeling af nadveren? Hvordan kan det være, at den ene del af nadveren ikke udgør et helt sakramente, når præsterne skal have det, men er det, når lægfolket modtager det? Hvorfor henviser de her til kirkens bestemmelse og pavens magt? Guds ord og sandhedens vidnesbyrd kan ikke ophæves ved disse ting.

Hvis kirken kan fratage lægfolket vinen, kan den også fratage dem brødet, altså kan den fratage lægfolket hele alterets sakramente, og fuldstændig gøre Kristi indstiftelse til intet. Men med hvilken autoritet, om jeg må spørge? Men hvis man ikke kan fratage dem brødet eller begge skikkelser, så kan man heller ikke fratage dem vinen. Man har ingen argumenter for, hvorfor man har magt til at ændre den ene del af nadveren, men ikke begge dele. Hvis man ikke har magt

over begge dele, har man det heller ikke over den ene del. Gad vide, hvad de romerske nikkedukker vil sige til det!

Men det vigtigste argument af alle, som afgør sagen for mig, er, at Kristus siger: "Dette er mit blod, som udgydes for jer og for mange til syndernes forladelse". Her ser du soleklart, at blodet gives til alle dem, for hvis synder det er udgydt. Og hvem vover at sige, at det ikke er udgydt for lægfolket?

Ser du ikke, hvem han henvender sig til, når han giver dem vinbægeret? Giver han det ikke til alle? Siger han ikke, at det er udgydt for alle? Han siger jo: "For jer", og lad det bare være henvendt til præsterne. Men ordene "og for mange", kan ikke gå alene på præsterne. Desuden siger han jo: "Drik alle heraf!" Her kunne jeg også let komme med noget vrøvl, som dette vrøvlehoved gør, for at undgå at tage Kristi ord alvorlige.

Men de, der bruger Skriften imod os, skal gendrives med Skriften. Det er det, der har holdt mig tilbage for at fordømme bøhmerne, som, hvad enten de er onde eller gode, i hvert fald har Kristi ord og gerning for sig. Pavekirken har derimod ingen af delene, men kun denne tomme mennesketanke: "Kirken har bestemt det sådan." - Skønt det ikke er kirken, men det kirkelige tyranni, der har bestemt det, uden samtykke fra kirken, det vil sige, fra Guds folk.

Men hvad i alverden er det for en nødvendighed, hvad er det for et religiøst hensyn, eller hvilken nytte skulle det have, at nægte lægfolket både brød og vin, altså nadverens to synlige tegn? Alle indrømmer dem jo retten til nadverens skat uden om tegnene. Hvis man indrømmer dem retten til selve sagen, altså det større, hvorfor da ikke til tegnet, som er det mindre? For i ethvert sakramente er tegnet, i sin egenskab af tegn, uden sammenligning mindre end sagen selv.

Hvad forhindrer dem da i at give det mindre, når det større dog bliver givet? Jeg tror, det alene skyldes, at Gud i sin vrede har tilladt det, så der blev en lejlighed til skisma i kirken. Gennem nadverens ydre tegn skulle det blive kendt, at vi allerede for længst har mistet nadverens skat. Det ydre tegn strider her mod den vigtigere og eneste skat i nadveren. Ganske på samme måde som nogle sætter ceremonierne højere end kærligheden.

Ja, det ser ud til, at denne skik begyndt på den tid, da kirken for verdslig rigdoms skyld begyndte at handle vanvittigt mod den kristne kærlighed. Derfor viste Gud ved dette forfærdelige eksempel, at vi sætter tegnet højere end sagen selv. Hvor forskruet ville det ikke også være, når vi mener, at *de, der skal døbes, får skænket troen*, at vi så alligevel ville nægte dem vandet, som er tegnet på denne tro?

Paulus står uovervundet tilbage og lukker munden på alle med sine ord i 1 Kor 11, 23: "Jeg har modtaget fra Herren, hvad jeg også har overleveret jer". Han siger ikke, som broderen ud af sit eget hoved foregiver: "Jeg har tilladt jer". Og det er heller ikke sandt, at det var på grund af stridigheder, han gav dem begge skikkelser. For det første, fordi teksten selv viser, at der ikke var strid om begge skikkelser, men om foragt hos dem, der havde overflod, og misundelse hos dem, der manglede. For teksten siger klart: "Én sulter, mens en anden drikker sig beruset, og I bringer skam over dem, der ingenting har".

Han taler heller ikke om en overlevering, der finder sted i øjeblikket. Han siger nemlig ikke: "Jeg modtager fra Herren og giver jer", men: "Jeg *har* modtaget og har givet", nemlig i begyndelsen af sin prædikenvirksomhed, længe før denne strid. Dermed betegner han, at han har videregivet læren om begge skikkelse til dem, og at det at overlevere er at *påbyde*, sådan som han også andetsteds bruger dette ord.

Det har altså ikke noget på sig, hvad det broderlige røgslør her uden Skrift, uden begrundelse, uden årsag, blander sammen om tilladelse. *Spørgsmålet er ikke, hvad han kan drømme sig til, men hvad Skriften siger* i disse sager, og fra den kan han ikke fremdrage en stavelse til fordel for sine drømmesyner. Modparten kan derimod frembringe solide argumenter for sin opfattelse.

Op på mærkerne alverdens papistiske rygklappere, tag jer sammen, forsvar jer mod beskyldningerne om ugudelighed, tyranni, højforræderi mod evangeliet, for uret mod de brødre, som I har beskyldt for kætteri, fordi de ikke retter sig efter jeres hoveders drømmesyner, imod så klare og tungtvejende Skriftsteder.

Skal nogen kaldes kættere og skismatikere, så er det ikke bøhmerne eller grækerne (for de støtter sig til evangeliet), men jer romere. I er kættere og

ugudelige skismatikere, fordi I alene regner med jeres påfund imod Guds klare Skrift. Rens jer fra det, mennesker!

Men hvad er vel mere vanvittigt eller mere i overensstemmelse med denne broders hoved, end når han kan hævder, at apostelen har skrevet og tilladt dette alene til denne menighed, altså kun til korintherne, ikke til hele kirken? Hvor beviser han det fra? Fra sit sædvanlige lager, fra sit eget ugudelige hoved.

Når hele den universelle kirke antager, læser og i alle ting følger dette brev, hvorfor dog så ikke også i dette stykke? *Hvis vi medgiver, at blot ét af Paulus' breve eller blot et enkelt vers i ét af hans breve, ikke gælder hele kirken, så har vi tilintetgjort hele hans autoritet.*

Korintherne vil jo så kunne sige, at det, som Paulus lærer om troen i Romerbrevet, ikke gælder dem. Kan man tænke sig noget mere blasfemisk og vanvittigt end dette vanvid? *Væk, langt væk med den tanke, at der skulle være ét eneste bogstav hos Paulus, som ikke hele kirken skal følge og rette sig efter.* Det var ikke fædrenes tanke, før denne forfærdelige tid, om hvilken Paulus har forudsagt, at der skulle komme spottere og blinde og vanvittige. Og denne broder er én af dem, ja, vel nærmest den værste.

Men lad os se nærmere på dette utålelige vanvid: Hvis Paulus har givet tilladelse til en særskilt kirke, så handler grækerne og bøhmerne jo ret, også ifølge denne forfatter. De er jo særskilte kirker. Altså handler de ikke i modstrid med Paulus, hvis han har givet en tilladelse. Paulus kan nemlig ikke give en tilladelse, der er i modstrid med Kristi indstiftelse.

Jeg sætter derfor Kristi og Paulus' ord op imod Rom og alle dens rygklappere, til fordel for grækerne og bøhmerne. Papisterne kan ikke med ét eneste bogstav vise, at de har fået fuldmagt til at ændre disse ord. Endnu mindre, at de kan beskyldte andre for kætteri, fordi de ikke retter sig efter pavens drømmeri. De har tværtimod selv fortjent at blive anklaget for ugudelighed og tyranni.

Om dette læser vi hos Cyprian, som alene er mægtig nok til at kunne stå sig mod alle romanister. I sin Femte Bog i prædikenen om de faldne bevidner han, at det var skik i hans kirke at give mange lægfolk, ja, også børn, både brød og vin.

Herrens legeme blev desuden givet dem i hånden, som han viser ved mange eksempler.

Blandt andet bebrejder han nogle i menigheden: "at den frafaldne bliver vred på præsterne, fordi han ikke straks må modtage Herrens legeme med sine urene hænder og drikke Herrens blod med sin besmittede mund".

Cyprian taler her om frafaldne lægfolk, som ønsker at modtage Kristi legeme og blod af præsterne. Mon de stakkels rygklappere har noget her, at hoste op med? Er denne hellige martyr, en åndelig lærer i den apostolske kirke, også en kætter? Eller er det kun en særlig kirke, der har fået denne tilladelse.

Sammesteds fortæller han om en begivenhed, som han selv overværede. En diakon rakte en lille pige vinbægeret, og da hun tøvede med at drikke, hældte han selv Herrens blod i munden på hende. Det samme kan man læse om hos den hellige Donatus, hvor vinbægeret revnede. Her kommer vores papistiske rygklapper med en tynd bortforklaring: "Jeg læser vel om et revnet vinbæger, men ikke om, at der blev uddelt blod".

Men man skal ikke blive forbavset. Den, der *forstå Den Hellige Skrift, som han vil*, læser også de historiske beretninger, som han vil. Men det bekræfter ikke den påstand, at kirken kan handle efter egen beslutning eller gendrive kætterne. Men nok om det. Jeg har ikke taget fat på dette, fordi jeg ville svare ham, for han fortjener ikke noget svar, men for at bringe sandhed om disse ting for dagen.

Min konklusion er altså denne: At nægte lægfolk begge nadverens dele er ugudeligt og tyrannisk, og ingen kan gøre det, hverken en engel, en pave eller noget kirkemøde. Og jeg lader mig ikke bremse af kirkemødet i Konstanz, for hvis dette kirkemødes autoritet skal gælde, hvorfor skal så ikke Baselkirkemødets autoritet gælde, som bestemte det modsatte, at bøhmerne havde lov til at bruge både brød og vin. Dette blev opnået efter en lang diskussion, sådan som de eksisterende optegnelser og breve fra kirkemødet beviser. Det er den papistiske rygklapper åbenbart uvidende om, siden han anfører det som bevis for sine drømme. Så klogt handler han i alle ting!

FØRSTE FANGENSKAB – DET ROMERSKE PRÆSTESKAB

Det første fangenskab, dette sakramente er i, angår altså dets væsen eller fuldstændighed, som det romerske tyranni har frataget os. Ikke sådan at forstå, at de, der kun bruger den ene del af nadveren, synder mod Kristus, for Kristus har ikke foreskrevet at bruge en bestemt del af nadveren, men overladt det til enhvers afgørelse. Han siger jo: "Så ofte I gør det, skal I gøre det til ihukommelse af mig". Det er kun dem, der synder, som med deres bestemmelser vil forhindre, at begge nadverens dele gives til andre.

Skylden ligger ikke hos lægfolket, men hos præsterne. *Nadveren tilhører ikke præsterne, men alle, og præsterne er ikke herrer, men tjenere.* Og de bør give alle, der beder om det, hele nadveren, så ofte de beder derom. Og hvis de med deres bestemmelser frarøver lægfolket det og nægter dem det med magt, så er de tyranner. Lægfolket er derimod uden skyld. *Enten de mangler den ene eller begge dele af nadveren, frelses de dog ved troen, og ved deres ønske om hele nadveren.*

Sådan har præsterne jo også pligt til at give dåben og absolutionen til dem, der ønsker det, som noget, de har ret til. Og hvis de ikke giver dem det, har den, der beder om det, det fuldt ud i kraft af sin tro. Men de selv vil blive anklaget over for Kristus som uduelige tjenere. Før i tiden modtog de hellige fædre i ørkenen jo heller ikke nadveren under nogen form.

Jeg skriver derfor ikke dette, for at brød og vin skal indføres med magt, som om vi var tvunget til det ved et buds nødvendighed. Men jeg ønsker at belære samvittighederne, for at de, der må finde sig i det romerske tyranni, skal vide, at deres ret er berøvet dem i nadveren med magt på grund af kirkens synd.

Jeg ønsker blot ikke, at nogen skal retfærdiggøre det romerske tyranni, som om det var ret gjort, at forhindre lægfolket i at få både brød og vin. Vi fordømmer det og er uenige med dem, selv om vi må leve med det. På samme

måde som hvis vi var taget til fange af tyrkerne, hvor vi ikke kunne få nadveren under nogen form.

Det er min mening, og jeg synes, det ville være smukt, hvis et almindeligt kirkemøde løste os fra dette fangenskab og gav os denne vores kristne frihed tilbage fra den romerske tyrans hånd. Så kunne det være op til enhver at bede om og bruge nadveren efter eget ønske, sådan som det er tilfældet med dåben og skriftemålet. Men nu tvinger man os til kun at modtage den ene del af nadveren én gang årligt ved dette tyranni. Så totalt er den kristne frihed, som Kristus har givet os, tilintetgjort på grund af vor ugudelighed og utaknemlighed.

ANDET FANGENSKAB - TRANSSUBSTANTIATIONSLÆREN

Det andet fangenskab, dette sakramente er i, er tåleligere, hvad samvittigheden angår, men det er så meget desto farligere at berøre, endsige at fordømme det. Her vil man sætte mig sammen med Wycliffe og hundredvis af andre kætternavne. Og hvad så! Efter at den romerske biskop er ophørt med at være biskop og er blevet tyran, frygter jeg ikke længere alle hans skrivelser. For jeg véd, at det ikke står i hans magt, ja ikke engang i et nyt kirkemødes magt, at skabe en ny trosartikel.

Dengang jeg studerede den skolastiske teologi, fik jeg lejlighed til at tænke over, hvad kardinalen fra Cambrai meget præcist siger i sin bog: Hvis ikke kirken havde besluttet noget andet, ville det være meget mere sandsynligt og kræve mindre overflødige undere, hvis man antog, at der er virkeligt brød og virkelig vin på altret og ikke kun noget, der i det ydre ligner.

Da jeg senere kom til at se, hvilken kirke det var, der havde besluttet det, nemlig den, der følger Thomas Aquinas, som igen er præget af Aristoteles filosofi, blev jeg dristigere. Hvor jeg før var i tvivl, har min samvittighed nu bestyrket mig i min første mening, nemlig at *det er virkeligt brød og virkelig vin, som Kristi virkelige kød og virkelige blod er i. Ikke anderledes eller ringere, end i papisternes forlorne / kunstige brød og vin.*

Det har jeg gjort, fordi jeg så, at thomisternes meninger, hvad enten den så er godkendt af paven eller af et kirkemøde, er og bliver deres egne meninger og

ikke trosartikler. Og det bliver de aldrig, om så en engel fra Himlen bestemte det. For hvad der hævdes uden Skrift eller bevidnet åbenbaring, det kan man vel mene, men der kræves ikke, at man tror det. Men denne tanke hos Thomas svæver rundt uden Skrift eller logiske grunde, så man skulle tro, at han hverken havde læst filosofi eller kendte logikkens regler.

Aristoteles taler helt anderledes om en genstands indre væsen og ydre fremtræden, end den hellige Thomas gør. Så jeg har helt ondt af en så stor mand, som ikke alene søger at overlevere os Aristoteles' opfattelse i trossager, men som endog forsøger at bygge videre på noget, han ikke forstår. Det bliver en ustabil bygning på en uholdbar grundvold.

For min skyld kan man vælge hvilken af opfattelserne, man vil. Jeg ønsker blot, at bortrydde de betænkeligheder, samvittigheden kan have for at man gør sig skyldig i kætteri, hvis han tror, der ligger virkeligt brød og virkelig vin på altret. Man skal vide, at man uden fare for sin samvittighed frit kan tænke, mene og tro både den ene og den anden opfattelse, fordi det ikke drejer sig om en trosartikel.

Jeg vil dog fremlægge min egen opfattelse her. For det første vil jeg ikke høre dem eller lægge vægt på dem, som skriger op om, at dette er kættersk i lighed med Wycliffe og Huss eller i strid med kirkens forordninger. De mennesker gør ikke andet end dem, som jeg mange gange har påvist var kættere i spørgsmålet om aflad, den frie vilje og Guds nåde, om gode gerninger og synd. Hvis Wycliffe er kætter på ét punkt, er de det på ti punkter. Og det er kun fint, hvis man bliver bagvasket og anklaget af kættere og forskruede filosofi-teologer, som det ville være den største ugudelighed at behage.

Desuden kan de kun bevise deres egne anskuelser eller modbevise andres ved at sige: Det er ligesom Wycliffe, Huss og andre kættere. Denne tomme tale er alt, hvad de har. Hvis du kræver Skriftbeviser, siger de blot: Sådan mener vi, og sådan har kirken bestemt (dvs., dem selv). På den måde vover disse mennesker, hvis tro ikke står prøve, at fremlægge deres egne tvivlsomme tanker for os som trosartikler ved hjælp af kirkens autoritet.

NADVERLÆRE OG BIBELSYN HÆNGER SAMMEN

Den vigtigste begrundelse for min mening er først og fremmest den, at ingen må gøre vold på de guddommelige ord, hverken mennesker eller engle. Ordene skal så vidt muligt forstås i deres ligefremme mening. Og medmindre indlysende omstændigheder tvinger til det, bør ordene ikke læses i modstrid med de almindelige sprogregler og den bogstavelige betydning. Vi skal ikke give modstanderne anledning til at lege med hele Skriften.

Ifølge disse tolkningsregler blev Origenes i sin tid med rette bebrejdet, at han tilsidesatte den bogstavelige betydning af træer og lignende i Paradiset, og forstod det som billedtale. *Følgen var jo, at træerne så ikke var skabt af Gud.* Således også her, når evangelisterne klart skriver, at Kristus tog brødet og velsignede det, og når også Apostlenes Gerninger og Paulus kalder det brød, så bør man forstå det som virkeligt brød og virkelig vin, sådan som det også er et virkeligt vinbæger.

Papisterne siger nemlig ikke, at selve vinbægeret bliver forvandlet. Men da det ikke er nødvendigt at hævde, at der sker en væsens-forvandling ved guddommelig kraft, så må det holdes for en menneskelig menings opfindelse, fordi den ikke støttes af hverken Skriften eller nogen indlysende grund, som vi skal se.

Det er således en absurd og ny sprogbrug, når man her vil forstå brødet som brødets fremtræden eller synlige form og vinen som vinens fremtræden eller synlige form. Hvorfor ikke forstå alle ting som tingens fremtræden eller synlige form? Og selv om alle andre ting var sådan, var det dog ikke tilladt at lege sådan med Guds ord, og uden nogen ret fratage dem deres egentlige betydning.

Men det er sådan, at selv kirken i over 1200 år har troet ret, og aldrig og ingen steder har de hellige fædre nævnt noget om denne forvandling (et frygteligt ord og en frygtelig tanke), førend den såkaldte aristoteliske filosofi begyndte at hærge i kirken i de sidste tre hundrede år. I denne filosofi findes der mange andre tåbeligheder, f. eks., at det guddommelige væsen hverken avles eller avler, at sjælen er menneskelegemets inderste væsen, og den slags, som

på ingen måde kan godtgøres med grunde eller logik, som kardinalen af Cambrai da også selv indrømmer.

De vil måske sige, at det er nødvendigt, at brødet og vinen forvandles, for at undgå afguderi. Dette er da højst latterligt, for lægfolk har aldrig kendt noget til den spidsfindige lære om adskillelsen af tingenes indre væsen og ydre form. De ville heller ikke kunne forstå den, hvis de blev undervist i den. Desuden er den samme fare til stede, hvad enten man fastholder de ydre synlige former eller tingenes usynlige væsen. Hvis det ikke er tingenes ydre form, man tilbeder, men den Kristus, der er usynlig til stede i dem, hvorfor skal man da tilbede brødet, som nu er forvandlet?

Hvorfor skulle Kristus ikke lige så godt kunne lade sit legeme være i brødets ydre form som i dets inderste væsen? *Ild og jern er jo to forskellige substanser, men i glødende jern er de blandet sammen på en sådan måde, at det hele er jern og ild.* Hvorfor skulle Kristi forklarede legeme så ikke meget snarere kunne være til stede i hver eneste del af brødet?

Hvad vil de sige til det? Vi tror jo også, at Kristus blev født uden at beskadige Jomfru Marias moderskød. De må så også her sige, at Jomfru Marias kød blev tilintetgjort eller forvandlet, hvis de foretrækker dette ord. Indsvøbt i dette køds ydre skikkelse, er Kristus så fremstået gennem dette kød.

Det samme må de så sige om de lukkede døre og den forseglede gravsten, som han gik igennem uden at beskadige dem. Herfra stammer den forvirrede babylonske filosofi med talen om de vedvarende egenskaber, der er forskellig fra selve tingenes væsen. Det er kommet så vidt, at de selv ikke mere véd, hvad der er ydre egenskaber og hvad der er tingenes indre væsen.

Og hvem har nogensinde med sikkerhed kunnet bevise, at varme, farve, kulde, lys, form kun er ydre egenskaber? Endelig er man på grund af Aristoteles blevet tvunget til at hævde, at der på alteret er en ny substans, skabt af Gud med disse egenskaber, for han siger, at egenskaberne kun kan være til i en substans. Og utallige lignende forfærdelige ting. Noget, man ville være fri for, hvis man simpelthen lod brødet på alteret være rigtig brød. Det glæder mig meget, at denne enkle tro på nadveren i det mindste er bevaret hos almindelige

mennesker. For når de ikke forstår det, så strides de ikke om, hvorvidt den ydre form eller substans er nærværende, men tror ligeud, at Kristi legeme og blod virkelig er deri, og lader dem, der ikke har andet at give sig til, drøfte, hvordan det går til.

Måske vil nogen sige, at ifølge Aristoteles' sproglære står subjektet og prædikatet altid for samme sag i en bekræftende sætning. Hvis man således siger: "Dette er mit legeme", kan subjektet "Dette" derfor ikke stå i stedet for brødet, men kun i stedet for Kristi legeme.

Hvad skal vi sige til det, når Aristoteles og menneskelige teorier skal afgøre, hvordan vi forstå disse ophøjede og guddommelige ting? *Hvorfor afviser vi ikke i stedet denne nysgerrighed og holder os til Kristi enkle ord, rede til at være uvidende om, hvordan det sker*, tilfredse med at Kristi legeme virkelig er til stede i kraft af hans ord? Er det virkelig nødvendigt i alle detaljer at forstå, hvordan den guddommelige handling sker?

Hvad vil de i øvrigt sige til, at Aristoteles jo også tillægger alle de ydre egenskaber et subjekt, hvis det har et beskrivende prædikat (selv om han ganske vist fastholder, at det indre væsener skal være det første subjekt)? Hos ham er "dette hvide", "dette store", "dette noget" også subjekter, som man kan udsige noget om. Og hvis det er sandt, er spørgsmålet jo: Hvis man skal forstå forvandlingen af den indre substans på den måde, for at man ikke skal kunne identificere Kristi legeme med brødet, hvorfor skal man så ikke også hævde en forvandling af de ydre egenskaber, for at Kristi legeme ikke skal blive bestemt ud fra egenskaberne?

For den samme fare er til stede, hvis nogen forstår subjektet sådan: "Dette hvide" eller "Dette stykke" er mit legeme. Ud fra samme begrundelse om forvandlingen af det indre væsen må man altså også hævde en forvandling af de ydre former.

Men hvis du forbigår sprogfilosofien, når det gælder de ydre egenskaber, hvorfor stiger du så ikke med samme lethed op over sprogfilosofien, når der er tale om brødets indre substans? Især fordi der her er tale om et guddommeligt

værk af den almægtiges kraft, som kan virke lige så meget og i lige så høj grad i tingenes indre substans som i de ydre former.

Men for nu ikke at filosofere alt for meget, så kan man se, at Kristus ganske fint har imødegået en sådan nysgerrighed. Han siger nemlig ikke om vinen: "*Her er mit blod*", men: "*Dette er mit blod.*" Og han præciserer det ved at tilføje ordet "*bæger*", idet han siger: "*Dette bæger er den nye pagt ved mit blod, som udgydes for jer.*" Det synes som om, han har villet bevare os i en enfoldig tro på, at hans blod er i vinbægeret.

Selv om jeg ikke kan forstå, hvordan brødet kan være Kristi legeme, tager jeg alligevel min forstand til fange under lydighed mod Kristus og holder mig enfoldigt til hans ord. Jeg tror bestemt, ikke blot, at Kristi legeme er *i* brødet, men at brødet *er* Kristi legeme. Så er jeg nemlig i overensstemmelse med ordene: "*Han tog brød, takkede, brød det og sagde: Tag det, spis det, dette - det vil sige, dette brød, som han havde taget og delt - er mit legeme*". Og hos Paulus: "*Brødet, som vi bryder, er det ikke fællesskab med Kristi legeme?*" Han siger ikke, at det er fællesskab med brødet, men at dette brød netop er fællesskab med Kristi legeme.

Hvad så, hvis det ikke passer med filosofien? *Helligånden er vel større end Aristoteles!* Mon de fatter deres egne ord om "*væsens-forvandling*"? De indrømmer jo dog selv, at hele filosofien kommer til kort her. Det er ganske rigtigt, at det påpegende stedord "*dette*" på græsk og latin kan henvise til både "*brød*" og "*legeme*", men på hebraisk fremgår det, at det henviser til "*brød*". Normal sprogbrug og almindelig forståelse viser da også, at stedordet "*Dette*" viser hen til "*brød*" og ikke til "*legeme*". Når der står "*Dette er mit legeme*", er ordet "*brød*" derfor underforstået. Altså: "*Dette brød er mit legeme*".

Det forholder sig altså med nadveren som med Kristus. Det er nemlig ikke nødvendigt, at den menneskelige naturs indre væsen forvandles, for at Kristi guddommelige natur kan bo legemligt i den menneskelige naturs ydre skikkelse. Nej, *begge naturer er fuldt ud til stede*, så man i sandhed kan sige: Dette menneske er Gud, Gud er et menneske. Selv om filosofien ikke forstår det, så

forstår troen det dog. *Guds Ords autoritet er større end den menneskelige forstands fatteevne.*

samme måde er det med nadveren. Det er ikke nødvendigt, for at der kan være tale om et virkeligt legeme og virkeligt blod, at brød og vin forvandles i deres inderste væsen, så Kristus blot er omsluttet af de ydre former. *Begge dele er til stede samtidig*, så der med sandhed kan siges: Dette brød er mit legeme, denne vin er mit blod, og omvendt.

Sådan forstår jeg det altså, i ærefrygt for Guds hellige Ord, og jeg går ikke med til, at der gøres vold på dem med menneskelig snusfornuft eller at de fordrejes til andre betydninger. Men jeg tillader, at andre følger den andre mening, som er fastsat i de pavelige skrivelser. Blot må de ikke forlange, at deres opfattelse skal accepteres af os som en trosartikel.

TREDJE FANGENSKAB - MESSEOFRET

Dette sakramentes tredje fangenskab er det allermest ugudelige misbrug, som gør, at næsten intet i dag regnes for mere troværdigt og sikkert, end at nadveren er *en god gerning og et offer*. Dette misbrug har derefter medført utallige andre misbrug, så *troen i forbindelse med nadveren nu er næsten helt forsvundet*. Af det guddommelige sakramente har man lavet et rent kræmmermarked og en salgsbutik med indbringende kontrakter.

Det er her, man finder kilden til hele det kirkelige spil med at indgå alliancer og broderskaber, aftale besættelse af embeder og frynsegoder og indstifte fester og årsmøder. Alle disse ting, som præsternes og munkenes almindelige underhold afhænger af.

Det er en vanskelig sag, jeg tager fat på. Måske er den umulig at gøre noget ved, fordi den har vundet indpas ved århundreders praksis og alle er positive over for den. Det vil være nødvendigt at afskaffe eller ændre hovedparten af de bøger, der gælder i dag og næsten hele kirkens ydre væsen, og helt fra grunden af indføre eller snarere genindføre andre ceremonier.

Men min Kristus lever, og *man skal med større omhu give agt på Guds Ord end alle menneskers og engles tanker*. Derfor vil jeg udføre mit hverv og kaste

Side 22 af 107

lys over sagen selv. Som jeg har modtaget sandheden for intet, vil jeg også videregive den uden bagtanker. I øvrigt må enhver se til, hvordan han vil aflægge regnskab. Jeg vil troligt bestræbe mig på, at ingen skal kunne give mig skylden for sin vantro og sin uvidenhed om sandheden for Kristi domstol.

TESTAMENTE ELLER LØFTE?

For at vi sikkert og tilfredsstillende kan finde frem til en sand og ubunden kundskab om dette sakramente, må vi frem for alt sørge for, at lægge alt det til side, som ved menneskers iver og opfindsomhed er blevet tilføjet den oprindelige og enkle indstiftelse. Det er ting som messeklæder, udsmykninger, korsang, bønner, orgelmusik, lys og al ydre pragt. I stedet skal vi *alene rette al vor opmærksomhed og alle vore tanker mod Kristi egne, rene indstiftelse*. Vi skal ikke bekymre os om andet end Kristi egne ord, hvormed han indstiftede og overgav os nadveren. *I disse ord og ikke i noget som helst andet ligger hele nadverens kraft, væsen og indhold*. Alt det andet er menneskelige påfund, som er tilføjet Kristi ord, og som nadveren udmærket kan bestå og holdes uden. De ord, hvormed Kristus indstiftede dette sakramente, er disse:

”Mens de spiste, tog Jesus et brød og velsignede og delte det, gav sine disciple det og sagte: Tag det og spis det, dette er mit legeme, som giver for jer. Ligeledes tog han vinbægeret, takkede og gav dem det og sagde: Drik alle heraf, dette vinbæger er en ny pagt i mit blod, som udgydes for jer og for mange til syndernes forladelse. Gør dette til min ihukommelse.”

Disse ord har Paulus også videregivet og udlagt nærmere i Første Korintherbrev 11. Hertil må vi støtte os og det må vi bygge på som på en fast klippe, hvis vi ikke vil kastes omkring af enhver lærdoms vind, sådan som vi hidtil er blevet kastet omkring af ugudelige lærdomme, som kommer fra mennesker, der har vendt sig bort fra sandheden.

I disse ord er der nemlig ikke udeladt noget, der angår dette sakramentes væsen, frugt og brug. Og der er ikke fremført noget, som er overflødigt og

unødvendigt for os at vide. De, der forbigår disse ord, når de gennemtænker eller underviser om nadveren, vil fremkomme med en ugudelig vederstyggelighed, sådan som det er sket for dem, der *har gjort nadveren til en offerhandling, der gavner blot ritualet udføres.*

Lad os derfor allerførst og uimodsigeligt slå fast, at nadvermessen eller *alterets sakramente er Kristi testamente*, som han ved sin død efterlod til uddeling blandt sine troende. For sådan lyder hans ord: "Dette bæger er det nye testamente i mit blod".

Jeg gentager, at denne sandhed skal stå fast som en urokkelig grundvold, på hvilken vi bygger alt det, vi fremfører. Det vil vise sig, at vi på den måde får rettet alle de ugudelige menneskepåfund, som har rejst sig mod dette dyrebare sakramente. Den sandfærdige Kristus siger i sandhed, at dette er det nye testamente i hans blod, som er udgydt for os. Det er ikke uden grund, jeg indskærper dette. Det drejer sig ikke om en bagatel, men bør være centrum i vort sind.

Lad os derfor undersøge, *hvad et testamente er*, så vil vi med det samme vide, hvad nadveren og dens brug og frugt er. Et testamente er jo tydeligvis en døendes løfte, hvori han bekendtgør sin arv og indsætter sine arvinger. *Et testamente omfatter således for det første at den, der har oprettet testamentet, er død, desuden fastsættelsen af arven og arvingernes navne.*

Således forklarer Paulus nemlig udførligt, hvad et testamente er i Romerbrevet 4, Galaterbrevet 4 og Hebræerbrevet 9. Det fremgår også tydeligt af Kristi ord. Han bevidner sin død, når han siger: "Dette er mit legeme, som gives, dette er mit blod som udgydes." Han bekendtgør og beskriver arven, når han siger: "til syndernes forladelse". Og han indsætter arvingerne, når han siger: "for jer og for mange", nemlig for så mange som antager og tror på det løfte, som den, der har oprettet testamentet, har givet. *Det er nemlig troen, der gør os til arvinger, som vi skal se.*

Det fremgår altså, at messen, som vi kalder det, er et løfte om syndernes forladelse, givet os af Gud, og det et sådan løfte, som er stadfæstet ved Guds Søns død. *Den eneste forskel på et løfte og et testamente er, at et testamente*

tillige indebærer løftegiverens død. En person, der opretter et testamente er således det samme som en løftegiver, der skal dø, og en løftegiver er så at sige en ikke-døende testamentegiver.

Dette Kristi testamente er forud afbildet i alle Guds løfter fra verdens begyndelse. Ja, alle de gamle løfter har deres kraft fra dette kommende nye løfte i Kristus, som de beror på i alt, hvad de lover. Derfor bruges der overalt i Skriften ord som "Herrens pagt", "overenskomst", "testamente". Hermed betegnes det, at Gud engang skal dø. Hvor der er tale om et testamente, indebærer det nemlig nødvendigvis testators død, Hebr 9, 16. Når Gud opretter et testamente, må han derfor nødvendigvis dø. Og han kunne ikke dø, medmindre han blev menneske. Således er både Kristi fødsel og død sammenfattet i ordet "testamente".

Allerede herudfra er det soleklart, hvad der er messens rette brug og den forkerte. Hvad der er en værdig og en uværdig forberedelse. Hvis den nemlig er et løfte, har man ikke adgang til den ved nogen gerning, dyd eller fortjeneste, men alene ved troen. Hvor Guds løftegivende ord er, må mennesker nemlig nødvendigvis modtage det i tro. *Det står således klart, at indgangen til vor frelse er troen, der klynger sig til Guds løfter, som kommer os i forkøbet forud for al vor anstrengelse, af fri nåde og ufortjent barmhjertighed og skænker os sit løftes ord. "Han sendte sit ord og helbredte dem", står der (Sl 107, 20). Det hedder ikke: "Han modtog vore gerninger og frelste os". Guds ord kommer først af alt, så følger troen, på troen kærligheden, og kærligheden gør alle gode gerninger, fordi den intet ondt gør, men er lovens fylde.*

Mennesket kan ikke omgås Gud eller handle over for Gud på anden måde end gennem troen, det vil sige, at det ikke er mennesket med sine gerninger, men Gud med hans løfte, der er ophavsmand til frelsen. Alt afhænger, bæres og bevares således af hans krafts Ord, hvormed han fødte os, for at vi skulle være en førstegrøde af hans skabninger.

Således gav Gud et løfte, for at rejse Adam efter faldet. Det jorde han, da han sagde til slangen: "Jeg sætter fjendskab mellem dig og kvinden, mellem dit afkom og hendes: Hendes afkom skal knuse dit hoved, og du skal bide hendes afkom i hælen." (1 Mos 3, 15).

I dette løfteord er Adam og hans efterkommere ligesom taget op i Guds skød og bevaret ved troen på dette løfte, idet han med længsel ventede på den, som skulle knuse slangens hoved, sådan som Gud havde lovet. Og i den tro og forventning døde han også, uden at vide, hvornår og hvordan løftet ville blive opfyldt, men også uden at tvivle på opfyldelsen. For da Gud er sanddru, bevarer et sådan løfte dem, der tror på det og forventer det, selv i dødsriget.

Efter dette fulgte et løfte, som blev givet Noah, indtil Abraham. Gud satte regnbuen som et tegn på pagten. Ved troen på dette har Noah og hans efterkommere fundet en nådig Gud. Efter ham har Gud lovet Abraham, at alle jordens folk skulle velsignes i hans sæd. Dette løfte er Abrahams skød, i hvilket alle hans efterkommere skal modtages. Dernæst har han givet Moses og Israels børn, især David, meget tydelige løfter om Kristus, hvorved han endelig åbenbarede indholdet i det løfte, der var givet de gamle.

Således kommer vi til det ny testaments løfte, der er langt mere fuldkommen. Her gives der med klare ord løfter om liv og frelse af nåde, som skænkes dem, der tror løftet. Dette testamente adskilles tydeligt fra det gamle ved at kaldes "et ny testamente".

For det gamle testamente, der var givet ved Moses, var et løfte, ikke om syndernes forladelse eller om evige ting, men om *timelige ting*, nemlig Kanaans land, og ved den blev ingen fornyet i ånden til at kunne modtage den himmelske arv.

Derfor måtte også umælede dyr dræbes som Kristi forbillede, og i dets blod blev dette testamente bekræftet, sådan at som blodet var, sådan var testamentet, som offeret, sådan løftet. Men her siger han: Det ny testamente i *mit*, ikke i andres, men i mit eget blod. I dette blod loves vi ved Ånden syndernes forladelse af nåde, så vi kan modtage arven..

Således er messen efter sit væsen egentlig ikke andet end disse Kristi ord: Tag det og spis det! osv., som om han sagde: "Se, du syndige og fordømte menneske, af den rene og fri kærlighed, jeg elsker dig med, og fordi barmhjertighedens fader vil det, forjætter jeg dig med disse ord, forud for nogen fortjeneste eller noget løfte, du gør, alle dine synders forladelse og evigt liv. For

at du kan være sikker på, at denne mit løfte er uigenkaldelig, vil jeg give dig mit legeme og udgyde mit blod for dig. Ved min død vil jeg stadfæste dette løfte og efterlade dig begge dele som et tegn og erindring om dette løfte. Når du deltager i nadveren, skal du ihukomme mig, prædike og takke for denne min kærlighed til dig og overbærenhed med dig.

Heraf ser du, at det at holde messe på værdig måde ikke kræver andet end tro, som trofast stoler på dette løfte. At vi tror, at Kristus er sanddru, når han taler disse ord, og ikke tvivler på, at vi har fået disse store goder.

Af denne tro følger snart af sig selv en inderlig bevægelse i hjertet, hvorved menneskets ånd udvides og drives, så man drages hen til Kristus, denne rundhåndede og gode testator, og *helt og aldeles bliver et nyt menneske*. Det er *kærligheden*, som Helligånden giver ved troen på Kristus.

Hvem ville nemlig ikke inderligt græde, ja af glæde i Kristus blive helt ude af sig selv, hvis man uden tvivl kunne tro, at dette uvurderlige løfte fra Kristus gjaldt ham? Hvor ville man ikke elske en sådan velgører, der kommer os i forkøbet ved at tilbyde, love og skænker en sådan rigdom og evig arv til dem, der er ganske uværdige og havde fortjent noget helt andet?

Derfor er det en stor elendighed, at der holdes så mange messer i verden, og at kun så få eller ingen af os kender, betænker og fastholder disse løfter og rigdomme, der sættes frem for os. Der bør i sandhed ikke lægges større vægt på noget, ja overhovedet ikke lægges vægt på andet i messen, end at vi stiller os disse Kristi og løfter for øje, overvejer dem og gennemtygger dem. Disse løfter er i sandhed selve messen. Ved dem skal vi opøve, forøge og styrke troen ved denne daglige ihukommelse. Det er nemlig, hvad Kristus foreskriver, når han siger: "Gør dette til min ihukommelse". Evangeliets forkyndere bør gøre det samme, troligt indprente folket dette løfte og lægge dem det på sinde, så troen på løftet styrkes.

Men hvor mange véd nu til dags, at nadvermessen er Kristi løfte? For slet ikke at nævne de ugudelige løgneprædikanter, som lærer menneskelige traditioner i stedet for sådanne løfter. For selv om de også lærer disse Kristi ord,

så lærer de dem dog ikke som et løfte eller et testamente for derved at vække troen.

Ja, det er lige til at græde over. I dette fangenskab gør man sig al mulig umage for, at lægfolk ikke skal høre Kristi ord, som om de var for hellige til, at de kunne overgives folket. Så tåbelige er man nemlig, at præsterne forbeholder indstiftelsesordene for sig selv, idet de fremhviser dem som en hemmelighed. Dog således, at de heller ikke gavner præsterne, fordi de heller ikke har nogen tro på dem som et løfte eller et testamente. De ærer dem hellere med jeg véd ikke hvilken overtro og ugudelig mening, end at de tror på dem.

Og hvad vil Satan udrette andet med vor sørgelige tilstand, end at han vil sørge for, at der ikke bliver noget tilbage af messen i kirken. Samtidig sørger han dog for, at der er fuldt op af messer i hver krog af verden, det vil sige, af misbrug og bespottelser af Guds testamente. Verden tynges mere og mere fuldstændigt ned af de groveste synder af afgudsdyrkelse til stadig større fordømmelse. Hvad kan nemlig være en alvorligere afgudsdyrkelse, end at misbruge Guds løfter i den modsatte mening, og at ignorere eller udslette troen på dem?

For, som jeg før har sagt, har Gud aldrig handlet med mennesker på anden måde end gennem sit løfteord. Omvendt kan vi heller ikke nogensinde handle med Gud på anden måde end gennem troen på hans løfteord. Han bekymrer sig ikke om gerninger, trænger ikke til dem, med dem kan vi kun handle over for mennesker og med mennesker og med os selv.

Men han har behov for, at han holdes for sanddru af os i sine løfter, og at vi vedbliver med at gøre det, så han dyrkes i tro, håb og kærlighed. Derved sker det, at han opnår sin ære i os, når det ikke er vor løben, men hans forbarmelse og løfter, der gør, at vi modtager og har alle goder.

Se, dette er den sande gudsdyrkelse og tilbedelse, som vi bør fremme i messen. Men når løftets ord ikke bliver videregivet, hvordan kan der da fremstå nogen øvelse i troen? Men uden tro, hvem vil da håbe? Hvem vil elske? Og hvordan kan der da være tilbedelse af Gud uden tro, håb og kærlighed?

Der er derfor ingen tvivl om, at alle præster og munke, alle biskopper og alle deres foresatte er afgudsdyrkere, som lever i en højst farlig stilling, på grund af uvidenhed om, misbrug af og bespottelse af messen eller nadveren eller Guds løfte.

Enhver indser jo let, at disse to ting hører uløseligt sammen: løftet og troen. Uden et løfte kan man ikke tro, og uden tro er løftet nytteløs, fordi det stadfæstes og opfyldes gennem troen. Heraf indser enhver ligeså let, at messen alene højtideligholdes og fejres ved tro, fordi den ikke er andet end et løfte.

Hvor troen ikke findes, er alt, hvad der fremføres af bønner, forberedelser, gerninger, tegn og fagter, snarere ufromhedens pirringsmidler end fromhedens gerninger, fordi der let sker det, at man mener at kunne nærme sig alteret med et retskrav, når man har forberedt sig sådan, mens man dog i virkeligheden aldrig er mindre velforberedt på grund af vantroen, som man bærer med sig.

Hvor mange messepræster kan du ikke se i vore dage, som, hvis de enten har fået forkerte klæder på, eller ikke har fået vasket deres hænder, eller under fremførelsen af bønnen er kommet til at begå en lille fejl, mener, at de har gjort sig skyldige i en stor forbrydelse, de stakler! Men at de ikke overholder eller tror messen selv, det vil sige, det guddommelige løfte, det gør de sig ikke den ringeste samvittighed af. O denne uværdige fromhed i vort århundrede, af alle det mest ugudelige og utaknemmelige!

En værdig forberedelse og en ret brug er således ikke andet end troen, hvormed man tror på messen, det vil sige, på det guddommelige løfte. Derfor må den, der går til alters eller modtager nadveren, passe på, at han skal synes at stå tomhændet for Guds åsyn. Tomhændet er han, hvis han ikke ejer troen på messen eller det nye testamente. Ved hvilken ufromhed kan han forsynde sig mere mod den guddommelige sandhed, end ved denne mangel på tillid. For sin egen del beskylder han Gud for en løgner, og én, der giver tomme løfter.

Det vil altså være det sikreste at komme til messen med samme sind, som hvis du ville gå hen og høre et eller andet løfte fra Gud, det vil sige, så du er parat til, *ikke at gøre eller fremføre noget, men til at tro og modtage alt, hvad der her loves dig,* eller hvad der ved præstens tjeneste forkyndes som et løfte.

Hvis ikke du kommer med dette sind, så pas på, når du kommer, for du går uden tvivl frem til dom.

Jeg har derfor ganske ret, når jeg siger, at hele messens kraft består i Kristi ord, hvormed han bevidner, at syndernes forladelse skal gives alle dem, der tror, at hans legeme hengives, og at hans blod udgydes for dem. Derfor er der intet, der er mere nødvendigt for dem, der vil deltage i messen, end at de flittigt og fuld af tro tænker over disse ord. Hvis de ikke gør det, er alt det andet forgæves.

Så er det sandt nok, at Gud plejer at føje et tegn til alle sine løfter, som mindesmærke eller hukommelsestegn, hvorved det bevares bedre og mere kraftigt minder os om det.

Da han således gav løftet til Noah om, at han ikke ville lade jorden gå under i endnu en syndflod, satte han sin bue på skyerne, hvorved han sagde, at han ville ihukomme sin pagt (1 Mos 9, 15). Og efter at Gud havde lovet Abraham en arving i hans sæd, gav han ham omskærelsen som et tegn på retfærdigheden af tro (1 Mos 17, 10).

Sådan gav han også Gideon det våde og tørre skind for at understrege løftet om at han skulle besejre midjanitterne (Dom 6, 36ff). Og således fik Akaz et tegn om at han skulle besejre Syriens og Samarias konge, for at troen på løftet skulle styrkes ved det. Sådanne tegn på Guds løfter finder man mange af i Skriften.

Sådan har Gud også i nadveren, det største af alle hans løfter, tilføjet et ihukommelsestegn til dette løfte. Det er sit eget legeme og blod, i brød og vin. Som han siger: "Gør dette til min ihukommelse."

Således har han også til løfteordet i dåben tilføjet neddykning i vand som tegn. Heraf fremgår det, at der er to ting i ethvert løfte fra Gud, nemlig *ordet og tegnet*. Ordet er testamentet, og tegnet sakramentet. I nadveren er Kristi ord testamentet, og brød og vin er sakramentet. Og ligesom der er større kraft i ordet end i tegnet, sådan er der også større kraft i testamentet end i sakramentet. *Vi kan nemlig godt have ordet eller testamentet og bruge det, uden tegnet eller sakramentet*. Som Augustin siger: "Tro - og du har spist". Og hvad andet skulle man tro på end løfteordet? Sådan kan jeg hver dag, ja hver time på

dagen, nyde nadveren, idet jeg, så ofte jeg vil, kan tænke på Kristi ord og nære og styrke min tro ved dem. Det er i sandhed at spise og drikke på åndelig måde.

Her ser du, hvad og hvor meget de pavelige dogmatikere har udrettet i denne sag. For det første: Det, som er kernen og hovedsagen, nemlig testamentet og løfteordet, behandler ingen af dem. Dermed har de ødelagt troen og hele nadverens kraft for os.

Dernæst: De behandler alene nadvermessens anden del, nemlig tegnet eller sakramentet, men de gør det således, at de heller ikke her lærer troen. De beskæftiger sig kun med deres egne forberedelser og ritualernes automatiske virkning, deres egen deltagelse og hvad de selv udretter. Indtil de er havnet i afgrunden med deres lære om transsubstantiationen og andre endeløse metafysiske dårskaber. Den sande viden om og brug af testamentet og sakramentet har de tilintetgjort sammen med hele troen, og de har bevirket, at Kristi folk (som profeten siger, Jer 2,32) har glemt Guds talløse dage.

Men lad du kun andre om at opregne de forskellige frugter ved messen og ret i stedet dit sind hen imod profetens ord, så du med ham siger og tror, at Gud her har beredt dig et bord imod alle dem, som forfølger dig (Sl 23, 5). Derved bliver din tro næret og styrket.

Din tro næres nemlig ikke af noget andet end af det guddommelige løfteord. Mennesket lever nemlig ikke af brød alene, men af hvert ord, som udgår af Guds mund. Derfor bør du frem for alt koncentrere dig om løfteordet, som på en overdådig middag med al slags mad og hellige forfriskninger, så det er det vigtigste af alt, som du sætter al din lid til og klynger dig fast til det, også igennem døden og alle synder.

Gør du det, vil du ikke blot få messens dråber og ubetydelige frugter, som nogle overtroisk har opfundet, men du vil få selve livets kildevæld, nemlig troen på ordet, hvorfra alt godt flyder. Som Johannes siger i det i kapitel 7, 38: "Den, der tror på mig, fra hans indre skal der rinde strømme af levende vand." Og ligeledes i 4, 14: "Det vand, jeg vil give ham, skal i ham blive en kilde, som vælder med vand til evigt liv."

SKATTEN ER GRATIS – TRO OG TVIVL

Nu er der to ting, der plejer at anfægte os, så vi ikke tilegner os nadverens frugter. Den ene er, at vi er syndere og uværdige med alt for ringe værdi til så store ting. Den anden er, at om vi også var værdige, så er dog det, vi modtager, så store ting, at vort forsagte væsen ikke vover at bede derom eller håbe derpå.

For syndernes forladelse og evigt liv, hvem vil ikke snarere undre sig end ønske det, hvis man i det hele taget helt kan forestille sig værdien af disse goder? Herved får vi Gud til far og bliver børn og arvinger til alle Guds rigdomme.

Imod denne dobbelte modløshed må du tage Kristi ord til dig, og se mere på ham, end på din egen svaghed. For Herrens gerninger er store, velegnede til deres formål. Han formår med sin kraft, der virker i os, at gøre langt ud over alt, hvad vi beder om eller forstår. For hvis Guds gerninger ikke langt overgik vores værdighed, vores fatteevne, ja, alle vore sanser, så var de ikke guddommelige. Således opmuntrer Kristus os også, når han siger: "Frygt ikke, du lille hjord, for jeres fader har besluttet at give jer Riget." (Luk12, 32).

Disse ubegribelige gaver udgyder Gud i os ved Kristus, for at vi til gengæld side skal elske ham brændende over alle ting, have den største tillid til ham, agte alle ting ringe, og være rede til at lide alt for ham. *Derfor kaldes dette sakramente med rette for kærlighedens kilde.*

Tag i denne sag et eksempel fra menneskelivet. Hvis en rig mand testamenterede en eller anden tigger eller en uværdig og ond tjener tusind guldstykker, så ville han ganske givet møde op og modtage dem, uden at tage hensyn til sin uværdighed eller testamentets størrelse.

Og hvis nogen protesterede og foreholdt ham hans uværdighed og testamentets størrelse, hvad tror du så, han ville sige? Mon ikke: "Hvad kommer det dig ved? Det skyldes ikke min fortjeneste eller nogen særret, at jeg modtager det, jeg modtager. Jeg véd godt, at jeg er uværdig, og at jeg modtager meget mere, end jeg har fortjent, ja, at jeg har fortjent det modsatte, men jeg beder om det, jeg beder om, i henhold til testamentes ret og en andens godhed. Hvis det ikke for ham var uværdigt at testamentere så meget til en uværdig, hvorfor skulle jeg så kaste vrag på det for min uværdigheds skyld? Hellere gør jeg da

Side 32 af 107

det, at jeg griber denne ufortjente og fremmede nåde. Jo uværdigere jeg er, desto hellere modtager jeg det”.

Med sådanne overvejelser bør enhver styrke sin samvittighed, imod alle skruper og betænkeligheder, så man holder sig til dette Kristi løfte med en fast tro. Især skal man vogte sig for at sætte sin lid til sit skriftemål, sin bøn eller sin forberedelse. *I stedet skal man fortvivle om alt dette i en stærk tillid til den Kristus, der har givet løfterne.* Som det allerede er sagt tydeligt nok, så er det alene løfteordet, der skal råde her i en ren tro. Det er den eneste og tilstrækkelige forberedelse.

Vi ser heraf, hvor stor Guds vrede er, fordi disse ugudelige lærere ikke har fjernes testamentets ord, og derved tilintetgjort selve troen, så vidt det står til dem. Det er nu tydeligt at se, hvad der er konsekvensen af, at troen er tilintetgjort, nemlig, den mest ugudelige overtro på gerningerne. For hvor troen udryddes, og troens ord forstummer, optræder gerninger og gerningstraditioner snart i dens sted. Derved har de bortført os fra vort land som i et *babylonisk fangenskab*, idet de har frataget os vore kostelige skatte.

Således er det gået med nadveren, som ved ugudelige menneskers lære er blevet forandret til en god gerning, som de selv kalder ”automatisk virkende”, hvorved de mener at kunne opnå alt hos Gud. Og da de først havde udbredt den løgn, at nadvermessen virker blot ritualet udføres, er de gået videre til vanviddets ydregrænse, så de har tilføjet, at den ikke er mindre gavnlig for andre, selv om den kan skade præsten, hvis han er ugudelig. På denne sandgrund har de bygget deres salg af gode gerninger og fortjenester, deres broderskaber og fester, og andre profitskabende foranstaltninger.

Imod disse spøgelse, som er stærke og sidder godt fast, kan man næppe holde stand, hvis ikke man hele tiden er på vagt og holder fast ved, hvad messen er, og nøje husker på, hvad der er sagt ovenfor.

Som sagt, er nadveren intet andet end et guddommeligt løfte eller Kristi testamente, stadfæstet ved hans legemes og blods sakramente. Hvis det er sandt, er det klart, at nadveren ikke selv på nogen måde kan være en gerning. Der kan ikke udrettes noget med den eller ved andres anstrengelser, undtagen

ved troen. Og troen er ikke nogen gerning, men alle gerningers mester og livgiver.

Der er vel ingen så tåbelig, at han vil kalde et løfte, som han modtager, eller et testamente, der gives ham, for en god gerning, som han gør imod giveren ved at modtage det? Hvem er den arving, som mener at gøre noget godt over for sin far eller giveren, når han modtager testamentet og den ham tillagte arv?

Jamen, hvad er det så for en ugudelig dumhed af os, at vi kommer og modtager det guddommelige testamente, som om vi skulle gøre Gud en velgerning? Er det ikke mere end beklageligt, at vi kender så lidt til testamentet, og at et så stort sakramente holdes i fangenskab?

Her hvor vi burde være taknemlige over det, vi modtager, kommer vi i stedet for i hovmod og *vil give det, vi skulle modtage*. Sådan driver vi uhørt spot med giverens barmhjertighed, ved at vi giver det som en gerning, som vi skulle modtage som en gave. Testamentets giver er ikke længere sine gode gavers giver, men modtageren af vore. Ve over denne ugudelighed!

Hvem har nogensinde været så vanvittig, at han har ment, at dåben er en god gerning? Eller at den, der skal døbes, tror, at han gør en gerning, hvorved han ofrer og tilbyder noget til Gud for sig selv og andre? Hvis der derfor i det ene sakramente og testamente ikke er nogen god gerning, der kan overføres til andre, så er der det heller ikke i nadveren, fordi den heller ikke er andet end et testamente og et sakramente.

Derfor er det en åbenlys og ugudelig vildfarelse at frembære eller tilegne nadveren for synder, for fyldestgørelser, for de afdøde, eller for nogle andre nødvendigheder for sig selv eller andre.

Og man kan let forstå, at dette er den klare sandhed, når man fastholder, at nadveren er et guddommeligt løfte, som ikke kan gavne nogen, ikke kan tilegnes nogen, ikke kan hjælpe nogen, ikke kan henføres til nogen, undtagen til den, der *selv tror med sin egen tro*.

Hvordan skulle Guds løfte, som kræver hver enkeltes egen tro, kunne modtages for en anden eller tilegnes en anden?

Skulle man kunne give Guds løfte til en anden, som ikke tror? *Eller kan jeg tro for en anden?* Eller kan jeg få en anden til at tro? Det er jo forudsætningen, hvis jeg skal tilegne og overføre nadveren til andre, da der i nadveren ikke er andet end disse to: det guddommelige løfte og den menneskelige tro, som modtager, hvad der loves.

Hvis man kan det, så kan man også høre evangeliet for andre og tro på det. Jeg kan lade mig døbe for andre, jeg kan modtage syndernes forladelse for andre, jeg kan modtage alterets sakramente for andre, jeg kan, for nu at gennemgå deres sakramenter, tage en hustru for en anden, gøres til præst for en anden, konfirmeres for en anden, få den sidste olie for en anden.

Kort sagt: Hvorfor har Abraham ikke troet på alle jøders vegne? Hvorfor kræves der af hver enkelt jøde tro på det løfte, der blev troet af Abraham? Den sandhed står altså uigendriveligt fast: Hvor der er tale om et guddommeligt løfte, står hver enkelt alene. Det er hver enkeltes tro, der kræves. Enhver skal aflægge regnskab for sig selv, enhver skal bære sin egen byrde. Som det siges sidst i Markusevangeliet: "Den, der tror og bliver døbt, skal frelses; men den, der ikke tror, skal dømmes." (Mark 16, 16).

Således er det også kun hver enkelt, der kan drage nytte af nadveren, med sin egen tro, og han kan ikke overføre det til andre. Præsten kan heller ikke give nadveren til en i en andens sted, men enhver må selv modtage nadveren. For præsterne er vore tjenere til at indvi og forvalte sakramenterne, og gennem dem frembærer vi ikke nogen god gerning eller meddeler noget, men vi modtager løfter og tegn gennem dem og er passivt modtagende. Sådan har det også hidtil været tilfældet for lægfolkets vedkommende. Om dem siger man ikke, at de gør noget godt, men at de modtager. Men præsterne er gået så vidt i deres ugudelighed, at de har gjort sig en god gerning af Guds sakramente og testamente, som de kan meddele og frembære, hvor de burde modtage noget godt.

Men du vil måske sige: Hvad nu? Vil du omstyrte alle kirkers og klostres skik og mening, der igennem så mange århundreder har givet dem deres udkomme.

Deres fester, forbønnerne, salg af gode gerninger, det vil sige: de fedeste indtægter, er jo bygger på messen.

Jeg svarer: Det er netop det, der har drevet mig til at skrive om kirkens fangenskab. For således er Guds ærværdige testamente blevet tvunget ind i ugudelig griskheds trældom, gennem ugudelige menneskers meninger og skikke, som uden hensyn til Guds ord har fulgt deres hjertes tanker og derved forført hele verden. Hvad kommer mængden og størrelsen af vildfarelserne mig ved? Sandheden er stærkere end alt. Hvis du kan modbevise, at Kristus lærer, at nadveren er et testamente og et sakramente, så vil jeg give dem ret. Og hvis du kan bevise, at den, der modtager testamentets velgerninger eller gør brug af løftets sakramente, gør en god gerning, så vil jeg gerne fordømme min opfattelse. Men kan du ikke nogen af delene, hvorfor er du da i tvivl om, at du ikke bør tage hensyn til den mængde mennesker, der er på vildspor? Giv Gud æren og bekend hans sandhed!

For at alle præster har den forkerte opfattelse, at de holder nadvermessen for en gerning, hvorved de kan gøre en nødvendig tjeneste for sig selv og andre, både de døde og de levende, det siger jeg, er uhørt og dumt. Men hvis du undersøger nadveren, hvad den er, så vil du finde, at jeg har talt sandt. Her har denne alt for store sikkerhed bevirket, at vi ikke har forstået, hvorfor Guds vrede er rettet imod os.

BØNNEN SOM ET OFFER

Derimod indrømmer jeg gerne, at de bønner, som vi beder, når vi er forsamlede for at holde nadver med Gud, er gode gerninger eller velgerninger, som vi giver hinanden del i, tilegner hinanden, gensidigt frembærer for hinanden, sådan som Jakob lærer os at bede for hinanden, for at vi kan blive frelst. (Jak 5,16)

Og Paulus foreskriver i 1 Tim 2,1, at der skal ske bønner, anråbelser og forbønner for alle mennesker, for konger og alle i høje stillinger. Men dette er ikke selve nadveren, men nadverens gerninger, hvis man da kan kalde hjertets og mundens bønner for gerninger, når de *sker ved en tro, som skænkes og styrkes i nadveren.*

For nadveren eller Guds løfte fuldbyrdes ikke ved at bede, men alene ved at tro. Men når vi tror, beder vi, og gør alle de øvrige gode gerninger, som vi gør. Og hvilken messepræst holder nadver i den mening, at han ofrer noget alene ved at bede? Nej, *de forestiller sig alle, at de ofrer Kristus selv til Gud fader, som et fyldestgørende offer*. Derved mener de at gøre en god gerning for alle, som de sætter sig for at gavne. *De stoler på, at ritual gavner blot det udføres, og noget sådant tillægger de ikke bønnen*. Således vokser vildfarelsen lidt efter lidt. Det, som hører bønnen til, tillægger de sakramentet, og det, som vi skulle modtage som en velgerning, ofrer de til Gud.

Derfor bør der skelnes nøje mellem testamentet og sakramentet selv, og så bønnerne, som vi beder samtidig med. Og ikke det alene, men man bør også vide, at bønnerne ikke er noget værd, hverken for den bedende selv eller for dem, man beder for, hvis ikke først testamentet er modtaget i tro, så der bedes i tro. Det er alene en sådan bøn, der bønføres, som Jakob lærer (1, 6).

Derfor er bønnen noget helt andet end selve nadvermessen. Jeg kan udstrække bønnen så langt jeg vil, men nadveren kan ingen modtage, undtagen den, der tror med sin egen tro, og han får kun så meget som han tror. Nadveren kan vi ikke skænke til hverken Gud eller andre mennesker, men det er kun Gud, der gennem præstens tjeneste giver den til mennesker, som modtager den i tro alene, uden nogen gerninger eller fortjenester.

Ej heller vover nogen at være så vanvittig, at han siger, at han gør en god gerning, hvis han som fattig og trængende kommer og med hånden modtager en kostelig skat. Men nadveren er som sagt det guddommelige løftes skat, frembåret ved præstens hånd for alle mennesker.

Det står altså fast, at nadveren ikke er en gerning, der kan overføres til andre. Nadveren er vor egen tros genstand, som man siger, beregnet på at nære og styrke troen.

NADVEREN SOM ET OFFER

Men her må også bortryddes en anden forargelse, der er endnu større og nyder særlig anseelse, nemlig den, at man overalt tror, at *nadveren er et offer, som*

ofres til Gud. Denne mening synes at understøttes af ritualbogen, hvor det hedder: "disse gaver", "dette hellige offer" og senere: "det, som vi ofrer". Der bedes også udtrykkeligt om, at "dette offer må være lige så velbehageligt som Abels offer". Desuden kaldes Kristus for "alterets offer". Hertil kommer også de hellige fædres udsagn og alle de mange eksempler, man over hele verden kan se med denne skik og brug.

Op i mod alt dette må man med største vedholdenhed stille Kristi ord og eksempel. Hvis ikke vi hævder, at nadveren er Kristi løfte eller testamente, som ordene klart lyder, så mister vi hele evangeliet og al vores trøst.

Vi kan ikke tillade, at noget vejer tungere end disse ord, heller ikke, om en engel fra Himlen lærte os noget andet. Der står nemlig ikke noget om gerninger eller offer i disse ord. Desuden står også Kristi eksempel på vor side. For da Kristus ved det sidste måltid indstiftede dette sakramente og oprettede dette testamente, var det ikke sådan, at han frembar det som et offer for Gud, eller gennemførte en god gerning til fordel for andre, men han forkyndte dette testamente for hver enkelt, som sad ved bordet, og rakte dem dette tegn.

Jo mere nadveren er identisk med og ligner den første nadver, som Kristus holdt ved måltidet, des mere kristen er den. Kristi nadver var meget enkel, uden klæder, armbevægelse, korsang og anden ceremoniel pragt, og hvis det er nødvendigt at frembære den som et offer, indstiftede Kristus den ikke fuldstændig.

Man bør dog ikke lægge hele kirken det til last, at den har udsmykket og omgivet nadveren med mange andre ritualer og ceremonier. Det vi ønsker er, at ingen skal gå glip af nadverens enkelhed, fordi man forhindres af den slags falske ceremonier og den megen pragt, så man dyrker en virkelig væsensforvandling, og derved mister *nadverens enkle kerne* og bliver hængende i pragtens ydre skin.

For hvad der går ud over Kristi ord og eksempel, er vedhæng til nadveren, og vi bør ikke betragte det anderledes, end vi nu betragter de opbevaringsskabe, hvori nadverbrødet selv bliver opbevaret. Og ligesom der er en modsætning mellem det at uddele et testamente eller modtage et løfte og så det at ofre et

offer, sådan er det en modsætning at hævde, at nadveren er et offer, for nadveren modtager vi, men et offer giver vi. Man kan ikke både modtage og ofre den samme ting. Det kan heller ikke på én gang gives og modtages af den samme. Ligeså lidt som bønner og det, vi beder om, kan være det samme, eller ligeså lidt som det er det samme at bede om noget og at modtage det, man beder om.

Men hvad skal vi så sige til Messebogen og fædrenes autoritet? Først vil jeg svare: Hvis man ikke havde andet at sige, så var det dog sikrere at bestride alt end at gå med til, at nadveren er en gerning eller et offer, da vi så ikke benægter Kristi ord og ødelægger troen samtidig med nadveren.

Dog, da vi også vil tjene dem, kan man i 1 Kor 11, 20 f. se, at når Kristi troende samledes til nadvermesse plejede de at have mad og drikke med sig, som de kaldte kollekter [kollekt betyder: at samle sammen]. Dette uddelte de så til alle trængende efter apostlenes eksempel i ApG 4, 34 f. Derfra tog de også det brød og vin, der blev indviet til nadveren.

Og fordi alt dette blev helliget ved ord og bøn efter hebraisk skik, hvor man løftede det op, som vi lærer om det hos Moses (3 Mos 8, 27), så er ordene og skikken med at "opløfte" eller "ofre" blevet hængende, længe efter at det var gået af brug at samle det mad sammen, som skulle ofres eller løftes op.

Således befaler Ezekias i Es 37, 4 Esajas at opløfte en bøn for Guds åsyn for de tilbageblevne. Og i Salme 134, 2 hedder det: "Løft jeres hænder mod helligdommen". Og ligeledes: "Mod dig løfter jeg mine hænder" (Sl 63, 5). Og 1 Tim. 2, 8: "Bede med fromt løftede hænder". Derfor skal man ikke henføre ordene "offer" eller "offerfrembærelse" til sakramentet eller testamentet, men kun til de samlede kollekter. Derfor er også ordet "kollekt" blevet bevaret om de *bønner*, der fremsiges i nadveren.

Det samme betyder det, når præsten lige efter at have indviet brødet og bægeret løfter dem begge op. Derved tilkendegiver han ikke, at han ofrer Gud noget, da han ikke med noget ord nævner det indviede brød eller offeret.

Men dette er enten en rest af en hebraisk skik, hvorefter man opløfter det, som modtages med tak og føres tilbage til Gud. Eller det er en formaning til os,

hvorved vi opfordres til at tro på dette testamente, som præsten her frembærer og fremviser med Kristi ord, så fremvisningen af tegnet og frembæringen af brødet svarer nøje til de henvisende ord: "Dette er mit legeme". På samme måde svarer frembærelsen af bægeret til de henvisende ord: "Dette bæger er den nye pagt i mit blod."

Præsten bør opvække troen i os, ved dette ritual med opløftningen. Og gid, at ligesom han klart opløfter tegnet eller sakramentet for vore øjne, han ligeledes klart og højt også ville lade ordet eller testamente lyde for vore øren, og det helst på folks eget sprog, hvorved troen kunne styrkes des bedre. For hvorfor skulle det være tilladt at udføre nadveren på græsk og latin og hebraisk og ikke på tysk eller et hvilket som helst andet sprog?

Derfor må de præster, der i disse fordærvede og meget farlige tider holder nadver, tage sig i agt: Først for, at de *ikke henfører ordene i den store og lille messebog, som tydeligvis taler alt for meget om offer, til sakramentet, men enten til brødet og vinen selv, som skal indvies, eller til bønnerne.*

For tidligere blev brød og vin frembåret for at blive velsignet, så det kunne helliges gennem ord og bøn. *Men efter at det er velsignet og indviet, bliver det ikke mere frembåret, men modtages som en gave fra Gud.* Og i denne sag skal en præst betænke, at evangeliet bør foretrækkes frem for alle ritualer og kollekter, som er sammensat af mennesker. Evangeliet tillader ikke, at nadveren er et offer, som du har hørt.

Dernæst må den, der udfører nadveren offentligt, ikke sætte sig for at gøre andet, end sammen med de andre at modtage nadveren, samtidig må han dog frembære bønner for sig selv og andre, idet han *passer på, at nadveren ikke bliver opfattet som et offer.*

Men den, der holder en privatmesse, må have til hensigt at give sig selv sakramentet. Derudover har privatmessen intet til forskel fra eller giver mere, end hvor en almindelig lægmand modtager nadveren af præstens hånd, udover bønnerne, og det forhold, at han indvier og giver nadveren til sig selv. *Hvad selve nadverens og sakramentets sag angår, er vi alle lige, såvel præster som lægfolk.*

Hvis præsten får besked om at afholde andre former for nadver for bestemte ting, som ofte kaldes for votivmesser, skal han sørge for ikke at modtage løn for messen og ikke foregive, at han helliger nogen ting, men han skal bestræbe sig på at henhøre det alt sammen til bønnerne. Hvad enten det er bønner for afdøde eller for levende, skal han fremføre dem, så han tænker: "Se, jeg går hen og modtager sakramentet helt alene, men mens jeg modtager det vil jeg bede for den og den". Således modtager han føde og klæder som løn for bønnerne og ikke for messen. Og det skal ikke røre ham, om hele verden mener det modsatte og har den modsatte skik.

Du har det sikre evangelium, og i tillid til det kan du let foragte menneskers opfattelser og meninger. Og hvis du foragter det, jeg siger og fortsætter med at frembære nadveren som et offer, ikke blot bønnerne, så vid, at jeg har været dig en tro påmindelse, og at jeg er undskyldt på dommens dag, og at du må bære din egen synd.

Jeg har sagt, hvad jeg er forpligtet på at sige dig som en broder den anden til frelse, hvad det gavner dig at overholde og skader dig at være ligeglad med. Og hvis nogen vil fordømme også dette, vil jeg svare med Paulus' ord: "Men onde mennesker og bedragerer vil komme længere og længere ud i det onde, før andre vild og selv fare vild." (2 Tim 3,13).

Af dette kan nu hvem som helst let forstå det, som man ofte citerer af pave Gregorius, at en nadvermesse, der ledes af en ond præst, ikke er mindre værd end en messe, der ledes af en god, og at en messe, som Peter leder, ikke er bedre end en, som forræderen Judas leder.

Der er nemlig nogen, der bruger disse ord til at skjule deres ufromheder. De opfinder en skelnen mellem ritualets automatiske virkning og den, der udfører ritualet. Herved vil de sikre sig, at de kan fortsætte deres onde liv og dog mene at gøre velgerninger mod andre.

Det, som Gregorius siger, er ganske vist sandt, men disse mennesker forstår ham forkert. Det er nemlig fuldstændig sandt, at man igennem ugudelige præster kan give og modtage lige så meget af testamentet og sakramentet som gennem de mest hellige præster.

Hvem tvivler nemlig på, at evangeliet prædikes af ugudelige? Og nadveren er en del af evangeliet, ja, den er summen og hovedessensen af evangeliet. *Hvad er nemlig hele evangeliet andet end et godt budskab om syndernes forladelse?*

Hvad der kan prædikes udførligt og detaljeret om syndernes forladelse og Guds barmhjertighed, er i korthed sammenfattet i testamentordene. *Derfor bør prædikener for folket ikke være andet end en udfoldelse af nadveren, det vil sige, en forkyndelse af dette testaments guddommelige løfte. Dét er nemlig at lære troen, og i sandhed at opbygge kirken. Men, de, der nu udlægger nadveren, leger med og fortæller eventyr om menneskelige ceremonier.*

Ligesom en ugudelig derfor kan døbe, det vil sige, tilegne løftets ord og vandets tegn på den, der skal døbes, sådan kan han også frembære dette sakramentes løfte og uddele det til dem, der deltager, og samtidig selv spise, sådan som forræderen Judas gjorde det ved Herrens nadver. *Alligevel forbliver nadveren det samme sakramente og testamente, som virker sin egentlige gerning i den troende. I den vantro virker nadveren sin fremmede gerning.*

Men når man ofrer, drejer det sig om noget helt andet. Da er det nemlig ikke nadveren, men bønnerne, der ofres til Gud. Her er det klart, at en ugudelig præsts ofringer ikke har nogen værdi for Gud. Men det siger den samme Gregorius jo også, at hvis man bruger en ugudelig talsmand, påvirker man dommeren i negativ retning.

Man skal altså ikke sammenblande disse to ting, nadveren og bønnen, sakramentet og gerningen, testamentet og offeret. *Det ene kommer fra Gud til os gennem præstens embede, og vækker troen, det andet kommer fra vores tro til Gud gennem præsten, og udvirker bønnehørelse.* Det ene stiger ned, det andet op. Det ene kræver derfor ikke nødvendigvis en værdig og from præst, men det kræver det andet, fordi Gud ikke hører syndere. Han véd nok at gøre vel igennem syndere, men modtager ikke nogen ond gerning, sådan som han har vist det ved Kain, og sådan som det siges i Ordsp 15, 8: "De uretfærdiges offer vækker Herrens afsky", og Rom 14, 23: "Alt, hvad der ikke er af tro, er synd."

Men for at gøre en ende på denne første del, så vil vi fremføre resten dér, hvor angriberen rejser sig. *Ud fra hvad der er sagt, kan vi slutte, hvem nadveren*

er beredt for og hvem der deltager værdigt i den. Det gør nemlig alene de, der har en bedrøvet, anfægtet, forvirret og vaklende samvittighed.

For når dette sakramentes guddommelige ord *skænker syndernes forladelse*, så kan den, der plages af sine synder, trykt komme, hvad enten det drejer sig om gamle plager eller nye fristelser.

Dette Kristi testamente er nemlig det eneste lægemiddel mod fortidens, nutidens og fremtidens synder. Blot du klynger dig dertil med en urokkelig tro, og stoler på, at der ganske gratis gives dig det, som testamentets ord siger. Hvis du ikke tror, kan du aldrig på nogen måde ved nogen gerning eller ved nogen anstrengelse opnå fred i samvittigheden. Troen er nemlig det eneste, der kan give samvittigheden fred, og alene vantroen gør samvittigheden urolig.

DÅBEN

Lovet være Gud og vor Herre Jesus Kristus, som efter sin rige barmhjertighed i det mindste i sin kirke har bevaret dette ene sakramente usvækket og ubesmattet af menneskelige bestemmelser og gjort det frit tilgængeligt for alle folk og alle samfundslag. Han har ikke tålt, at også det blev undertrykt af den skrækkelige gerrigheds og den ugudelige overtroens påfund. Det er sket i den hensigt, at han vil indvi og hellige de små ved en *helt simpel tro* på hans ord. De er ikke i stand til at være gerrige og overtroiske. For dem er dåben stadigvæk til den største nytte.

For hvis dette sakramente blevet givet voksne og betydningsfulde mennesker, er det ikke sikkert, at dets kraft og ære var blevet bevaret fra gerrighedens og overtroens tyranni, som undertrykker alt guddommeligt for os. Den kødelige klogskab ville uden tvivl også her have opfundet sine *forberedelser og værdigheder*, og endvidere sine *forbehold, indskrænkninger* og den slags redskaber til at tjene penge, så vandet ikke var blevet solgt billigere end nu pergamentpapir.

Men selv om Satan ikke har kunnet udrydde dåbens kraft over for de små børn, så har han dog magt til at ødelægge den hos alle de voksne, *så at der næsten ikke er nogen, der mindes sin dåb, eller roser sig af den.* Der er jo

opfundet så mange andre veje, ad hvilke man kan få syndsforladelse og komme i Himlen.

Ved disse meninger er der givet anledning til det farlige ord af den hellige Hieronymus, som man enten bruger eller forstår forkert. Det er, hvor han kalder boden den anden redningsplanke efter skibsforsliset. Som om dåben ikke var en bod.

Herfra stammer det, at man, når man var faldet i synd, fortvivlede om den første redningsplanke eller skibet, som om man havde mistet det, og kun kunne støtte sig til og stole på den anden redningsplanke, nemlig boden.

Heraf udspringer alle de uendelige byrder fra løfter, munkeordener, gerninger, fyldestgørelser, valfarter, aflad og sekter, og fra dem igen dette hav af bøger, spørgsmål, meninger og menneskelige traditioner, som hele verden ikke kan rumme. Dette tyranni er uden sammenligning værre mod Guds kirke, end det nogensinde har været imod synagogen eller mod noget folk under Himlen.

Det er pavernes opgave at fjerne alt dette, og med omhu kalde de kristne tilbage til dåbens ægte væsen, så de kan forstå, hvem de er, og hvad de bør gøre som kristne. Men i vore dage er deres eneste embedsgerning at føre folket så langt væk som muligt fra dåben, og at drukne dem alle i deres tyrannis syndflod, og medvirke til, at Kristi folk, som profeten siger, fortsætter med at glemme ham. (Jer 2, 32).

O alle de ulyksalige, som i vore dage kaldes paver, men som ikke blot ikke véd og ikke gør, hvad der hører pavedømmet til, men også er uvidende om, hvad de bør vide og gøre. De opfylder Esajas profeti fra kap. 56, 10: "Alle vogterne er blinde, de forstår intet; de er alle sammen stumme hunde, der ikke kan gø. De ligger og drømmer, de elsker at sove. De er hyrder, der ingen indsigt har. Alle søger egen fordel."

DÅBENS CENTRUM

Det vigtigste at være opmærksom på i dåben er da, det guddommelige løfte, der lyder sådan: "Den, der tror og bliver døbt, skal frelses." (Mark 16,16). Dette løfte er uden sammenligning meget bedre end alt gerningsblændværk, munkeløfter,

Side 44 af 107

klosterordener, og hvad ellers mennesker har indført. Hele vor frelse hviler nemlig på dette løfte. Blot skal vi forholde os sådan, at vi sætter vor lid til dette løfte, og slet ikke tvivler på, at vi er frelst, når vi er blevet døbt. For hvis troen ikke er til stede eller skabes, gavner dåben intet, ja den er tværtimod skadelig. Ikke blot når den udføres, men hele livet igennem. For en sådan vantro kalder Guds løfte for løgn, hvilket er den største af alle synder.

Men når vi begynder at tro, vil vi straks opleve, hvor svært det er at tro på dette guddommelige løfte. For den menneskelige svaghed, som er sig sine synder bevidst, er der intet, der er så svært at tro på, som at man er frelst eller vil blive frelst, og dog kan man ikke frelses, hvis ikke man tror på det, fordi man i så fald ikke tror på sandheden i det guddommelige løfte om frelse.

Denne prædiken burde man flittigt indprente folket, dette løfte burde man atter og atter gentage, man burde altid mindes dåben, og til stadighed *vække og styrke* troen. For ligesom gyldigheden af dette guddommelige løfte står ved magt lige til døden, når det én gang er udtalt over os, således bør troen på dette løfte aldrig ophøre, men næres og styrkes *ved* til stadighed at mindes det løfte, der blev givet os i dåben.

Når vi derfor vender om fra synden eller gør bod, gør vi ikke andet end at vende tilbage til dåbens kraft og troen, hvorfra vi var faldet. Vi vender tilbage til det løfte, der dengang blev givet os, og som vi havde forladt ved synden. Løftets gyldighed står nemlig altid ved magt, når det én gang er givet, og det modtager os med åbne arme, når vi vender om. Og det er også det, de vil, hvis jeg ikke tager meget fejl, er det også det, man mener, når man lidt uklart siger, at dåben er det vigtigste og mest grundlæggende af alle sakramenterne, og uden dåben kan man ikke få gavn af de andre.

Derfor vil det være til ikke ringe gavn, om den, der skal gøre bod, først og fremmest mindes sin dåb og det guddommelige løfte, som han har forladt, genkalder sig det med tro, bekender dette løfte for Herren, glæder sig over, at han dog endnu har mulighed for frelse, fordi han er døbt, og foragter sin ugudelige utaknemlighed, fordi han vendte sig bort fra troen og løftets sandhed. For hans hjerte vil blive vidunderlig styrket og opmuntret til håb om

barmhjertighed, når han betænker, at det guddommelige løfte, som er givet ham og som umulig kan lyve, stadigvæk er uskadt og uforandret. Det kan ikke ophæves ved nogen synd, som Paulus siger i 2 Tim 2,13: "Er vi utro, forbliver han dog tro, thi fornægte sig selv kan han ikke."

Denne Guds sandhed vil frelse ham og ikke svigte ham, hvis han tror på dem, om så alt andet falder sammen. I den har han noget, han kan holde frem mod den hånende modstander. Han har noget, han kan sætte op mod synden, som foruroliger hans samvittighed. Han har noget, hvormed han kan besvare rædslen for døden og dommen. Ja, han har noget, som er en trøst imod alverdens anfægtelser. Det er denne ene sandhed, at han kan sige: "Gud er sanddru i sine løfter og det har han givet mig et tegn på i dåben. Er Gud for mig, hvem kan da være imod mig?"

Når Israels børn ville gøre bod, mindedes de først og fremmest udgangen af Ægypten. Ved denne erindring vendte de tilbage til den Gud, der havde ført dem ud, og denne erindring og denne beskyttelse blev gang på gang indskærpet af Moses og gentaget af David. Hvor meget mere bør vi så ikke mindes udgang af vores Ægypten, og ved mindet herom vende tilbage til ham, som førte os ud, gennem den nye genfødsels vandbad? Denne erindring er netop befalet os i dåben.

Dette kan allerbedst gøres i brødets og vinens sakramente. Disse tre sakramenter: boden, dåben og brødets sakramente brugte man nemlig samtidig ved den samme gudstjeneste. De hjalp gensidig hinanden.

Således læser vi om en hellig jomfru, der, så ofte som hun blev fristet, alene fremholdt sin dåb, idet hun ganske kort sagde: "Jeg er en kristen". Fjenden forstod nemlig straks dåbens og troens kraft, som hviler på Guds løfters sandhed, og han forlod hende.

Således ser du, hvor rig en kristen eller et døbt menneske er. Selv om han ville, kan han ikke ved nok så store synder miste frelsen, undtagen hvis han ikke vil tro. Ingen synder kan fordømme ham, undtagen alene vantro. Hvis troen står fast eller atter vækkes til det løfte, der blev givet i dåben, opsluges alle andre synder på et øjeblik ved denne tro. Eller mere præcis, ved Guds sandhed, som

ikke kan fornægte sig selv, hvis vi blot bekender ham og trofast hænget fast ved løfterne. Derimod vil angeren og bekendelse af synderne og fyldestgørelsen og alle disse menneskelige udspekulerede anstrengelser pludselig lade dig i stikken og kun gøre dig endnu mere ulykkelig, hvis du glemmer denne guddommelige sandhed og fortaber dig i disse ting. Alt, hvad man anstrenger sig for uden for troen på Guds sandhed, er forfængelighedens forfængelighed og anfægtelse for ånden,

Man kan derfor også se, hvor farligt, ja, hvor falsk det er at mene, at boden er den anden redningsplanke efter skibbruddet. Man kan se, hvilken farlig vildfarelse det er at mene, at synden har ødelagt dåbens kraft og skibet er forlist. Dåben bliver ved med at være dette eneste, solide og uovervindelige skib, og det kan ikke skilles ad i enkelte brædder. I dette skib sejler alle de, som er på vej til frelsens havn, som er Guds sandhed, lovet os i sakramenterne.

Det sker ganske vist, at mange ubesindigt falder over bord og drukner. Det er dem, som slipper troen på løftet og kaster sig ud i synden. Men skibet selv forbliver og sejler uskadt sin kurs. Hvis nogen derfor får nåde til at vende tilbage til skibet, sejler man ikke ind til livet på en redningsplanke, men på selve skibet. Det er dem, der vender om ved troen på Guds urokkelige og bestandig løfte. Derfor revser Peter i 2 Pet 1, 9 dem, som synder, at de glemmer, at de er rensset for deres gamle synder. Dermed dadler han uden tvivl utaknemligheden over den modtagne dåb og deres ugudelige vantrø.

Hvad gavner det da at skrive så meget om dåben og ikke lære om denne tro på løftet? Ethvert sakramente er indstiftet for at nære troen, og netop den berører de slet ikke, de ugudelige mennesker. Tværtimod hævder de, at mennesket ikke bør være sikker på syndernes forladelse, eller på nåden i sakramenterne. Ved denne ugudelighed forfører de hele verden, og gør dåbens sakramente, af hvilken vor samvittighed først og fremmest roser sig, fuldstændig til intet, ja fører det i fangenskab. Samtidig raser de mod de arme sjæle med deres sønderknuselser, ængstede samvittigheder, fyldestgørelser, gerninger og utallige af den slags tåbeligheder.

Vær derfor en fornuftig læser, eller snarere: foragt helt og holdent den katolske dogmatik og alle de andre skribenter, som kun behandler sakramenternes synlige dele og de ydre ritualer, det vil sige, kun deres døde og dødbringende bogstav, når de skriver bedst. Det andet, ånden, livet og brugen, det vil sige, *det guddommelige løfte sandhed og vores tro, forbigår de fuldstændig.*

Se derfor til ikke at lade dig bedrage af gerningernes blændværk og de menneskelige traditioners falskhed, så du ikke gør den guddommelige sandhed og din tro uret. Du må begynde med troen på sakramenterne, uden nogen gerninger, hvis du vil blive frelst. Gerningerne selv følger efter troen. Du skal ikke anse troen for en ringe ting, for den er den bedste og højeste af alle gerninger. Ved troen alene kan du blive frelst, selv om du så også skulle være uden alle andre gerninger. *Troen er nemlig Guds gerning, ikke menneskers, sådan som Paulus lærer (Ef 2, 8).* De andre gerninger udøver han ved os og gennem os, *denne ene gerning virker han i os og uden vor medvirken.*

Heraf kan vi tydeligt se, hvad forskellen er mellem tjeneren, mennesket og ophavsmanden, Gud, i dåben. Mennesket både døber og døber dog ikke. Det døber, i den betydning, at det udfører handlingen, når det neddykker den, der skal døbes; men det døber ikke, fordi det ikke gør denne gerning på egen autoritet, men *i Guds sted*. Derfor bør vi ikke modtage dåben af menneskers hånd på anden måde end som er det Kristus, ja Gud selv, der med egne hænder døber os. Det er nemlig ikke menneskers, men Kristi og Guds dåb, som vi modtager gennem menneskers hænder. Sådan er også enhver anden ting, som vi bruger gennem en andens hånd, i virkeligheden Guds. Vogt dig derfor for at dømme således om dåben, at du tillægger mennesket de ydre ting og Gud det indre! Begge dele skal tillægges Gud alene. Du bør ikke betragte mennesket, der døber, som andet end et redskab i Guds sted, igennem hvem Gud, der sidder i Himlen, med egne hænder neddykker dig i vandet, og lover dig syndernes forladelse her på jorden, idet han taler med menneskerøst til dig igennem tjenerens mund.

Det siger ordene dig også, når præsten udtaler: "Jeg døber dig i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen." Han siger ikke: "Jeg døber dig i mit navn". Dermed siger han: "Det, som jeg gør, gør jeg ikke på min egen autoritet, men i Guds sted og i Guds navn gør jeg det. Du skal således ikke regne det for mindre, end hvis det var Herren selv, der på synlig måde gjorde det. Indstifteren og tjeneren er forskellige, men deres gerning er den samme. Eller rettere er der alene tale om indstifterens gerning, der udøves gennem min tjeneste."

Jeg mener nemlig, at udtrykket "i navn" henviser til stifterens person, så at Herrens navn ikke kun bruges som påskud og påkaldelse under gerningen, men gerningen selv udføres, som om den skete i en andens navn og i en andens sted. I denne betydning siger Kristus i Matt 24, 5: "Mange skal komme i mit navn".

Jeg følger gerne denne mening, da det er en meget trøstefuld og virksom støtte for troen at vide, at man ikke er døbt af et menneske, men af selve treenigheden gennem et menneske, der i hans navn udfører gerningen med os. Derved falder den ørkesløse strid bort, som man fører om dåbens "form" (som de kalder disse dåbsord). De græsk-ortodokse siger: "Kristi tjener døbes", men de romersk-katolske: "Jeg døber dig".

Ligeledes er der andre, der fører ufrugtbare diskussioner og fordømmer, at der siges: "Jeg døber dig i Jesu Kristi navn" Vi ved jo, at apostlene har døbt med disse ord, som vi læser i Apostlenes Gerninger (ApG 10, 48). Alligevel vil man ikke anerkende gyldigheden af andre dåbsord end disse: "Jeg døber dig i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen".

Det er en nytteløs diskussion, for de fremlægger ingen argumenter, men hævder blot deres egne drømmerier. *Hvordan end dåben meddeles, så giver den virkelig frelsen, når blot ikke det sker i et menneskes navn, men i Herrens navn.* Ja, jeg tvivler ikke på, at hvis nogen *modtager* dåben i Herrens navn, også hvis det er en ugudelig præst, der ikke *meddeler* den i Herrens navn, så er han dog virkelig døbt i Herrens navn. Dåbens kraft ligger nemlig ikke så meget i meddelerens, som i modtagerens tro og brug. Vi har her eksemplet med en skuespiller blev døbt for sjov.

Disse og lignende spidsfindigheder med diskussioner og spørgsmål er forårsaget os af dem, som ikke tillægger troen noget, men tillægger gerningerne og ritualerne alt. *Man burde i stedet tillægge troen alt, og ritualerne intet.* Troen frigør os i ånden fra alle disse skrupler og meninger.

Det andet, som hører til dåben, er tegnet eller sakramentet, som er selve neddykkelsen under vandet, hvorfra den også har sit navn. Det græske ord "baptiso" betyder "jeg neddykker" og dåben er en neddykkelse.

Som sagt har vi også fået et tegn sammen med de guddommelige løfter. Tegnene symboliserer det, som ordene betyder. Eller, som andre siger, *tegnene symboliserer sakramentets virkning.* Det skal vi se nærmere på.

De fleste har været af den mening, at der i selve ordet og vandet er *en slags skjult åndelig kraft*, som virker Guds nåde i den, der modtager sakramentet. Andre har modsagt dem, og hævdet, at der ingen kraft er i selve sakramenterne, men at nåden *gives af Gud alene*, som ifølge sin pagt er *til stede ved* de sakramenter, han har indstiftet. Alle er dog enige om, at sakramenterne er *virksomme* nådetegn. Dertil bevæges de alene af det argument, at de ellers ikke kan se, hvordan den nye lovs sakramenter kan være bedre end den gamle lovs, hvis de alene *symboliserer* noget. Derfor har de tillagt den nye lovs sakramenter så meget, at de hævder, at de også gavner dem som befinder sig i dødssynder og at man *ikke behøver ikke troen* eller nåden. Det er tilstrækkeligt, at man *ikke låser hjertedøren*, det vil sige, at man ikke har sat sig for at synde på ny.

Men man må omhyggeligt vogte sig for denne lære og flygte fra den, fordi den er ugudelig og vantro og kæmper imod troen og sakramenternes natur. Det er nemlig forkert, at den nye lovs sakramenter adskiller sig fra den gamle lovs med hensyn til deres virkning. *Begge slags virker ens.* Det er nemlig den samme Gud, som nu frelser os gennem dåben og nadveren, som frelste Abel gennem hans offer, Noah gennem regnbuen, Abraham gennem omskærelsen, og alle andre gennem deres tegn. Der er derfor ingen forskel på den gamle og den nye lovs sakramenter, med hensyn til virkningen. Blot må man med udtrykket "den gamle lov" forstå det, som Gud virkede i patriarkerne og de andre forfædre *på lovens tid*. De tegn, som blev givet til patriarkerne og fædrene, må nemlig

adskilles skarpt fra Moselovens ceremonier, som Moses indførte med sin lov, som præsternes dragter og de ting, der hørte med gudstjenesten, som kar, mad og bygninger og lignende. Disse ting adskiller sig ikke alene lang fra den nye lovs sakramenter, men også fra de tegn, som Gud i særlige tilfælde gav de fædre, der levede på lovens tid. Det gælder Gideons skind, (Dom 6, 36), Manoas offer (Dom 13, 19), og det tegn, som Esajas tilbød Akas i Es 7, 10. I forbindelse med disse ting blev der nemlig samtidig lovet noget, der fordrede tro på Gud.

Forskellen mellem lovens ceremonier og tegnene i den nye og gamle lov er altså, at *ceremonierne ikke har noget løfteord knyttet til sig, som kræver tro.* Derfor er de ikke retfærdiggørelsens tegn, fordi de ikke er troens sakramenter, som er de eneste, der retfærdiggør. Ceremonierne er blot gerningernes sakramenter. Hele deres kraft og natur lå i gerningerne, ikke i troen. Den, der udførte dem, opfyldte dem, også selv om han gjorde det uden tro. Men vore og fædrenes tegn eller sakramenter har et løfteord knyttet til sig, som kræver tro, og ikke kan opfyldes gennem nogen anden gerning. Derfor er de troens tegn eller *troens sakramenter*, fordi de er den retfærdiggørende tros sakramenter og ikke gerningernes. Hele deres virkning ligger derfor i denne tro, ikke i gerningerne. Den, der tror dem, opfylder dem, også selv om han ikke gør nogen gerning. Heraf stammer den sætning: Ikke sakramentet, men troen på sakramentet retfærdiggør.

Således var det ikke omskærelsen, der retfærdiggjorde Abraham og hans sæd, og dog kalder apostelen den et segl på troens retfærdighed, fordi troen på det løfte, der var knyttet sammen med omskærelsen, retfærdiggjorde og opfyldte det, som omskærelsen symboliserede (Rom 4, 11). Troen var nemlig den åndelige omskærelse af hjertets forhud, som den symbolske omskærelse på legemet var et tegn på. På samme måde var det så sandelig ikke Abels offer, der retfærdiggjorde ham, men troen, hvormed han ofrede sig helt til Gud. Det ydre offer symboliserede dette.

Således hverken retfærdiggør eller gavner dåben nogen, men troen på løfteordet, som er knyttet sammen med dåben, den retfærdiggør og fuldbyrder det, som dåben symboliserer. Troen er nemlig det gamle menneskes neddykning

og det ny menneskes opdukken. *Det er således umuligt, at de ny sakramenter adskiller sig fra de gamle sakramenter.* De har jo samme slags guddommelige løfter og den samme troens ånd. Imidlertid adskiller de sig usammenligneligt fra de gamle ceremonier på grund af løfteordet, som er den eneste afgørende forskel.

Sådan symboliserer præstekjolerne, kirkerummet og de mange ritualer uden tvivl også nu noget smukt, som skal fuldbyrdes på åndelig vis. Det kan dog ikke på nogen måde sammenlignes med dåben og nadveren, fordi der ikke er noget guddommeligt løfteord. Det er heller ikke noget, der retfærdiggør eller gavner på nogen måde, da opfyldelsen består i selve brugen af disse ting eller i selve handlingen uden tro. De opfyldes, når de sker eller udføres. Sådan siger også apostelen i Kol 2, 22 om disse ting: "Det er alt sammen noget, der skal bruges og forgå – det er kun menneskers påbud og lære, det har ikke nogen værdi." *Sakramenterne opfyldes derimod ikke, blot de udføres, men når de bliver troet.*

Det kan således ikke være sandt, at sakramenterne indeholder en kraft til retfærdiggørelse eller at de er virksomme nådetegn. Det påstår de nemlig alt sammen, fordi de skubber troen til side, af uvidenhed om det guddommelige løfte. *Medmindre man da vil kalde sakramenterne virksomme, fordi de skænker nåden sikkert og virksomt, hvis en utvivlsom tro er til stede.* Det er dog ikke det, de mener. Det beviser det forhold, at man hævder, at sakramenterne gavner alle, også de ugudelige og vantro, når blot de ikke låser hjertedøren. - Som om selve vantroen ikke er den lås, der yder nåden allermest modstand og fjendtlighed. De stræber efter at gøre sakramenterne til bud og troen til en gerning. Hvis sakramenterne giver mig nåde, fordi jeg modtager dem, så opnår jeg jo virkelig nåde ved min gerning, ikke ved min tro. Det er ikke løftet i sakramenterne, jeg griber, men kun det tegn, der er indstiftet og foreskrevet af Gud. Man ser således klart, hvordan disse universitets-teologer slet ikke forstår sakramenterne, fordi de ikke tager noget som helst hensyn til troen eller løftet i sakramenterne. De holder sig alene til tegnet og brugen af tegnet, og driver os fra troen hen til gerningerne, fra ordet hen til tegnet. Derfor er sakramenterne ikke blot taget til fange, men fuldstændig ødelagt fra deres side.

Lad os derfor lukke øjnene op og lære at agte mere på ordet end på tegnet, mere på troen end på gerningen eller brugen. Vi må være klar over, at overalt hvor der er et guddommeligt løfte, kræves der tro. *Begge dele er så nødvendige, at det ene ikke kan være virksomt uden det andet.* Man kan ikke tro, medmindre der er et løfte, og løftet stadfæstes ikke, medmindre der er nogen, der tror på det, men hvis de begge er til stede sammen, gør de sakramentets virkning sand og sikker. Det er derfor forgæves og fører til fordømmelse, hvis man søger sakramenternes virkning uden om løftet og troen. Som Kristus siger: "Den, der tror og bliver døbt, skal frelses; men den, der ikke tror, skal dømmes." (Mark 16,16). *Derved viser han, at troen på sakramentet er så nødvendig, at den også kan frelse uden sakramentet.* Han tilføjer nemlig ikke: "Den, som ikke tror - og ikke bliver døbt".

DÅBENS VIRKNING OG SYMBOLIK

Dåben betyder to ting: død og opstandelse, det vil sige, den hele og fulde retfærdiggørelse. Når præsten dukker barnet ned under vandet, symboliserer det nemlig døden, men når han atter trækker det op, symboliserer det livet. Det beskriver Paulus således i Rom. 6, 4: "Vi blev altså begravet sammen med ham ved dåben til døden, for at også vi, sådan som Kristus blev oprejst fra de døde ved Faderens herlighed, skal leve et nyt liv." Denne død og opstandelse kalder vi en ny skabning, en genfødsel, en åndelig fødsel. Det skal ikke kun forstås billedligt, om syndens død og nådens liv, sådan som nogen plejer at gøre, men om en virkelig død og opstandelse. Dåben er nemlig ikke et opdigtet tegn. Synden dør og nåden opstår ganske vist ikke fuldstændigt, førend det syndens legeme, som vi bevæger os i her i dette liv, tilintetgøres, som apostelen siger sammesteds. (Rom 6, 6). Mens vi er i dette kød, rører kødets lyst sig og påvirkes. *Dog er det sådan, at når vi begynder at tro, begynder vi samtidig at afdø fra denne verden og at leve for Gud i det kommende liv.* Troen er således en virkelig død og en opstandelse; det vil sige, en åndelig dåb, hvorved vi neddykkes og trækkes op igen.

Når man således tilskriver dåben renselse fra synden, er det ganske vist sandt, men det er for mat og svagt til at give udtryk for, hvad dåben er. Mere præcist er den et symbol på døden og opstandelsen. Af den grund så jeg hellere, at den, der skal døbes, dykkes helt ned under vandet, sådan som ordet lyder og som mysteriet symboliserer. Ikke fordi jeg mener, det er strengt nødvendigt, men fordi det ville være fint, om en så fuldkommen og omfattende sag også fik et fuldkomment og dækkende tegn, sådan som det også uden tvivl er indstiftet af Kristus. Synderen trænger nemlig mere til at dø end til at renses, så han helt kan fornyes til en anden skabning, og så det svarer til Kristi død og opstandelse, som han i dåben dør og opstår sammen med. For selv om man også kunne sige, at Kristus blev renses for sin dødelighed, da han døde og opstod igen, så taler man dog på en mere afsvækket måde, end hvis man siger, at han helt blev forandret og fornyet. På samme måde er det stærkere at sige, at dåben på enhver måde betegner, at vi dør og opstår igen til evigt liv, end at sige, at det er en renselse fra synd.

Her ser du igen, at dåbens sakramente, også hvad tegnet angår, ikke er en forbigående begivenhed, men er *stedseverende*. Selv om brugen af den er hurtig overstået, så varer den sag, der symboliseres dog lige til døden, ja til opstandelsen på den yderste dag. Så længe vi lever, gør vi altid det, dåben betegner, det vil sige, vi dør og vi opstår. Vi dør, siger jeg, ikke blot følelsesmæssigt og åndeligt, når vi giver afkald på verdens synd og forfængeligheder, men vi dør virkelig, når vi begynder at forlade dette legemlige liv og at gribe det kommende liv, så der sker en virkelig (som man kalder det) og legemlig overgang fra denne verden til Faderen.

Derfor må vi vogte os for dem, som har gjort dåbens kraft til noget svækket og ringe, så de nok siger, at nåden ganske vist *indgydes* i dåben, men at den senere *udgydes* igen ved synden. Man må derfor søge at komme i Himlen ad en anden vej, *som om dåben nu var gjort helt virkningsløs*. Denne opfattelse skal du ikke dele, men forstå, at det er dåbens betydning, at du dør og igen bliver levende. Derfor kan du ikke vende tilbage til andet end dåbens kraft, hverken gennem boden eller ad nogen anden vej. Så kan du igen gøre det, som du er

døbt til at gøre, og som din dåb symboliserer. Dåben bliver aldrig ødelagt, undtagen hvis du i fortvivlelse ikke vil vende tilbage til frelsen. Du kan nok for en tid komme bort fra tegnet, men derfor bliver tegnet ikke ødelagt. Derfor skal du kun døbes én gang sakramentalt, men hele tiden døbes ved troen. Du skal hele tiden dø og hele tiden blive levende. Dåben opsluger hele kroppen og giver den atter fra sig. Sådan bør også dåbens indhold opsluge hele dit liv med krop og sjæl og give det tilbage på den yderste dag, iført forklarelsens og udødelighedens klæder. Derfor er vi aldrig uden dåben, hverken hvad tegnet eller hvad sagen selv angår. Ja, vi skal altid døbes mere og mere, indtil vi fuldt ud virkeliggør tegnet på den yderste dag.

Du forstår altså, at hvad vi udfører i dette liv, som virker som en dødelse af kødet og en levendegørelse af ånden, hører til dåben. Jo hurtigere vi kan blive løst fra livet, des hurtigere virkeliggøres vores dåb, og jo mere vi lider, des bedre svarer vi til vor dåb. Derfor var kirken også allerlykkeligst dengang martyrerne blev dræbt hver eneste dag, og blev regnet for slagtefår. Dengang rådede dåbens kraft nemlig i kirken med fuld styrke, den kraft, som vi i dag slet ikke kender, og som overskygges af en masse gerninger og menneskelære. Alt, hvad vi foretager os, bør være dåb og fuldbyrde dåbens tegn eller sakramente, indtil vi befries fra alt andet og alene skal være iført dåben, det vil sige, døden og opstandelsen.

Denne herlige frihed og viden om dåben holdes i dag fangen. Hvem andre kan vi tillægge skylden for det, end alene den romerske paves tyranni? Som den første blandt hyrderne, burde han prædike og forsikre om denne frihed og denne viden, sådan som Paulus siger 1 Kor 4, 1: "Sådan skal man betragte os: som Kristi tjenere og som forvaltere af Guds hemmeligheder eller sakramenter." Men han er udelukkende optaget af at undertrykke med sine kirkelove og regler, og indvikle os som fanger i sit tyrannis magt. Jamen altså, med hvilken ret udsteder paven love over os? (Jeg vil undlade at komme ind på, hvor ugudeligt og fordømmeligt det er, at han undlader at lære disse hemmeligheder). Hvem har givet ham ret til at røve vores frihed, som er givet os i dåben? Som sagt er der kun befalet os at gøre én ting her i livet, nemlig at blive døbt, det vil sige, at vi

dræbes og lever ved troen på Kristus. Det er også det eneste, som bør læres, især af den fornemste præst. Men nu forties troen og kirken ødelægges gennem uendelig mange lovgerninger og ceremonier, dåbens kraft og kundskab går til grunde, troen på Kristus forhindres.

Jeg siger derfor: Hverken paven eller biskoppen eller noget andet menneske har ret til at indstifte så meget som en stavelse over en kristen, medmindre det sker med hans billigelse. Hvis det foregår på andre måder, sker det med en tyrannisk ånd. Derfor gælder det om de kirkelige bestemmelser, fastetider, afgifter, og hvad som helst paven i alle sine dekreter har bestemt, at det ikke er udført og oprettet med nogen som helst ret. Paven synder mod kirkens frihed, når han forsøger på dette.

Kirkens ledelse beskytter ganske vist det, de forstår som den kirkelige frihed, men det handler om sten, træ, marker og indtægter. Med den slags fordrejning af sproget tager man ikke blot kirkens sande frihed til fange, man får den næsten helt til at forsvinde, værre end under de muslimske tyrkere. Stik imod apostelens ord: "Vær ikke menneskers trælle". (1 Kor 7, 23). Men dette er i sandhed at blive menneskers trælle, underkastet deres bestemmelser og tyranniske love.

Pavens tilhængere hjælper dette ugudelige og fordømte tyranni ved her at fordreje og ødelægge ordene af Kristus: "Den, der hører jer, hører mig". (Luk 10, 16). Med store trompetkinder opblæser de disse ord til fordel for deres traditioner. - Men Kristus sagde disse ord til apostlene, da de skulle ud for at prædike evangeliet, og det bør kun henføres til evangeliet. Men de udelader evangeliet og forstår det kun om deres egne fabler. Sådan siger Kristus nemlig i Joh 10: Mine får hører min røst, men en fremmed vil de aldrig høre." Derfor fik vi netop evangeliet betroet, for at paverne skulle lade Kristi røst lyde. Men de lader i stedet deres egen røst lyde, for den vil de hellere høre. Apostelen siger også, at han ikke er sendt for at døbe, men for at forkynde evangeliet (1 Kor 1, 17), derfor er intet mere skadeligt end de pavelige traditioner, og man bør ikke høre paven, medmindre han lærer evangeliet og Kristus, og han selv bør ikke lære andet end den frigørende tro. Og når Kristus siger: "Den, der hører jer, hører

mig”, hvorfor hører paven så ikke på andre? Han taler nemlig ikke kun til Peter: ”Den, der hører *dig*”. Endelig, hvor den sande tro er, må også troens ord nødvendigvis være. Hvorfor hører den vantro pave så ikke efter, så ofte hans troende tjener har troens ord? Blindhed, total blindhed hersker hos paverne. Andre, der er endnu værre, giver paven magt til at stifte love ud fra Matt 16, 19: ”Hvad du binder” osv., skønt Kristus her taler om at binde og løse *synderne*, ikke om at tage hele kirken til fange og undertrykke den med love. Sådan behandler dette tyranni alting med sine falske ord, *fordrejer og ødelægger Guds ord* med vold. Jeg bekender som sandt: Dette forbandede tyranni skal de kristne finde sig i, sådan som de skal finde sig i enhver anden magt i denne verden. Det skal de ifølge Kristi ord: ”Slår nogen dig på din højre kind, så vend også den anden til.” (Matt 5, 39). – Men jeg forsøger at finde ud af, hvordan de ugudelige paver kan prale af at kunne gøre dette med rette, og kan mene at tale for den kristne sag med dette babyloniske fangenskab, og har kunnet overbevise alle om denne opfattelses rigtighed. Hvis de gør det med en ugudelig og tyrannisk samvittighed, eller hvis vi tåler deres magt og regner det blandt den slags ting, som tjente til at døde dette liv og fuldbyrde vor dåb, så ville vi med frimodig samvittighed kunne glæde os over den uret, der blev påført os. Men som det er nu, vil de kvæle vores frie samvittighed, så vi skal tro, at de gør godt med det, de gør. De tillader ikke, at man bebrejder dem deres gerninger eller klager over uretfærdige handlinger. Skønt de er ulve, vil de se ud som hyrder. Skønt de er antikrister, vil de æres som Kristus.

Det er kun for denne frihed og samvittighed, jeg råber, og jeg råber tillidsfuldt: Man kan ikke med nogen ret lægge love på de kristne, hverken mennesker eller engle, udover, hvad de selv vil. Vi er nemlig frie fra alting. Hvis de derfor pålægger os noget, bør det bæres sådan, at den frie samvittighed er frelst. Den kan vide og sikkert bekræfte, at der sker uret imod den. Det bærer den dog med ære, idet den tager sig i agt for ikke at retfærdiggøre tyrannen og ikke at gøre oprør imod tyranniet. Hvem kan skade jer, når I er ivrige efter at gøre det gode? spørger Peter (1 Pet 3, 13). Alt virker sammen til gode for Guds udvalgte (Rom 8, 28). Men fordi kun ganske få kender dåbens herlighed og den

kristne friheds lykke, og heller ikke kan kende den på grund af pavens tyranni. Derfor har jeg her måttet løse mig selv og befri min samvittighed ved at anklage paven og alle papister. De er nemlig skyldige over for alle de sjæle, som de lader gå til grunde i dette elendige fangenskab. Medmindre de ophæver deres rettigheder og traditioner og gengiver Kristi kirker deres frihed og sørger for, at der bliver undervist i denne frihed. Ellers må jeg anklage dem for, at pavedømmet i virkeligheden ikke er andet end Babylons rige og den sande Antikrist. Hvem er nemlig syndens menneske og fortabelsens søn (2 Thess 2,3), andet end ham, som med sine doktriner og kirkelove forøger synden og sjælernes fortabelse i kirken, mens han dog sidder i kirken som en gud? Alt dette opfylder det pavelige tyranni til fulde, og har allerede i mange århundreder gjort det. De udrydder troen, tilslører sakramenterne, undertrykker evangeliet, og gennemtvinger og forøger uden ende sine ikke blot ugudelige og blasfemiske, men også barbariske og tåbelige love.

Se vort elendige fangenskab: "Ak! Hun sidder alene, byen der var fuld af folk; hun er som en enke, hun der var mægtig blandt folkene. Ingen trøster hende, selv hendes venner viste sig troløse mod hende." (Klagesangene 1, 1-2). Så mange munkeordener, så mange ritualer, så mange sekter, så mange embeder, så mange studier, så mange gerninger er der, hvormed de kristne i dag er blevet optaget, så de glemmer deres dåb. På grund af denne store mængde græshopper, kål og snudebiller kan ingen mere huske, at han er døbt, eller hvilke følger, det har. Vi burde være som børn, der var døbt. De er ikke optaget af, hvad de skal udrette eller gøre, men er frie i alt. De er trygge og frelste alene på grund af dåbens herlighed. Sådan er også vi småbørn, der uafbrudt døbes i Kristus.

BARNEDÅBEN

Nogen vil måske bruge dåb af småbørn som indvending imod det, jeg har sagt, da de ikke kan gribe Guds løfte og ikke kan have troen ved dåben. Følgen må jo være, enten at troen ikke behøves eller at de små døbes forgæves. Til dette svarer jeg det, *som alle andre siger*, nemlig at en *fremmed tro* kommer de små

børn til hjælp. Det er deres tro, som bærer børnene til dåben. Når Guds ord lyder, er det jo mægtigt til at forandre selv den ugudeliges hjerte, som ikke er mindre døvt og uskikket end et spædbarn. På grund af den frembærende og troende kirkes bøn, som formår alt, kan derfor også et spædbarn forvandles, renses og fornyes, når *troen indgydes* i det. Jeg tvivler heller ikke på, at enhver ugudelig voksen kan forvandles ved ethvert sakramente, når kirken beder og frembærer ham. Det fremgår i evangeliet om den lamme, der blev helbredt ved en fremmed tro. (Matt 9, 1-8). *I den forstand indrømmer jeg gerne, at den nye lovs sakramenter formår at skænke nåden*, ikke blot til dem, der ikke sætter sig imod, men også til dem, der mest hårdnakket gør modstand. For hvilke hindringer kan kirkens tro og troens bøn ikke bortrydde, når vi jo tror, at Stefanus ved denne kraft omvendte apostelen Paulus? Men da virker sakramenterne ikke det, de virker, ved deres egen kraft, men ved troens kraft, uden hvilken de intet kan udrette, som jeg har sagt.

Man kan her spørge, om et barn, der endnu ikke er født, og hvis hånd eller fod stikker ud af moderlivet, skal døbes. Det tør jeg ikke udtale mig om, men indrømmer her min uvidenhed. Jeg ved heller ikke, om det er tilstrækkelig begrundelse, at man mener, at hele sjælen er i hver del af legemet. Det er jo ikke sjælen, men legemet, der døbes med det håndgribelige vand. Jeg tør heller ikke sige, om det er rigtigt, at den, der endnu ikke er født, heller ikke kan blive genfødt, selv om det lyder meget overbevisende. Derfor overlader jeg det til Helligåndens lærestol, så må enhver indtil videre have sin egen mening.

FORSKELLIGE LØFTER

Endnu én ting vil jeg tilføje: Gid jeg kunne overtale alle til at ophæve eller i det mindste undgå alle løfter, hvad enten det er klosterløfter, valfartsløfter eller løfter om noget andet, så vi kunne forblive i dåbens fromme og virksomme frihed. Man kan ikke beskrive, hvor meget denne udbredte mening om løfterne skader dåben og tilslører vor viden om den kristne frihed, for slet ikke at tale om de uhørte og uendelige farer for sjælene, som denne lyst til at gøre løfter og denne ubetænksomme letsindighed daglig øger. O I ugudelige paver og I

ulyksalige hyrder, som snorksover i jeres sikkerhed, og i jeres lyster lader det gå så vidt, og ikke bekymrer jer om Josefs undergang (som profeten Amos siger, Amos 6, 6).

Her burde man ved et almindeligt påbud enten ophæve løfterne, især de evige, og kalde alle tilbage til dåbens løfte, eller administrere det mere skånsomt. Ingen bør aflægge løfte af frygt, og ingen skulle tvinges til det, men man burde i stedet gøre det vanskeligt og besværligt at få lov til at aflægge løfte. *Vi har nemlig aflagt løfte i dåben, og det om langt mere end vi kan opfylde, og vi ville have mere end rigeligt at gøre, hvis vi skulle opfylde bare det ene løfte.*

Men nu farer vi land og rige rundt og gør os disciple, og fylder verden med præster, munke og nonner og lukker dem alle inde i de evige løfters fængsel. Her finder du nogen, der holder på og regner med, at en gerningen gjort inden for løftet er bedre end en gerning gjort udenfor og udover løftet, og er at foretrække med jeg ved ikke hvilke belønninger i Himlen i modsætning til de andre gerninger. De er blinde og ugudelige farisæere, som ud fra gerningernes størrelse og mangfoldighed og deres andre kvaliteter mener at fortjene sig retfærdighed og hellighed, som hos Gud alene tildeles ved troen. Hos ham er der ingen forskel på gerningerne, andet end troens forskel.

Disse ugudelige mennesker mener med deres trompetkinder noget stort ved deres egne opfindelser, og opblæser menneskelige gerninger ved at lokke for det tåbelige folk, så at den slags gerninger næsten medfører, at troen helt bortskaffes, at dåben glemmes, og at der øves vold mod den kristne frihed. Disse løfter er nemlig en slags lov, når det skal indfries, så derfor må nødvendigvis det, at man mangfoldiggør løfterne, medføre, at lovene og gerningerne bliver mangfoldiggjort og dermed kvæler de troen og dåbens frihed tages til fange. Men de er ikke tilfredse med disse indsmigrende ord og tilføjer nogle andre, nemlig at det at gå ind i en munkeorden er en slags ny dåb, som bliver helt fornyet, så ofte, man på ny aflægger løfte. Således tillægger disse løftegivere alene sig selv retfærdighed, frelse, ære, og der bliver intet tilbage til de døbte, som kan sammenlignes med deres. Og den romerske pave, kilden og ophavsmanden til al overtro, har godkendt og besmykket denne måde at leve på med storslåede

skrivelser og gunstbevillinger, så ingen længere tænker på deres dåb. Med disse særlige pragtudfoldelser vil de (som jeg har sagt) hurtigt lede Kristi folk ud i hvilke som helst skibbrud, så at de mener, at de med deres gerninger kan gøre bedre ting end andre med deres tro.

Af den grund har Gud også forventet de forventede og har til gengæld for løftegavernes utaknemlighed og overmod bevirket, at de ikke kan overholde deres løfter eller kun med største møje kan overholde det. Han har bevirket, at de forbliver neddykket i dem og aldrig erkender nåden ved troen og dåben. Og da deres ånd aldrig fæster lid til Gud, har Gud bevirket, at de forbliver i deres hykleri til evig tid, og at de endda bliver et narrespil for hele verden. Den verden, der hele tiden leder efter retfærdighed, men dog aldrig når frem til retfærdigheden, så Esajas' ord går i opfyldelse: "Deres land er fuldt af afguder." (Es 2, 8).

Jeg vil bestemt ikke forhindre det eller kæmpe imod, hvis nogen for egen person af fri vilje vil aflægge løfte, og jeg vil ikke fuldstændig fordømme løfterne, men herfra at stadfæste og bekræfte et offentligt liv af den slags vil jeg stærkt fraråde. Det er nok for den, der vil aflægge et løfte for sin egen person, at han gør det for egen regning, men den, der vil aflægge et offentligt løfte, må aflægge regnskab for, hvorfor han vil efterleve løfterne, og det tror jeg er skadeligt for kirken og for de enfoldige sjæle.

For det første, fordi det strider ikke så lidt imod det kristne liv, fordi løftet er en slags lov om ceremonier og en menneskelig tradition eller antagelse, som kirken gennem dåben er blevet befriet fra. *Den kristne er nemlig ikke underlagt nogen lov, undtagen den guddommelige.*

Dernæst, fordi man ikke har noget eksempel fra Skriften på et løfte om særligt cølibat, lydighed og evig fattigdom. Hvad der ikke har et eksempel i Skriften, er farligt, og man bør slet ikke overtale nogen til det, meget mindre fastsætte det som en måde at leve på for folk i almindelighed. Det skal kun være tilladt, hvis nogen vover det på egen risiko. Ånden kan nemlig godt virke nogle gerninger i de få, som dog ikke derfor bør kaldes et eksempel eller en anbefalelsesværdig måde at leve på.

Men jeg frygter stærkt, at begrundelserne for at leve efter sådanne klosterløfter hører til blandt de ting, om hvilke apostelen siger: "Ånden siger udtrykkeligt, at i de sidste tider skal nogle falde fra troen, fordi de lytter til vildledende ånder og dæmoners lærdomme, som udbredes ved løgnagtige læreres hykleri, folk der er brændemærket i deres samvittighed. De forbyder ægteskab og kræver, at man holder sig fra føde, som Gud har skabt til at modtages med tak af dem, der tror og har erkendt sandheden." (1 Tim 4, 1-3). Og man skal ikke her komme med Sankt Bernhard, Frans, Dominicus og andre af ordenernes stiftere eller forøgere, for Gud er underfuld i sine råd over for menneskenes børn. Han kan med sin hjælp bevare Daniel, Hananja, Mishael og Azarja som hellige i det babyloniske rige (det vil sige, midt i ugudeligheden, Dan 1, 6), hvorfor skulle han så ikke også kunne hellige disse mænd i den slags farligt liv, eller styre dem med en speciel gerning af sin Ånd, selv om han ikke vil, at de skal blive til eksempler for andre. Én ting er i hvert fald helt sikker: Ingen af dem blev frelst gennem deres løfte eller deres orden, men alene ved deres tro. Det er den tro, alle frelses ved. Det er denne tro, overholdelsen af disse skinnende løfter kæmper allermest imod.

Her vil nogen sikkert til overflod fremføre deres synspunkt. Jeg vil imidlertid fortsætte, som jeg er begyndt på. Når jeg nu taler til fordel for kirkens frihed og dåbens herlighed, bør jeg også fremføre de råd, jeg ved Åndens belæring er kommet frem til. Derfor vil jeg give det råd, først til kirkens ledere, at de ophæver alle den slags løfter eller den slags løfteliv, eller i hvert fald ikke anbefaler eller fremhæver det. Hvis de ikke gør det, anbefaler jeg alle, som vil være mere sikker på at blive frelst, at de afholder sig fra alle løfter, især de store og evige, særlig voksne og unge mennesker. Dette råd giver jeg for det første, fordi den slags livsførelse ikke har noget vidnesbyrd og eksempel i Skriften, men alene er opblæst ved menneskelige pavers skrivelser. Dernæst, fordi det er tilbøjelig til at skabe hykleri, på grund af dets særlighed og ensidighed. Heraf udspringer overmod og *foragt for det almindelige kristne liv*. Hvis ikke der var andre grunde til at ophæve disse løfter, så ville denne ene være tungtvejende nok, at fra troen og dåben derved bagatelliseres, og gerningerne ophøjes, og det

kan ikke ske uden skade. For blandt mange tusinder er det næppe én eneste, som ikke lægger mere vægt på gerningerne i munkeordenerne end på troen, og dette vanvid bruger de også i deres indbyrdes uenigheder, når de kalder hinanden strammere og slappere.

Derfor vil jeg ikke råde nogen, ja, jeg vil tværtimod fraråde alle at gå ind i nogen munkeorden eller præsteembede, hvis han ikke på forhånd har gjort sig klart, at munkenes og præsternes hellige og brændende gerninger i Guds øjne slet ikke adskiller sig fra de gerninger, en landmand gør på sin mark, eller en kvinde gør, når hun sørger for sit hus. Hos Gud er det alene troen, der udmåler alt, sådan som Jeremias siger: "Herre, dine øjne ser efter troen" (Jer 5, 3). Ja, det sker ofte, at en pige i huset eller en medhjælper eller et betydningsløst arbejde er mere værd end al faste og alle gerninger hos munkene og præsterne, fordi de mangler troen. Da det derfor er sandsynligt, at løfterne i dag ikke tilfører gerningerne andet end praleri og en forkert opfattelse, er det *at frygte, at der ingen steder er mindre tro og mindre kirke, end hos præsterne, munkene og bisperne*, og at de mennesker i sandhed er hedninger og hyklere, der regner sig selv for kirken, ja for kirkens hjerte. De mener, de er åndelige og kirkens ledere, skønt det er, hvad de allermindst er. Den sande landflygtige kirke, hvor alle de ting, der i dåben gives os frit, holdes fanget, er derimod de almindelige og jævne folk. De forekommer i andres øjne betydningsløse, ligesom tilfældet er med ægtefolk.

PAVENS UGYLDIGE DISPENSATIONER

På følgende to tegn kan vi kende det romerske pavedømmes vildfarelser. For det første, at paven dispenserer fra løfterne, og gør det, som om han alene af alle kristne havde myndigheden. Så stor er de ugudelige menneskers tilfældighed og frækhed. Hvis han nemlig kan dispensere fra løfterne, så kan en hvilken som helst anden kristen dispensere sin næste, ja, sig selv. Men hvis han ikke kan dispensere sin næste, så kan paven heller ikke med nogen ret. Hvorfra skulle paven have fået denne myndighed fra? Fra nøglemagten? Men den er jo fælles for alle, og er kun gyldig over for synder, Matt 18,15ff. Når de selv indrømmer,

Side 63 af 107

at løfterne er aflagt efter guddommelig ret, hvor meget tager han så ikke fejl og fortaber de arme sjæle, når han dispenserer i guddommelig ret, som der ikke kan dispenseres fra? Man fjoller ganske vist rundt i kirkeretten og henviser til, at et æsels førstefødte kunne ændres til et får. Som om et æsels førstefødte og et løfte er det samme, hvor dog et løfte overalt og hele tiden skal overholdes. At et får måske kan erstatte et æsel, er desuden ikke uden videre ensbetydende med, at paven som et menneske kan ændre, ikke i sin egen, men i Guds lov. Vi kan ikke tro, at det er paven, der har gjort denne bestemmelse. De må have byttet paven om med et æsel, så besynderligt og mærkeligt og ugudeligt er det.

Det andet kendetegn er, at han også bestemmer, at et ægteskab skal ophæves, hvis den ene, uden den andens billigelse, er gået i kloster, når ægteskabet endnu ikke er fuldbyrdet. Jamen du godeste, hvilken djævel har inspireret paven til at komme med den slags? Gud har befalet mennesker at adlyde troen, og at holde sandheden i ære. Dernæst, at gøre godt mod sine egne. Gud hader nemlig rov og uret, som han siger hos Esajas (Es 61, 8). Den ene ægtefælle bør på grund af ægtepagten være tro mod den anden. Hvad han ikke kan opløse med nogen ret, tilhører ikke ham, og hvad han gør med sig selv, gør han som et rov, når den anden ikke er spurgt. Og hvorfor så ikke også lave den regel, at den der trykkes af gæld til en anden, kan gå i kloster og påtage sig klosterlivet, og således befries fra sin gæld, og få lov til at gå fra sit ord? Åh, I blinde! Hvad er størst? Troskaben, som er foreskrevet af Gud, eller løftet, som er opfundet og indført af mennesker? Og du er hyrde for sjælene, pave? Og I er doktorer i den hellige teologi, I, som lærer dette? Af hvad grund lærer I sådan? Mon ikke fordi I vil besmykke løftelivet som et bedre liv end livet i ægteskab? Mon ikke fordi I ophøjer, ikke troen, som alene ophøjer alt, men gerningerne, som ikke betyder noget hos Gud. Her er alle lige, hvad angår fortjeneste.

Jeg er derfor ikke i tvivl om, at hvis løfterne er rette, så kan hverken mennesker eller engle dispensere fra dem. Men jeg er ikke helt sikker på, om alt, hvad man i dag aflægger løfter om, også falder ind under sådanne løfter. Det er derfor sandelig latterligt og dumt, når forældre lover deres børn, der ikke engang er født eller kun er spædbørn, bort til evig cølibat. Ja, det er givet, at den slags

ikke falder ind under løfter, og det synes også at være en slags foragt for Gud, fordi de aflægger løfte om noget, som ikke på nogen måde står i deres magt. Når det gælder munkene, går det mig sådan, at jo mere jeg overvejer deres tre løfter, des mindre forstår jeg, og jeg undrer mig over, hvordan man er kommet på den tanke. Endnu mindre forstår jeg, fra hvilken alder man kan aflægge løfter, så de er legitime og gyldige. I den sag er alle enige om, at deres løfte ikke gælder, hvis det er aflagt før puberteten. Mange af børnene opfylder ikke dette punkt, men er uvidende både om deres alder og løftets omfang. Man er ikke omhyggelige med at overholde aldersbestemmelsen, som de bekender med dårlig samvittighed. Man holder dem fanget og håber på, at det løfte, der engang var ugyldigt, bliver gyldigt med tiden.

Det forekommer mig tåbeligt, at de fastsætter en aldersgrænse for aflæggelse af dette løfte, når de ikke er i stand til at fastsætte denne aldersgrænse med sikkerhed. Og jeg kan ikke se, hvorfor et løfte, der er aflagt i det attende år, skal gælde, men ikke et løfte, der er aflagt i det tolvte eller tiende. Det er ikke nok at sige, at man som attenårig mærker sit kød. Hvad så, hvis man knap nok føler det som tyveårig eller trediveårig? Eller hvis man føler det stærkere som tredive end som tyve? Og hvorfor fastsætter man ikke en tilsvarende aldersgrænse med hensyn til løftet om fattigdom og lydighed? Fra hvilken alder vil du mene, man føler sig havesyg eller hovmodig, når end ikke de mest åndelige lægger mærke til disse følelser? Altså vil der aldrig være noget sikkert og legitimt løfte, før vi bliver fuldstændig åndelige, og i så fald har vi ikke brug for løfter.

Du ser derfor, at disse sager er usikre og farlige, og derfor ville det være et råd til frelse, at disse ophøjede måder at leve på skulle befries for løfterne og overlades alene til Ånden, sådan som det var engang, og aldrig mere ændres til en slags almengyldig livsform. Men lad dette være nok om dåben og friheden. Så snart, jeg får tid, skal løfterne blive behandlet mere udførligt, da det er højst påkrævet.

BOD OG SKRIFTEMÅL

Det tredje stykke handler om boden. I dette spørgsmål har jeg allerede udgivet traktater og afhandlinger, hvor jeg tilstrækkeligt har forklaret, hvad jeg mener om den sag. Det har stødt en del mennesker. Det skal nu kort gentages for at afsløre det tyranni, som her ikke hænger mere skånsomt end ved nadveren. Disse to sakramenter har været forbundet med fordele og indtjening, så derfor har hyrdernes havesyge her raset i en utrolig grad mod Kristi får. Ja, som vi har set i forbindelse med løfterne, så er også dåben kommet i vanry hos de voksne og må tjene deres pengebegær.

Det første og hovedkatastrofen i forbindelse med dette *sakramente* er, at man har ødelagt selve sakramentet helt, så der ikke er spor tilbage af det. Som de to andre sakramenter, består også dette sakramente af et guddommeligt løfteord og vores tro. Begge dele har de forvansket.

Løfteordet udtaler Kristus i Matt 16, 19: "Jeg vil give dig nøglerne til Himmeriget, og hvad du binder på jorden, skal være bundet i himlene, og hvad du løser på jorden, skal være løst i himlene." Og i Matt 18, 18 gælder det alle disciplene: "Hvad I binder på jorden, skal være bundet i himlen, og hvad I løser på jorden, skal være løst i himlen." Det samme fremgår af Joh 20, 23: "Forlader I nogen deres synder, er de dem forladt, nægter I at forlade nogen deres synder, er de ikke forladt."

Disse løfteord, som skal fremkalde troen på syndernes forladelse hos den angrende, anvender paven på sit eget tyranni. I alle deres bøger, uddannelsessteder og prædikener har de tragtet efter, hvor bredt og langt og dybt de med deres magt og vold kunne tyrannisere, i stedet for at lære, hvad der i disse ord er lovet de kristne, hvad de bør tro, og hvor stor en trøst de giver. Så langt er de gået, at de endog er begyndt at give befaling til englene i Himlen. Med ufattelig vanvittig ugudelighed praler de af, at de gennem disse ord har fået råderet over himmelske og jordiske riger, så de også har magt til at binde i Himlen. De siger således overhovedet intet om troen, som folk skal frelles ved, men plaprer løs om det pavelige tyrannis magt, skønt Kristus ingenting siger om magten, men alene taler om troen.

For Kristus har ikke indstiftet riger eller magter eller herredømmer i sin kirke, men tjenester, sådan som vi har lært det af apostelen, der siger: "Sådan skal man betragte os: som Kristi tjenere og som forvaltere af Guds hemmeligheder;" (1 Kor 4, 1).

Når Kristus siger: "Den, der tror og bliver døbt, skal frelses," kalder det troen frem hos dem, der skal døbes. Mennesket kan ved dette løfteord være sikker på, at hvis han tror og bliver døbt, så vil han blive frelst. Der tildeles overhovedet ikke nogen magt, men kun en tjeneste til at døbe. *Således er det også her, hvor han siger: "Hvad I løser på jorden, skal være løst i himlen."* Disse ord kalder troen frem hos den angrende, så han kan være sikker på, at hvis han tror på dette, så er han også virkelig løst fra sine synder i Himlen. Heller ikke her siges der noget om magt, men kun om den tjeneste at forlade synder.

Det er sandelig mærkeligt, at det ikke faldt disse blinde og arrogante mennesker ind, at de ud fra dåbsløftet også kunne tilrane sig herredømme. Når de ikke gør det ved dåben, hvorfor har de så gjort det ved syndsforladelsen i boden? *Det er jo den samme tjeneste og løfterne er ens og sakramenternes formål er det samme.* Man kan ikke nægte, at hvis dåben ikke bør tillægges Peter alene, så bør heller ikke nøglerne alene tillægges pavens tyranni.

Og når Kristus således siger: "Tag det, det er mit legeme, som gives for jer ... dette er bægeret i mit blod osv.," så kalder han troen frem hos dem, der spiser. Ved disse ord bliver samvittigheden styrket gennem troen, og de bliver sikre på, at de modtager syndernes forladelse, når de spiser. Heller ikke her lyder der noget om magt, men alene om tjeneste. Dåbens løfte forbliver dog i det mindste hos børnene, men løftet i nadveren er udslukt på grund af jagten på profit. Af troen er der blevet en gerning, af pagten et offer. Bodens løfte er forsvundet i et voldsomt tyranni, der er værre end nogen anden verdslig magt.

Ikke tilfreds med dette, har dette Babylon i den grad udslettet troen, at de med stor frækhed *benægter, at troen er nødvendig i forbindelse med sakramentet.* Ja ved Antikrists ugudelighed har de fastslået det som kætteri, hvis nogen hævder, at troen er nødvendig. Hvad mere kunne dette tyranni gøre, som det ikke allerede har gjort? Vi sidder virkelig ved Babylons floder, mens vi tænker

på dig, Sion, og vi hænger vore harper i dets pile. Måtte Herren forbande deres floders golde pile. Amen.

Lad os da se, hvad de har sat i stedet, efter at de har fordrejet og undertrykt løftet og troen! De har opdelt boden i tre dele: angeren, bekendelsen og fyldestgørelsen. Dog således, at hvad der måtte være at godt i hver af dem, har de ophævet og fyldt dem med deres lyst og tyranni.

DEN SANDE ANGER

For det første. Om angeren lærer de sådan, at de gør den til det vigtigste i forhold til troen på løftet. De gør angeren langt mere betydningsfuld, så der slet ikke er plads til troen, men kun til fortjeneste. Ja, de nævner slet ikke troen. I den grad er de sunket ned i gerninger og eksempler fra Skriften, hvori de læser, at mange fik nåde på grund af hjertets anger og ydmyghed, men de anvender det ikke på *troen, som fremkalder en sådan anger* og smerte i hjertet. Som der står skrevet om ninevitterne i Jonas' Bog 3, 5: "Folkene i Nineve troede Gud på hans ord; de udråbte en faste, og både store og små klædte sig i sæk."

Nogle, som er endnu mere dristige og værre, har opfundet en slags *overfladisk anger*, som ved nøglemagten i boden, bliver ændret til en *sand anger*. Denne overfladiske anger tillægger de så de ugudelige og de vantro, og tilintetgør derved al anger i det hele taget. O hvilken uudholdelig Guds vrede er der ikke over os, når der i Kristi kirke læres den slags ting! Sådan går man frem i menneskers lære og gerninger, når troen og dens betydning er ødelagt. Ja går til grunde deri.

Et angrende hjerte er en stor ting, men det findes kun, hvor der er en brændende tro på de guddommelige løfter og trusler. Når troen ser Guds ufravigelige sandhed, skælver og forfærdes den og forskrækker således samvittigheden, og i denne anger oprejser troen atter samvittigheden og trøster og bevarer den. *Sådan er sandheden i truslerne årsagen til angeren og sandheden i løfterne til trøsten, hvis man tror derpå.* Ved denne tro erhverver mennesket syndernes forladelse. Derfor skal troen frem for alt læres og kaldes frem, og når den er til stede, kommer angeren og trøsten uundgåeligt af sig selv.

Det er derfor farligt og forkert, når man lærer, at angeren kommer ved at samle sine synder sammen (som de kalder det) og betragte dem. Man må først lærer, hvad der er begyndelsen og årsagen til angeren, nemlig sandheden i de uforanderlige guddommelige trusler og løfter, som kalder troen frem. Man må forstå, at det er vigtigere at betragte den guddommelige sandhed, hvorved vi ydmyges og oprejses, end mængden af vore synder. Hvis man ser på sine synder uden for Guds sandhed, vil det snarere irritere og øge ønsket om synd, end det vil bane vej for angeren. Jeg undlader så her, at komme ind på den uoverstigelige mængde af anstrengelser, som de har pålagt os, ved at man skal angre *alle* sine synder. Det er nemlig umuligt, da vi kun kender en lille del af vore synder, og fordi selv vore gode gerninger viser sig at være synder. Som salmisten siger i Sl 143, 2: "Før ikke sag mod din tjener, for intet menneske er retfærdigt over for dig." Det er nok, at vi har smerte over de synder, som for øjeblikket plager vor samvittighed og som let kan kaldes frem i erindringen. Den, der er i en sådan sindstilstand, er uden tvivl beredt til at have smerte og være forskrækket over alle synder, og de vil smerte og forskrække, hvornår de end i fremtiden dukker op i bevidstheden.

Vogt dig derfor for at stole på din anger eller for at tillægge din smerte syndernes forladelse. Gud ser ikke til dig på grund af dette, men på grund af troen, hvormed du tror på hans trusler og løfter, som har fremkaldt denne smerte. Hvad der måtte være af godt i vores bod, skyldes ikke nøjagtigheden i optællingen af synderne, men Guds sandhed og vor tro derpå. Alt andet er gerninger og frugter, som *af sig selv følger efter*. De gør ikke mennesker gode, men bliver gjort af mennesker, der *først* er blevet gjort gode gennem troen på Guds sandhed. Således skælver og ryster bjergene, fordi han er vred, så røg stiger op fra hans vrede, som Sl 18, 8-9 siger. Det første er frygten for truslerne, som ryster de ugudelige, når troen griber dette tænder den angerens røg, osv.

Angeren har dog i mindre grad lidt under tyranni og pengemæssig udnyttelse, men så meget mere under ugudelighed og smitsomme lærdomme. Men bekendelsen og fyldestgørelsen er blevet gjort til indbringende midler for vinding og magt.

PERSONLIG SYNDSBEKENDELSEN

Der er ingen tvivl om, at bekendelsen af synderne er nødvendig og forordnet af Gud. Det hedder i Matt 3, 6: "De blev døbt af Johannes i Jordanfloden, idet de bekendte deres synder." Og i 1 Joh 1, 9-10: "Hvis vi bekender vore synder, er han trofast og retfærdig, så han tilgiver os vore synder og renses os for al uretfærdighed. Hvis vi siger, at vi ikke har syndet, gør vi ham til en løgner, og hans ord er ikke i os." Hvis de hellige ikke må nægte deres synd, hvor meget mere har da ikke de, der har begået åbenlyse og store synder, pligt til at bekende dem. Allertydeligst fremgår indstiftelsen af syndsbe kendelsen i Matt 18, 15. Her lærer Kristus, at man skal irettesætte den broder, der forsynder sig, offentliggøre det i menigheden, anklage ham og give ham karantæne, hvis han ikke vil høre. At høre vil her netop sige, at erkende og bekende sin synd og godtage irettesættelsen.

Det personlige skriftemål, som det nu gennemføres, er jeg godt tilfreds med, også selv om det ikke kan bevises ud fra Skriften. Det er gavnligt, ja nødvendigt, og jeg ønsker det ikke afskaffet. Ja, jeg glæder mig over, at det findes i Kristi kirke, da det er et enestående *lægemiddel* for de *anfægtede* samvittigheder. For når vi har blotlagt vor samvittighed og det onde, som skjuler sig dér, for en medkristen, så modtager vi trøstens ord gennem dennes læber, talt af Gud selv. Og når vi modtager det i tro, finder vi fred i Guds barmhjertighed, som er talt til os af vor medkristne.

Det eneste, jeg er imod, er, at denne syndsbe kendelse er blevet underlagt pavedømmets tyranni og tilsyn. For også de private skriftemål vil de have eneret på, så de forlanger, at man kun benytter de sjælesørgere, de har udpeget. Derved plager de samvittighederne, som om de alene er præster. Og præsternes virkelige opgave forsømmer de, nemlig at forkynde evangeliet og tage sig af de fattige. Ja, de gudløse tyranner tager først og fremmest patent på de ting, som er af mindre betydning, mens de overlader til de lokale præster at tage sig af de store synder.

Blandt disse biting er de latterlige og opfundne ting i skrivelsen "Herrens nadver". Ja, for at deres fordrejede fromhed kan blive des mere åbenbar, tager de ikke alene patent på de ting, som er imod gudsyndskeden, troen og de første bud, men lærer dem endog og forsvarer dem. Det gælder ting som valfarter, dyrkelse af helgenerne, løgnagtige legender om helgenerne og at man stoler på og udøver forskellige gerninger og ceremonier. Gennem alt dette udslettes troen på Gud ganske og afgudsyndskeden næres, sådan som det også er den dag i dag. Vi har paver, der er nøjagtig som dengang Jeroboam indsatte præster i Dan og Betel (1 Kog 12, 26-30). De tjener guldkalvene, men er uvidende om Guds lov, troen og det at vogte Kristi får. De indskærper kun folket deres egne påfund med frygt og magt.

Skønt jeg mener, vi skal bære denne uret fra disse patenttagere, sådan som Kristus befaler os at bære alle menneskers tyranni og lærer os, at vi må adlyde disse tilsynsmænd, så nægter jeg dog, at de har ret til at foretage reservationer. Jeg tror ikke, at de med én prik eller komma kan bevise det, mens jeg kan bevise det modsatte. For det første siger Kristus i Matt 18,15 om de åbenlyse synder, at vi har frelst en broders sjæl, hvis han hører os, når vi irettesætter ham. Sagen skal kun tages op i menigheden, hvis han ikke vil høre os, så synderen således kan vises til rette blandt brødrene. Hvor meget mere vil det da ikke være sandt om en privat synd, at den kan tilgives, hvis den bekendes frit for en medkristen, så det ikke er nødvendigt at fortælle det til hele menigheden eller kirken (med "kirken" mener disse vrøvlhoveder jo de lønnede præster).

Til begrundelse for vores opfattelse har vi et andet ord af Kristus. Han siger samme sted: "Hvad I binder på jorden, skal være bundet i himlen, og hvad I løser på jorden, skal være løst i himlen." (Matt 18, 18). *Det er nemlig sagt til alle og enhver kristen.* Videre siger han: "Alt, hvad to af jer her på jorden bliver enige om at bede om, det skal de få af min himmelske fader." (vers 19). Den kristen, der betror en anden kristen sine personlige synder og søger tilgivelse, er jo helt tydeligt enig med en anden kristen om noget på jorden, i den sandhed, som er Kristus. Dette understreger Kristus endnu klarere i vers 20, hvor han bekræfter

de foregående ord: "Sandelig siger jeg jer: Hvor to eller tre er forsamlet i mit navn, dér er jeg midt iblandt dem."

Desuden tvivler jeg i hvert fald ikke selv på, at enhver som enten af sig selv eller efter at være blevet irettesat søger tilgivelse og forbedrer sig, bliver løst fra sine personlige synder, *ligegyldig hvilken som helst anden kristen privatperson, han gør det over for*. Så kan paven true med sin magt lige så tosset, han vil. Kristus har nemlig givet *enhver af sine troende* magt til at formidle tilgive selv for åbenlyse synder.

Den logiske følge af dette er da: De personlige synder, som paven mener at have eneret på at kunne tilgive, kan altså tilgives af enhver kristen, så det ikke forhindrer ens frelse. Når disse højst alvorlige synder ikke er nogen undtagelse eller hindring, så skulle man så meget mindre være så tåbelig, at tage forbehold over for disse lettere synder, som de selv har opfundet. Det er hyrdernes uvidenhed og blindhed, der har fremkaldt disse misfostre i kirken. Derfor formaner jeg disse babyloniske fyrster og frafaldne præster, at de holder måde med at reservere noget tilfælde fremover. Desuden skal man giv *alle brødre og søstre* lov til helt frit at øve sjælesorg i forbindelse med personlige ting, så en synder selv kan vælge sin sjælesørger og søge nåde og trøst, det vil sige, *høre Kristi ord fra sin næstes mund*. Med deres frækheder opnår de ikke andet end at de uden grund indfanger de svages samvittighed, stadfæster deres ugudelige tyranni og mætter deres havesyge via brødrenes synder og fortabelse. Sådan tilsøler de deres hænder med sjælenes blod, og æder kødet af deres landsmænd, som Esajas siger (Es 9, 19).

Til disse onder har de så føjet syndens omstændigheder, dens mødre, døtre, søstre, svigerbørn, grene og frugter af synd. Disse omhyggelige folk har udtænkt et helt stamtræ af synder, så mange frugter frembringer ugudelighed og uvidenhed. Hvem der så end har frembragt denne tåge, så er deres overvejelser også blevet ført over på de offentlige love, som så meget andet. Det er sådan hyrderne vogter Kristi kirke, at hvad disse fromme tåber drømmer sig til af overtro eller nye gerninger, smykker de straks med aflad og forsvarer med pavelige skrivelser. Så langt er de fra at forhindre det og beskytte Guds folk i den

alvorlige tro og frihed. For hvad har frihed at gøre med det babyloniske tyranni? Jeg vil imidlertid tilråde, at man rent ud foragter alt, hvad der har med syndens omstændigheder at gøre. Blandt kristne handler det kun om én omstændighed, nemlig at en medkristen har syndet. Intet andet menneskeligt fællesskab kan sammenlignes med det kristne. Og overholdelse af steder, tider, dage, personer og alt det andet opblæste overtro bevirker kun, at det, som intet er, tager al opmærksomheden, til skade for det, der er alt. Der er intet, der er større og mere vigtig end det kristne fællesskabs herlighed. Således binder de os til steder, dage og personer, så synet på det kristne fællesskab agtes ringe. I stedet for frihed kommer vi til at tjene i trældom, os for hvem dage, steder, personer og alt ydre ingen forskel gør.

FYLDESTGØRELSEN

Hvor uværdigt de har behandlet fyldestgørelsen, har jeg til overflod omtalt i skrifterne om afladen. De har i høj grad misbrugt det til skade for de kristne på både legeme og sjæl. For det første har de lært sådan, at folk aldrig vil kunne forstå *den sande fyldestgørelse, som er at begynde et nyt liv.*

Dernæst har de gjort fyldestgørelsen så vigtig og uundværlig, at der ikke bliver plads til troen på Kristus. De plager de stakkels samvittigheder, så én løber til Rom, én her, én dér, én bliver munk, en anden slår sig selv med ris, én ødelægger sit legeme med nattevågen og faste. Alle råber som gale i munden på hinanden: "Se, her og dér er Kristus". De mener, at *Guds rige, som er inden i os,* vil komme ved at overholde den slags. Og disse misfostre skyldes dig, du romerske pavestol, og dine morderiske love og ritualer, hvormed du har ødelagt hele verden, så man tror, at man kan gøre fyldest for sine synd over for Gud med gerninger. Men over for Gud kan man kun gøre fyldest med et angerfuldt hjertes tro. Denne tro gør du ikke alene tavs med alle disse tumulter, du undertrykker den også, så din umættelige blodigle har nogen, til hvem den kan sige: "bring hid, bring hid", så den kan sælge synd.

Nogle er gået videre og har lavet indretninger til at drive sjælene endnu mere i fortvivlelse. De har bestemt, at enhver synd må bekendes på ny, hvis

man har forsømt de pålagte fyldestgørende gerninger. Ja, hvad kan de mennesker ikke finde på, som kun er født, for at de skal føre os ind i et ti gange så slemt fangenskab? Hvor mange er desuden ikke blevet fyldt med den opfattelse, at de befinder sig i frelsens stand, og gør fyldest for synden, hvis de blot ord for ord mumler de bønner, som er foreskrevet af præsten - *også selv om de overhovedet ikke tænker på at forbedre deres liv.*

De tror, de har ændret deres liv i det øjeblik, der angrer og bekender deres synder, og at de kun mangler at gøre fyldest for de foregående synder. Men hvordan skulle de vide bedre, når de ikke er blevet undervist om andet? De tænker ikke på at døde kødet. De glemmer, at Kristus sagde til kvinden, der var grebet i hor og som han gav syndsforladelse: "Gå, og synd fra nu af ikke mere." *Derved pålagde han jo hende korset, det vil sige dødelse af kødet.*

Denne forvanskning får ikke så ringe lejlighed til at udbredes, fordi vi absolverer synderne før de har fuldført fyldestgørelsen. Derved sker der det, at de bekymrer sig mere om at fuldende fyldestgørelsen, som ligger foran dem, end om at angre, som de tror, de er færdig med, når de har bekendt deres synder. Absolutionen burde tværtimod *følge efter* den fuldførte fyldestgørelse, sådan som det var i urkirken. Derved skete der det, at de angrende, når gerningen var gjort, i højere grad opøvede sig i troen og det at leve et nyt liv.

Men lad nu dette være nok som en gentagelse af det, jeg mere udførligt har sagt om afladen. Det må dække de tre sakramenter i al almindelighed. De er blevet behandlet og alligevel ikke behandlet i så mange og så skadelige bøger, teologiske så vel som juridiske. Tilbage står blot at berøre de andre sakramenter noget, så jeg ikke skal synes at have forkastet dem uden begrundelse.

KONFIRMATIONEN

Det er besynderligt, hvad de har haft i tankerne, da de indførte konfirmationens sakramente ud fra håndspåleggelsen, fordi man kan læse, at Kristus rørte ved spædbørnene, at apostlene meddelte Helligånden, ordinerede ældste, og helbredte syge, som apostelen skriver til Timotheus: "Vær ikke for hurtig til at lægge hænderne på nogen." (1 Tim 5, 22). Hvorfor har de ikke også indstiftet en

konfirmation ud fra brødets sakramente, når der står skrevet ApG 9, 19: "Han tog føde til sig og kom til kræfter." Og Sl 104, 15: "Brødet giver mennesket nye kræfter." På denne måde kunne konfirmationen omfatte tre sakramenter, nemlig nadveren, ordinationen og konfirmationen selv. Hvis det er et sakramente, blot fordi apostlene gjorde det, hvorfor så ikke snarere gøre prædikenen til et sakramente?

Jeg siger ikke dette, fordi jeg fordømmer de syv sakramenter, men fordi jeg nægter, at de kan bevises ud fra Skriften. Men gid der i kirken var en sådan håndspålæggelse som på apostlenes tid, hvad enten vi så ville kalde den konfirmation (styrkelse) eller helbredelse. Men nu er der ikke noget tilbage af det, andet end hvad vi selv har udtænkt for at smykke bispeembedet, så de ikke skal være helt uden arbejde i kirken. Efter at de nemlig har overladt disse vigtige sakramenter sammen med ordet til deres underordnede, fordi de var mindre betydningsfulde, efter deres mening (nemlig, fordi det der er fastsat af den guddommelige majestæt altid synes at vække foragt hos mennesker), så er det kun rimeligt, at vi skulle finde på noget let, som ikke var for besværligt for så ophøjede og store helte. Noget, man ikke kunne overlade til de underordnede som noget mindre betydningsfuldt. For hvad mennesker stadfæster som visdom, det bør også æres af mennesker. Som præsterne er, sådan må deres tjeneste og embede derfor også være.

En biskop, der ikke forkynder evangeliet og ikke tager vare på sjælene, hvad er han andet end en afgud i verden, der kun har navn og skikkelse af biskop? Her behandler vi imidlertid de sakramenter, der er guddommelig indstiftet og vi finder ingen begrundelse for at tælle konfirmationen med blandt disse. For at der kan være tale om et sakramente, må der først og fremmest være et guddommeligt løfteord, hvorved troen opøves. Men vi læser ikke noget om, at Kristus nogetsteds har knyttet et løfte til konfirmationen, selv om han lagde hænderne på mange. I slutningen af Markusevangeliet siger han ganske vist: "De skal lægge hænderne på syge, så de bliver raske." (Mark 16, 18). Det er der dog ingen, der regner med til sakramenterne, og det kan man heller ikke gøre.

Derfor er det nok at anse konfirmationen for en slags kirkeligt ritual eller sakramental ceremoni, som ligner mange andre ceremonier med at indvi lys og vand og andre ting. Når al anden skabning helliges ved ord og bøn, hvorfor skulle så ikke mennesket meget snarere helliges ved disse midler? Da der ikke er et guddommeligt løfte, kan disse ting dog ikke regnes blandt troens sakramenter. De virker heller ikke frelse. Men sakramenterne frelser dem, der tror på det guddommeligt løfte.

ÆGTESKABET

Hvad et sakramente er

Ægteskabet regnes for et sakramente uden noget Skriftbevis. De traditioner, man bruger til at begrunde dette, har desuden gjort ægteskabet til en parodi, som vi skal se på.

Vi har sagt, at der i ethvert sakramente må være et guddommeligt løfteord, som bør tros af den, der modtager tegnet. Tegnet alene kan ikke være et sakramente. Men intetsteds læser vi, at den, der tager sig en hustru, modtager nåden fra Gud. Der er heller ikke noget guddommeligt indstiftet tegn i ægteskabet. Man læser intetsteds, at det er indstiftet af Gud, for at de skal symbolisere noget. Alt, hvad der sker synligt, kan ganske vist forstås som et billede eller et tegn på usynlige ting. Men et billede eller et tegn er ikke et sakramente, sådan som vi definerer et sakramente.

Da ægteskabet har eksisteret fra verdens begyndelse og stadig findes hos de vantro, så er der heller ingen grund til, at det skulle kunne kaldes den nye lovs sakramente eller alene tilhører kirken. Forfædrenes ægteskaber var ikke mindre hellige end vore, og de vantros ægteskaber er ikke mindre sande end de troendes, og man vil jo ikke sige, at der findes noget sakramente hos dem.

Dertil kommer, at der også blandt de troende er ugudelige ægtefolk, værre end hedningerne. Hvorfor skal det så her kaldes et sakramente og ikke blandt hedninger? Skal vi i den grad tale tåbeligt om dåben og om kirken, så vi vrøvler om, at ligesom det timelige herredømme kun findes i kirken, således er

ægteskabet kun et sakramente i kirken? Det er barnagtige og latterlige påstande, og vi udstiller derigennem vores uvidenhed og manglende logik for de vantro.

Hertil indvender nogen: Apostelen siger i Ef 5, 31-32: "De to skal blive ét kød. Dette er et stort sakramente". Vil du modsige så klare apostelord? [Den latinske bibel oversætter her grundtekstens ord "mysterium" med ordet "sakramente". Den danske bibel oversættelser det korrekt med: "Dette er en stor hemmelighed"]. - Jeg svarer, at også dette argument beror på en skødesløs og uopmærksom læsning. Ingen steder i hele Skriften findes ordet "sakramente" i den betydning, som vi bruger den, men i den modsatte betydning. Ingen steder betegner ordet det ydre tegn, men den hemmelige og skjulte sag selv. Således skriver Paulus i 1 Kor 4, 1: "Sådan skal man betragte os: som Kristi tjenere og som forvaltere af Guds hemmeligheder." *Hvor den latinske bibel skriver "sakramente", står der på græsk "mysterium".* Nogle steder oversættes dette ord med "sakramente", andre steder udelades det græske ord. Sådan som det også på græsk i Ef 5, 31-32: "De to skal blive ét kød. Denne *hemmelighed* er stort". Det er grunden til, at man har forstået dette om den nye lovs sakramenter. Man ville have fået noget helt andet ud af det, hvis man havde læst "mysterium", som der står på græsk.

Således kaldes Kristus selv for et sakramente / hemmelighed i 1 Tim 3, 16: "Uimodsigelig stor er gudsfrygtens sakramente / hemmelighed: Han blev åbenbaret i kødet, retfærdiggjort i Ånden, set af englene, prædikeret blandt folkene, troet i verden, taget op i herligheden." [Her er det græske ord også "mysterium"]. Hvorfor opregner de ikke også her den nye lovs ottende sakramente, når de har en så klar begrundelse hos Paulus? Eller hvis de her holder sig tilbage, hvor de ellers havde en særdeles udmærket lejlighed til at opfinde sakramenter, hvorfor er de så det andet sted helt ovenud ivrige? Jamen, det skyldes ukendskab både til sagen og ordenes betydning. De knytter alene deres forståelse til selve den ydre ordlyd. Når de først ud fra eget skøn har forstået et sakramentet som et tegn, gør de det straks uden overvejelser til et tegn overalt, hvor de læser det i Den Hellige Skrift. Deres specielle forståelse af ordet og menneskelige sædvaner fører de ind i Den Hellige Skrift, og forandrer

den i deres fantasier, så de kan få hvad som helst ud af hvad som helst. Sådan tager de hele tiden fejl i tolkningen af disse ord: gode gerninger, onde gerninger, synd, nåde, retfærdighed, dyd, og i næsten alle de centrale ord og sager. De bruger det hele efter forgodtbefindende og tolker det efter menneskelige retningslinier, til fordærv for både Guds sandhed og vores frelse.

Således er sakramente eller mysterium hos Paulus den Åndens visdom, som er Kristus selv, der er skjult i mysteriet, som han siger 1 Kor 2. Derfor kunne denne verdens fyrster ikke kende Kristus og derfor korsfæstede de ham. Og derfor bliver han ved med for dem at være dumhed, forargelse, en sten til fald og et tegn, som skal modsiges. Forkynderne kalder Paulus for uddelere af denne hemmelighed, fordi de forkynder Kristus, som er Guds kraft og visdom. Men det sker på den måde, at hvis man ikke tror det, forstår man det heller ikke. Derfor er ordet "sakramente" her et mysterium eller en hemmelig ting, som ordet forkynder, men som hjertet griber i tro. Det er det, der siges på dette sted: "De to skal blive ét kød, dette sakramente er stort." Det mener de pavelige teologer, er sagt om ægteskabet, skønt Paulus selv henfører disse ord på Kristus og kirken. Han forklaret sig selv ganske tydeligt, når han tilføjer: "Jeg sigter til Kristus og kirken" (Ef 5, 32).

Se, hvor smukt Paulus og papisterne stemmer overens: Paulus siger, at han forkynder en stor hemmelighed om Kristus og kirken, papisterne forkynder om mand og kvinde. Hvis man har lov til på den måde at gå frem efter forgodtbefindende i Den Hellige Skrift, hvad mærkeligt er der så i, at man kan finde hvad som helst i Skriften, selv hundrede sakramenter?

Det er altså Kristus og kirken, der er et mysterium, det vil sige, noget hemmeligt og stort, som afbildes gennem ægteskabet som en slags dækkende allegori, men ægteskabet bør ikke af den grund kaldes et sakramente. Himlen er et billede på apostlene, som Salme 19 siger, solen på Kristus og vandet på folkene, men de er ikke af den grund sakramenter. Der mangler nemlig en guddommelig indstiftelse og et løfte, som får det til at blive et sakramente. Hvad enten Paulus er blevet tilskyndet af Ånden eller det har været et gængs billede, så bruger han ordene om ægteskabet fra 1 Mos 2, 24, som et billede på Kristi

åndelige ægteskab: "... ligesom Kristus har elsket kirken og givet sig hen for den ... som Kristus gør med kirken ... For vi er lemmer på hans legeme. Derfor skal en mand forlade sin far og mor og binde sig til sin hustru, og de to skal blive ét kød. Dette rummer en stor hemmelighed – jeg sigter til Kristus og kirken." (Ef 5, 25-32). Alle disse ord bruger Paulus om Kristus, og at han indskærper, at "mysterium / sakramente" skal forstås om Kristus og kirken, ikke om ægteskabet.

Jeg bekender gerne, at der også i den gamle lov var et bodssakramente. Ja det har været der lige fra verdens begyndelse. Men det nye løfte om boden og indstiftelsen af nådens nøgler hører egentlig til den nye lov. Ligesom vi nemlig nu har *dåben i stedet for omskærelsen*, således har vi nu nøglerne i stedet for ofringerne og de andre bodstegn. Som vi sagde ovenfor, så er det den samme Gud, som har givet *forskellige løfter og forskellige tegn* til forskellige tider, for at tilgive synderne og frelse mennesker, men det er *den samme nåde*, alle har fået. Som Paulus siger i 2 Kor 4, 13: "Da vi har den samme troens ånd, så tror vi, og derfor taler vi også." Og i 1 Kor 10, 3: "Vore fædre spiste alle den samme åndelige mad og drak alle den samme åndelige drik – for de drak af en åndelig klippe, som fulgte med, og den klippe var Kristus." Og i Hebr 11, 39 hedder det: "Alle disse, hvis tro er bevidnet, opnåede dog ikke at se løftet opfyldt, for Gud havde for vor skyld noget bedre for øje, nemlig at de ikke skulle nå målet uden os." For "Jesus Kristus er den samme i går og i dag og til evig tid. Han er hoved for sin kirke fra verdens begyndelse indtil enden." (Hebr 13, 22; Kol 1, 18). Tegnene er altså forskellige, men det er den samme tro. Det er nemlig umuligt at behage Gud uden tro – og det var også ved troen, Abel behagede Gud, Hebr 11, 4-6.

Ægteskabet er altså et billede på Kristus og kirken, men det er ikke et sakramente, der er guddommelig indstiftelse, men er opfundet af mennesker i kirken. Det er sket på grund af uvidenhed om sagen og fordi de er blevet ført bort fra ordet. Men når det ikke strider mod troen, må man bære det i kærlighed, sådan som man også må tolerere mange andre menneskelige udslag af svaghed og uvidenhed, så længe det ikke skader troen og Skriften. Men nu behandler vi

sagen seriøst ud fra troens og Skriftens klarhed. Derfor vil vi ikke fremlægge noget fra Den Hellige Skrift og vor tros artikler, som bagefter viser sig ikke at være rigtigt. Derved ville vi udstille vores tro som naragtig og stå som nogen, der ikke kender vore egne sager. Det ville blive til forargelse for modstanderne og de svage, ja, vi ville komme til at ophæve Den Hellige Skrifs autoritet. Man må nemlig skelne skarpt mellem det, der er guddommelig overleveret os i Den Hellige Skrift og det, der er opfundet i kirken af mennesker. Så kan de være så hellige og lærde, som det skal være. Så meget om ægteskabet som et sakramente.

HINDRINGER FOR ÆGTESKAB IFØLGE PAVEN

Men hvad skal vi sige til de ugudelige menneskelige love, som har fanget den livsform, der er indstiftet af Gud og driver det hid og did? Gode Gud, det er en rædsel at betragte de romerske tyranners formastelighed, når de fuldstændig efter behag opløser og atter godkender ægteskaber. Er mennesker da helt prisgivet deres forgodtbefindende, som kun bedrager dem og på enhver måde misbruger dem og for usle penges skyld vil gøre hvad som helst?

Der er en bog, der er agtet højt og udbredt overalt, hvori et sammensurium af alle menneskelige traditioner som i en slags mudderpøl er samlet og sammenblandet. Den hedder "Himmelsk vejledning", skønt det ville være meget mere sandt at kalde den "Djævelsk vejledning". Heri er der opregnet atten ægteskabshindringer, som skriftefædre skal undervises i, når de skal forvirres på ødelæggende vis. Hvis man efterser dem med et uhildet og frit troens øje, vil man se, at de hører til de ting, som apostelen forudsagde: "De lytter til vildledende ånder og dæmoners lærdomme, som forbyder ægteskab." (1 Tim 4, 1-3). Hvad er det at forhindre ægteskab, hvis det ikke er at opdigte så mange forhindringer og opstiller snarer, så folk ikke kan gifte sig, eller så ægteskaberne opløses igen? Hvem har givet mennesker denne magt? Selv om de har været hellige og er drevet af from nidkærhed, hvorfor skal andres hellighed så skade min frihed? Lad enhver, der vil, være hellig og nidkær, og lad ham være det, så meget han vil, blot han ikke skader nogen anden og røver mig min frihed.

Men jeg glæder mig over, at disse vanærende love omsider har fået en passende ære. For i kraft af dem er papisterne blevet gjort til handelsmænd. Hvad er det nemlig de sælger? Kønsdele. En passende vare for disse købmænd, der er mere end skidne og usømmelige på grund af gerrighed og gudløshed. Der er nemlig ikke nogen ægteskabshindring, som ikke kan blive legitim for en sum penge. Det ser nærmest ud til, at disse menneskelige love ikke er opstået af anden grund, end at de kan være pengemaskiner og sjælesnarer for disse røveriske og gerrige mennesker. Sådan kommer denne ødelæggelsens vederstyggelighed til at stå i Guds kirke, så man offentligt sælger kønsdele eller blotter deres køn, som Skriften siger. De sælger det tilbage, som de tidligere har røvet via deres love. Det er virkelig en handlemåde der er vore paver værdig. Den træder i stedet for tjenesten for evangeliet, som de forsømmer til fordel for gerrighed og prestige og udfører med den største vanære og uanstændighed, prisgivet en forkastelig tankegang.

Men hvad skal jeg gøre eller sige? Hvis jeg gennemgår det i enkeltheder, vil min gennemgang blive for lang. Alt er nemlig højst forvirrende, så man ikke véd, hvor man skal begynde, hvordan man skal gå videre og hvor man skal holde op? Jeg er sikker på, at ingen stat administreres godt ved hjælp af love. Hvis øvrigheden besad visdom, ville den kunne administrere alting bedre ved hjælp af naturen end ved lovbøger. Hvis ikke, vil der ikke komme andet end ondt ud af lovbøger, fordi man så ikke forstår at bruge lovene ret og tilpasse dem forholdene. Derfor skal man i de borgerlige sager sørge mere for, at der er gode og kloge mænd, der styrer, end at man udarbejder love. Sådanne mænd er selv de bedste love og kan bedømme forskellige situationer med skønsomhed. Men hvis kundskab om den guddommelige lov kommer til, sammen med naturlig visdom, er det helt overflødigt og skadeligt at have skrevne love. Kærligheden har nemlig slet ikke brug for nogen lov.

Dog siger og gør jeg, hvad jeg kan, idet jeg formaner alle præster og brødre og siger, at hvis de møder en hindring for ægteskab, som paven kan dispensere fra og som ikke udtrykkelig er nævnt i Skriften, så skal de absolut godkende alle sådanne ægteskaber, som på en eller anden måde er indgåede imod de kirkelige

eller pavelige love. De skal væbne sig med den guddommelige lov, der siger: "Hvad Gud har sammenføjet, må et menneske ikke adskille". Foreningen mellem mand og kvinde sker efter guddommelig ret, og den skal fastholdes, selv om den på en eller anden måde har fundet sted imod de menneskelige love, og menneskelige love skal vige for den uden nogen skrupler. Når en mand skal forlade sin far og mor og holder sig til sin hustru, hvor meget mere skal han da ikke træde letfærdige og uretfærdige love under fod, så at han kan holde sig til sin hustru? Og hvis paven eller en biskop eller en embedsmand opløser et ægteskab, som er indgået imod de menneskelige love, så er han Antikrist og bryder naturens love og begår majestætsfornærmelse mod Gud, for den sætning står fast: Hvad Gud har sammenføjet, må mennesker ikke adskille.

Læg hertil, at mennesket ikke har ret til at grundlægge den slags love, og at de kristne gennem Kristus har fået frihed over alle menneskelige love. Det gælder ikke mindst, hvor det kommer i strid med Guds lov. Som Kristus siger i Mark 2, 27-28: "Menneskesønnen er herre over sabbatten, for mennesket er ikke til for sabbattens skyld, men sabbatten for menneskets skyld". Dertil kommer, at sådanne love i forvejen er fordømt af Paulus, som har forudsagt, at nogen vil forbyde ægteskab. De unuancerede forhindringer for ægteskab bør her vige så meget som Den Hellige Skrift tillader det. Ifølge Skriften gælder forbudet kun indtil slægtskab i andet led, sådan som der står i 3 Mos 18. Det drejer sig om tolv personer, nemlig moder, stedmoder, den naturlige søster, den legitime søster efter én af forældrene, sønndatter, faster, moster, svigerdatter, broders kone, hustruens søster, steddatter, farbrors hustru. I disse tilfælde er det kun første grads tilknytning og anden grads slægtskab, der er forhindret, dog ikke generelt, som det klart kan ses, for broderens eller søsterens datter eller sønndatter regnes ikke op blandt de forhindrede, skønt de dog er i anden grad. Hvis der derfor er indgået ægteskab uden for disse tilfælde, bør det på ingen måde opløses på grund af menneskelige love, hvis ikke andre ting, som Gud har lovgivet om, forhindrer det. For ægteskabet selv, som er guddommeligt indstiftet, må uden sammenligning være overordnet disse love, således at

ægteskabet ikke skal ophæves på grund af lovene, men lovene fortjener at ophæves på grund af ægteskabet.

Således bør også hele denne naragtige tale om dåbsfaddernes og gudforældrenes åndelige slægtskab med den døbte fuldstændig forstumme i forbindelse med ægteskab. Hvem har fundet på dette åndelige slægtskab, undtagen menneskelig overtro? Hvis det ikke er tilladt den, der døber, eller den, der bærer barnet, at tage den døbte til hustru senere hen, hvorfor er det så overhovedet tilladt en kristen at tage en kristen hustru? Er det slægtskab, der opstår gennem disse ceremonier og sakramentets ydre tegn, større end det, der opstår gennem selve sagen i sakramentet? Er kristne mænd og kvinder ikke åndelige brødre og søstre? Hvordan er det, vi raser? Hvad, hvis mand underviser sin hustru i evangeliet og troen på Kristus, og på den måde bliver hendes virkelige fader i Kristus, skulle hun så ikke have lov til at forblive hans hustru? Var det ikke tilladt for Paulus at tage sig en pige blandt korintherne, selv om han roser sig af, at han har født dem alle i Kristus? Man kan således se, hvordan den kristne frihed bliver undertrykt gennem den menneskelige overtros blindhed.

Endnu mere tåbeligt er reglerne om juridisk slægtskab, og dog lægger de også dette ned over ægteskabets guddommelige ret. Jeg kan heller ikke gå med til, at det, som de kalder religiøse modsætninger, skal være en hindring, så det skulle være forbudt, at gifte sig med en ikke-døbt, selv hvis vedkommende konverterer. Hvem har forbudt det? Gud eller mennesket? Hvem har givet mennesker magt til at forhindre, at man gifter sig således? Jo, det har løgnagtige læreres hykleri, som Paulus siger (1 Tim 4, 2).

Hedningen Patricius giftede sig med Monica, mor til den hellige Augustin. Hvorfor skulle det samme ikke være tilladt i dag? Den samme strenge dumhed, ja gudløshed ligger i reglerne om forbrydelsers forhindring, nemlig forbudet mod at gifte sig med én, der er forurennet ved hor eller er ophavsmand til den anden ægtefælles død, hvorved vedkommende kan gifte sig med den overlevende. Jamen, hvorfor denne strengthed mod mennesker, som end ikke Gud selv nogensinde har krævet? Vil man lade som om, man ikke ved, at Batseba, Urias' hustru, blev taget til ægte af David, den højhellige mand, efter at to forbrydelser

var fuldbyrdet, nemlig forudgående hor og drabet på hendes mand? Hvis den guddommelige lov tillader dette, hvad er så det for et tyranni, mennesker udøver over for deres medmennesker?

Man mener også, der er en hindring, som kaldes "forbindelser". Det er i de tilfælde, hvor man er forlovet. Her har man lavet regler, der siger, at hvis man går i seng med en anden, ophæves forlovelsen automatisk. Det er helt ufatteligt. Jeg mener, at den, der har forlovet sig, ikke længere er sin egen herre, og derfor hører sammen med sin forlovede ifølge den guddommelige lov, også selv om man endnu ikke har været i seng med hinanden. Man kan nemlig ikke give bort, hvad man ikke længere ejer, men bedrager sin forlovede og bedriver helt klart hor.

Men fordi nogen ser anderledes på sagen, bevirker det, at man lægger mere vægt på den seksuelle forbindelse end på det guddommelige bud, ifølge hvilket man er forpligtet på at holde sit løfte hele livet. Den, der vil give noget bort, må give af sit eget. Og Gud forbyder, at man narrer sin næste i nogen sag, og det forbud må man overholde mere end og frem for alle menneskers regler. Derfor tror jeg ikke, at en sådan person kan leve sammen med en anden med frelst samvittighed. Dette forhold kan bruges på alle andre regler om ægteskabshindringer. For hvis et munkeløfte bevirker, at man ikke længere er sin egen, hvorfor så ikke også et troskabsløfte, som er aflagt og accepteret. Dette er dog Åndens bud og frugt (Gal 5, 22), mens det andet er et menneskelig påfund? Og når det er tilladt en hustru at kalde sin mand tilbage, selv om han i mellemtiden har aflagt et munkeløfte, hvorfor er det så ikke tilladt en forlovet at kalde sin forlovede tilbage, også efter at vedkommende har været i seng med en anden? Men vi sagde også ovenfor, at det ikke er tilladt nogen at aflægge et munkeløfte, hvis han har forlovet sig, men han er skyldig at gifte sig med hende. Det er der ingen menneskelig tradition, der kan opløse, fordi det er et bud fra Gud.

Meget snarere skal det derfor her ske, at han overholder sit troskabsløfte til den første, da han ikke har kunnet give det til den anden uden med et løgnagtigt hjerte. Derfor gav han ikke noget, men bedrog sin næste imod Gud vilje. Derfor

har reglerne om ægteskabshindringer på grund af fejl sin plads her, som bevirker, at ægteskabet med den anden ikke er gyldigt.

Forhindringer i kraft af ordinationen er også kun en menneskelig opfindelse, især når de vrøvler om, at endog et lovformeligt indgået ægteskab derved ophæves. De sætter jo altid deres traditioner over Guds bud. Men jeg skal ikke udtale mig om, hvad det er for en præstestand, i har i dag, men jeg kan se, at Paulus befaler, at en biskop skal være én kvindes mand (1 Tim 3, 2). Derfor kan diakoners, præsters, biskoppers eller nogen anden ordens ægteskab ikke ophæves. Også selv om Paulus ikke kendte noget til den slags præstedømme og den slags ordener, som vi har i dag.

Lad derfor disse forbandede menneskelige traditioner gå til grunde, som kun er indført for at forøge farerne, synderne, onderne i kirken. Mellem en præst og hans hustru er det et sandt, ubrydeligt ægteskab, godkendt af de guddommelige bud. Men hvad så, hvis ugudelige mennesker forhindrer det eller ophæver det ved blot og bart tyranni? Lad være, at det er forbudt blandt menneske, det er dog tilladt hos Gud, hvis bud skal foretrække, hvis de er imod de menneskelige bud.

En lignende opfindelse er forhindringer på grund af den offentlige moral, hvorved lovformeligt indgåede ægteskaber kan opløses. Denne utilslørede ugudelighed, som straks er parat til at adskille, hvad Gud har sammenføjet, forarger mig meget. Her kan man ane Antikrist, som sætter sig imod alt, hvad Kristus har gjort og lært. Hvad er grunden til, at en enkemand ikke må gifte sig med sin afdøde kones slægtning indtil fjerde led, spørger jeg? Det er ikke en bedømmelse ud fra den offentlige ære, men en uvidenhed om den offentlige ære.

Hvorfor var der ikke i Israels folk nogen lov om offentlig ære? Det var dog udstyret med de bedste love, ja, men guddommelige love. Her tvang endda Guds bud den nærmeste til at gifte sig med den efterladte hustru. Mon man bør bebyrde det folk, der har den kristne frihed, med strengere love end lovtrældommens folk? Men for at gøre ende på disse forestillinger, som er fantasier mere end hindringer, så vil jeg sige, at jeg indtil videre ikke kan se andet end tre gyldige grunde til at opløse et lovformeligt indgået ægteskab,

nemlig impotens, uvidenhed om, at den anden allerede havde indgået ægteskab og kyskhedsløfte.

Dog er jeg stadig usikker omkring kyskhedsløftet, da jeg ikke véd, fra hvilken alder et sådant løfte skal regnes for bindende, sådan som jeg ovenfor har sagt i forbindelse med dåbens sakramente. Derfor kan man blot ud fra dette ene spørgsmål om ægteskabet se, hvor uheldigt og fortabt alt er blevet sammenblandet og underlagt farer, gennem disse pestbærende, ulærde og ugudelige menneskelige traditioner, som hersker overalt i kirken. Der er ikke noget håb om helbredelse, medmindre man *genindfører den evangeliske frihed*, med ét slag tilintetgør alle menneskelige love, og bedømmer og styrer alting efter denne frihed. Amen.

Inden vi går over til spørgsmålet om impotens, vil jeg forinden slå fast, at det, jeg har sagt om hindringer for ægteskab ikke gælder for ægteskaber, der er indgået. Ingen af disse hindringer må opløse et allerede indgået ægteskab. Men hvad angår ægteskaber, som påtænkes indgået, vil jeg kort sige, som jeg også sagde ovenfor, at hvis den ungdommelige lidenskab presser sig på eller der opstår nogen anden nødvendighed, som kan få paven til at dispensere, så kan også en hvilken som helst kristen give sin medkristne dispensation, eller han kan gøre det over for sig selv, og gennem dette befri sin hustru fra de tyranniske loves hånd, så vidt han formår.

Hvorfor skulle min frihed berøves mig ved en andens overtro og uvidenhed? Hvis paven kan tildele dispensation for penge, hvorfor skulle jeg så ikke kunne tildele mig selv eller en anden kristen dispensation for min frelses skyld? Opstiller paven love, så lad ham opstille dem for sig selv, blot han holder fingrene fra min frihed, ellers tager jeg mig hemmeligt frihed til det.

IMPOTENSEN

Tag følgende eksempel: En kvinde er blevet gift med en mand, som viser sig at være impotent. Imidlertid er hun ikke i stand til eller ønsker ikke at føre bevis for mandens impotens i en retssag, i betragtning af alle de vidnesbyrd og alt den offentlighed, som det fører med sig. Hun vil dog gerne have børn, eller måske

kan hun ikke leve i afholdenhed. Jeg vil da tilråde hende at søge skilsmisse fra sin mand og gifte sig med en anden, tilfreds med, at hendes egen og mandens samvittighed og erfaring i fuldt omfang har fastslået hans impotens. Hvis manden ikke vil gå med til det, er mit råd, at hun så med sin mands billigelse søger at få børn med en anden, måske mandens bror. Ægte manden er jo faktisk ikke hendes mand, men blot én, der lever under samme tag som hende. Dog bør det nye ægteskab holdes hemmeligt, og børnene regnes for at være den første mands børn.

Er en sådan kvinde frelst og befinder sig i frelsens stand? Jeg vil svare, ja, fordi det er en fejl og uvidenhed om mandens impotens, der har forhindret ægteskabets fuldbyrdelse. Pavens tyranniske love tillader ganske vist ikke skilsmisse, men kvinden er fri efter de guddommelige love, og kan ikke tvinges til afholdenhed. Derfor bør manden tilstå hustruen hendes ret, og lade en anden få hende til hustru. Han har jo kun været hendes mand proforma.

Men hvad så, hvis manden ikke vil give sit samtykke og ikke vil skilles? Her vil jeg råde til at hun gifter sig med en anden og flytter til et andet område eller land. Det er bedre end at hun skal leve optændt af begær eller bedrive hor. Hvad andet kan man råde en person til, der konstant er ved at falde for fristelser? Jeg véd godt, at nogen oprøres over, at børnene af dette hemmelige ægteskab ikke juridisk er arvinger til den første mand. Hvis han havde givet sit samtykke, ville de have været det juridisk. Sker det alligevel uden hans viden eller imod hans vilje, så lad her den kristne og frie bedømmelse fælle dom. Ja, *lad kærligheden afgøre*, hvem der har påført den anden den største skade. Hustruen lader de børn arve, der ikke er hans, men manden har snydt hustruen og unddrager hende hele kroppen og livet. Han burde altså enten finde sig i en skilsmisse, eller acceptere det med arven. Han har jo snydt en troskyldig pige og unddraget hende den fulde brug af hans liv og krop. Desuden udsætter han hende for en næsten uimodståelig fristelse til at begå hor. Begge bør vejes på samme vægt. Ifølge alle love skal ulemperne ved et bedrag falde tilbage på bedrageren selv, og skaderne godtgøres af den, der har forvoldt dem. Og hvori adskiller en sådan mand sig fra den, som holder en eller andens hustru fangen sammen med

hendes mand? Mon ikke en sådan tyran skulle tvinges til at forsørge både hustruen, børnene og manden, eller også slippe dem fri? Hvorfor skulle det så ikke også ske her? Således tror jeg, at manden bør tvinges, enten til skilsmisse eller til at forsørge de børn, der kommer. Sådan vil kærligheden uden tvivl dømme.

I dette tilfælde skulle den impotente mand, som ikke virkelig er hendes mand, forsørge sin hustrus arvinger med samme sindelag, som han vil have plejet hende med, hvis hun var blevet syg eller havde været udsat for en ulykke. For det er hans skyld, ikke hans hustrus, at hun befinder sig i denne situation. Dette har jeg fremført efter bedste evne, for at jeg kunne råde de anfægtede samvittigheder en smule. Jeg forsøger blot at hjælpe mine anfægtede medkristne med en smule trøst i dette fangenskab.

SKILSMISSE

Et stadig tilbagevendende spørgsmål er, om skilsmisse er tilladt. Personligt er jeg så meget imod skilsmisse, at jeg hellere vil tilråde bigami end skilsmisse, men om det er tilladt, tør jeg ikke sige. Overhyrden, Kristus selv, siger i Matt 5, 32: "Enhver, som skiller sig fra sin hustru af anden grund end utugt, forvolder, at der begås ægteskabsbrud med hende, og den, der gifter sig med en fraskilt kvinde, begår ægteskabsbrud." *Kristus tillader altså kun skilsmisse i tilfælde af utugt.* Derfor må paven nødvendigvis tage fejl, hver gang han tillader skilsmisse af anden grund. Ingen bør føle sig sikker, fordi han har opnået en dispensation, som mere er givet i kraft af pavelige frækhed end ud fra nogen bemyndigelse.

Noget, som undrer mig endnu mere, er, at de tvinger en person, der ved skilsmisse er blevet skilt fra sin ægtefælle, til at leve ugift og ikke tillader at vedkommende gifter sig igen. Kristus tillader jo skilsmisse i tilfælde af utugt, og han tvinger ingen til at leve ugift. Paulus vil også hellere, at man skal gifte sig end være tændt af begær. Det synes således tydeligt at være tilladt, at taget en anden i stedet for den diskvalificerede. Gid denne sag var fuldstændig gennemdrøftet og afgjort, så man kunne give råd til dem, der lever i stadige fristelser, fordi de er tvunget til at leve ugift. Dem, hvis ægtefælle er flygtet bort

og har forladt dem, og måske først kommer tilbage ti år senere, måske aldrig. Denne sag bekymrer mig og gør mig dårlig tilpas. Jeg ser hver dag eksempler på det, hvad enten det så skyldes Satans særlige ondskab eller fordi vi forsømmer Guds ord.

Jeg, der står alene mod alle, kan ganske vist intet fastsætte i denne sag. Dog vil jeg inderligt ønske, at man i det mindste vil anvende det, der står i 1 Kor 7, 15: "Vil den ikke-troende ægtefælle skilles, så lad det ske; en broder eller en søster er ikke bundet i sådanne tilfælde." Her tillader apostelen, at man lader sin ikke-troende ægtefælle få skilsmisse, og sætter den troende fri til at gifte sig med en anden. Hvorfor skulle det samme ikke gælde, hvis det handler om troende, det vil sige, hvis en troende af navn, som i virkeligheden er en vantro, forlader sin ægtefælle. Især hvis vedkommende aldrig ønsker at vende tilbage? Jeg kan i hvert fald ikke se nogen forskel på de to tilfælde. Og jeg tror, at hvis en ikke-troende på apostelens tid, havde forladt sin ægtefælle og vendte tilbage igen, eller blev troende og lovede at ville leve sammen med sin troende ægtefælle, så ville vedkommende ikke få lov til det, men ville få lov til at gifte sig igen med en anden. Dog fastslår jeg som sagt ingenting i disse sager, skønt der ikke var noget, jeg hellere ville se vedtaget, da intet bekymrer mig mere i denne tid end dette, og mange andre med mig.

Blot ønsker jeg ikke noget afgjort alene på pavens eller biskoppernes autoritet i denne sag, men hvis der var to veluddannede og gode mænd, der blev enige i Kristi navn og i Kristi ånd offentliggjorde deres mening, så ville jeg foretrække deres bedømmelse frem for de kirkemøder, som plejer at forsamles i vore dage. De kan kun prale af antal og autoritet og ikke af uddannelse og hellighed. Hermed hænger jeg min harpe, indtil en anden og klogere mand vil drøfte spørgsmålet med mig.

ORDINATION OG KIRKESYN

Dette sakramente kender Kristi kirke ikke noget til, det er opfundet af pavekirken. Ikke blot er der ingen steder knyttet et løfte om nåde til det, men der nævnes heller ikke så meget som et ord om det i hele Det Nye Testamente.

Side 89 af 107

Men det er urimeligt at ville hævde, at noget er Guds sakramente, som man ingen steder kan bevise er indstiftet af Gud. Det er ikke fordi jeg mener, at dette ritual, der er blevet fejret igennem så mange århundreder, skal fordømmes, men jeg vil ikke, at man i de hellige ting skal indblande menneskelige påfund. Det går ikke an at udgive noget for guddommelig indstiftelse, som ikke er guddommelig indstiftet, at vi ikke skal blive til grin for vore modstandere. Man bør stræbe efter, at alt hvad vi antager som trosartikler, også er sikkert og pålideligt, grundet på klare Skriftord. Det er vi fuldstændig ud af stand til at vise med dette sakramente.

Kirken har heller ikke magt til at indstifte nye guddommelige nådesløfter, sådan som nogle vrøvler om, at det, der er indstiftet af kirken, ikke har mindre autoritet end det, der er indstiftet af Gud, fordi kirken styres af Helligånden. Kirken fødes, næres og bevares nemlig ved løfteordet gennem troen. *Kirken grundlægges altså ved Guds løfter og ikke omvendt.* Guds ord er uden sammenligning større end kirken, og i det ord har kirken ikke noget at bestemme, indstifte eller gøre, kirken er tværtimod den, der bliver fastlagt, indstiftet og gjort noget ved som en skabning. Ingen kan jo føde sine egne forældre eller på forhånd indsætte sin egen skaber.

Det, kirken kan gøre, er, at skelne mellem Guds ord og menneskers ord. Således bekender Augustin, at han kom til tro på evangeliet, tilskyndet af kirkens autoritet, som forkyndte, at det virkelig var evangeliet, han hørte. Af den grund står kirken jo ikke over evangeliet, ellers ville den også stå over Gud, som vi tror på, fordi kirken prædiker, at Han er Gud. Det er som Augustin andetsteds siger: "Sjælen selv bliver således grebet af sandheden, at den ved hjælp af den kan bedømme alting med sikkerhed, men sandheden selv kan den ikke bedømme, men den nødes til at sige med usvigelig sikkerhed, at her er sandheden." Sådan udtaler vor fornuft for eksempel også med usvigelig sikkerhed, at tre og syv er ti, og dog kan den ikke forklare, hvorfor det er sandt. Den kan ikke benægte, at det er sandt, den er nemlig selv fanget, og med sandheden som dommer bliver den snarere bedømt, end den selv bedømmer. Sådan er det også i kirken, når fornuften er oplyst af Ånden. Den bedømmer og godkender læresætninger, som

den ikke kan bevise, og dog regner for sikre. Sådan som også filosofterne hævder, at de almindelige grundsætninger kan ingen dømme om, men alle kan dømmes af dem, således er det hos os med den åndelige fornuft, den dømmes af alle, men dømmes af ingen, som apostelen siger i 1 Kor 2, 15. Mere herom en anden gang.

Det står altså klart, at kirken ikke kan give løfter om nåde, hvilket alene Gud kan. Derfor kan kirken heller ikke indstifte et sakramente. Og selv om kirken kunne gøre det, følger ikke dermed automatisk, at ordinationen er et sakramente. For hvem véd, hvor den kirke er, der har Ånden, da der kun plejer at være få biskopper eller lærde til stede, når den slags bliver fastlagt? Disse udgør måske slet ikke kirken, og tager måske alle fejl, sådan som kirkemøder ofte har taget fejl, især det i Konstanz, som tog fejl på den mest ugudelige måde af alle.

Kun det er nemlig pålideligt fastlagt, som er godkendt af hele kirken, og ikke kun af den romerske. Jeg kan derfor gå med til, at ordinationen er et kirkeligt ritual, af hvilke mange andre også er indført af kirkefædrene, såsom indvielsen af karrene, af huse, af klæder, af vand, af salt, af lys, af planter, af vin og den slags. Ingen påstår om disse ting, at det er et sakramente, og det har heller ikke noget løfte knyttet til. På samme måde med det at salve hænderne på en mand, at rage issen, og den slags. Her er heller intet sakramente, da der intet løfte er. Man forberedes blot til en bestemt opgave, som et kar eller et instrument.

Men hvad skal vi så sige til Dionysius, som opregner seks sakramenter i sin bog "Det kirkelige hierarki", og blandt dem indsætter ordinationen? Jeg svarer: Jeg véd godt, at vi har denne forfatter alene blandt de gamle fædre til fordel for de syv sakramenter, selv om han udelader ægteskabet, og således kun har seks. Men vi læser slet intet om disse sakramenter hos de øvrige fædre, og de bruger heller ikke ordet "sakramente", når de taler om disse ting.

Betegnelsen "sakramente" er ret ny, og jeg er i det hele taget ikke meget for (hvis jeg må være så fri) at man lægger en sådan vægt på Dionysius, hvem han så end var, når der hos ham næsten intet findes af solid kundskab. I sin bog "Det himmelske hierarki" blander han en masse sammen om englens. Det er en

bog, som mange nysgerrige og overtroiske mennesker har brudt sin hjerne med. Men jeg vil godt vide, med hvilken autoritet han skriver disse ting, og med hvilken begrundelse, han beviser det? Mon ikke det alt sammen, hvis man læser og bedømmer det frit, er ren og skær hjernesvind eller drømmesyner? I sin bog "Mystisk teologi", som nogle uvidende teologer blæser stort op, er han direkte skadelig, idet han tænker mere på platonisk end på kristen vis. Jeg håber ikke, at nogen troende beskæftiger sig det mindste med disse bøger. Den er så langt fra at lære noget om Kristus, at man snarere mister ham, hvis man kender ham. Jeg véd, hvad jeg taler om. Lad os meget hellere lytte til Paulus, så vi kan lære om Jesus Kristus, og det som korsfæstet. Her er nemlig vejen, livet og sandheden, her er den stige, ad hvilken vi kan komme til Faderen. Sådan som Kristus har sagt: "Ingen kommer til Faderen uden ved mig".

I sin bog "Det kirkelige hierarki" gør han heller ikke andet end at beskrive nogle kirkelige ritualer og leger lidt med sine allegorier, som han aldrig beviser. Det samme et tilfældet med den, der har udgivet "Den guddommelige fornuft". Disse allegoriske studier er lavet af folk, der ikke har noget fornuftigt at tage sig til. Det ville ikke være spor svært for mig at lege med allegorier om alt skabt. Var det ikke i kraft af allegorier, Bonaventura førte de liberale kunster ind i teologien? Og Gerson gjorde Donatus til en mystisk teolog.

Det skulle ikke volde mig vanskeligheder at skrive et bedre hierarki end Dionysius, da han ikke kender noget til paven, kardinalerne og ærkebiskopperne, og gør biskopperne til de øverste. Hvem har så lidt forstand, at han ikke kan give sig i lag med allegorier? Men jeg ville ikke sætte en teolog til at beskæftige sig med allegorier, før han havde forstået Skrifterne efter deres grammatiske og bogstavelige betydning, ellers vil han ikke kunne drive teologi uden risiko, som det ses hos Origenes.

Fordi Dionysius siger, at noget er et sakramente, behøver det jo ikke være rigtigt. Så skulle man jo også gøre processjoner til et sakramente, som han omtaler samme sted. Man ville så få lige så mange sakramenter, som kirken har ritualer og ceremonier. Selv om det bygger på et så skrøbeligt fundament, så tilskriver de ikke desto mindre dette sakramente, at det *giver den ordinerede et*

uudslettelig åndeligt præg. Jamen, hvor er den slags overvejelser kommet fra? Fra hvilken autoritet? Med hvilken begrundelse underbygger de det? Nu er det jo ikke sådan, at vi ikke vil give dem frihed til at opfinde, udsige, forsikre, hvad de har lyst til, men vi fastholder også vores frihed. De skal ikke mase sig til at gøre trosartikler ud af deres egne forestillinger, sådan som de hidtil har gjort. Det må være nok, at vi for fredens skyld affinder os med deres ritualer, men vi vil ikke tvinges til at antage noget som nødvendigt for frelsen, som ikke er det. Lad dem opgive deres tyranniske krav, så vil vi give dem frihed til at følge deres mening. Sådan kan vi leve i fred indbyrdes. Det er et urimeligt slaveri, hvis en kristen, som er fri, skal være underkastet andre skikke end de himmelske og guddommelige.

Vi kommer nu til deres stærkeste argument, nemlig at Kristus ved nadveren sagde: "Gør dette til ihukommelse af mig!" Se, her ordinerede Kristus dem til præster, siger de. Herfra drager de også den slutning, at det at modtage både brød og vin i nadveren, alene er forbeholdt præsterne. Ja, i sidste ende uddrager de, hvad de vil, ligesom dem, der anmassende mener, vi har en fri vilje, forsikrer dette ud fra hvilke som helst af Kristi ord. *Men er dette at fortolke Guds ord?* Det skylder de at svare på. Kristus giver ingen løfter her, men befaler blot, at det skal ske til ihukommelse af ham. Hvorfor drager de ikke den samme slutning, når han pålægger disciplene ordets og dåbens tjeneste i Matt 28, 19-20: "Gå hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer." Det er jo præsternes opgave at prædike og døbe. Når det i dag desuden næsten er præsternes vigtigste og uopgivelige opgave at læse tidebønnerne, hvorfor har de så ikke fået den ide, at ordinationssakramentet stammer fra et sted, hvor Kristus befaler at bede. Her er der jo mange steder at vælge imellem, især det sted i Getsemane have, hvor han siger: "Våg, og bed om ikke at falde i fristelse" (Matt 26, 41). Men her vil de måske sige, at det ikke er befalet at bede, det er nok at læse tidebønnerne. Denne præstelige opgave kan således slet ikke bevises af Skriften, og derfor et dette bedende præsteskab heller ikke af Gud - hvad det sandelig heller ikke er.

Men hvem af de gamle fædre har hævdet, at præsterne blev ordineret med disse ord? Hvad er årsagen til denne nye forståelse? Jo, de har ønsket at få en måde til at fremme en uforsonlig uenighed, så de kan sætte større skel mellem gejstlig og lægfolk end mellem himmel og jord. *Derved har de udsat dåbens nåde for ufattelig ringeagt og ødelagt evangeliets fællesskab.* Herfra stammer det afskyelige gejstlige tyranni over lægfolket, hvorved de stoler på den legemlige salvelse, som de salver deres hænder med, på kronragning og klæder. De ophøjer sig selv over de øvrige almindelige kristne, som kun er salvet med Helligånden. Ja, de betragter dem næsten som hunde, der er uværdige til sammen med dem at medregnes til kirken.

På grund af deres ordination vover de at befale, kræve, true, presse og undertrykke så meget de vil. Kort sagt, ordinationssakramentet var og er et meget brugbart middel, hvorved de kan opretholde alle disse uhyrligheder, som de hidtil har bedrevet, og stadigvæk bedriver i kirken. Hermed går det kristne fællesskab til grunde, hyrderne bliver forvandlet til ulve, tjenesten til tyranni, de gejstlige til noget langt bedre end de verdslige.

DET ALMINDELIGE PRÆSTEDØMME

De skulle tvinges til at indrømme sandheden, nemlig at alle, som er døbt, i lige høj grad er præster. De har kun deres embede, fordi vi andre giver dem lov. Derfor må de også vide, at ingen af dem har ret til at herske over os, undtagen i den grad vi frivilligt giver dem lov til det. Sådan siges det nemlig i 1 Pet 2, 9: "I er en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab, et helligt folk." *Derfor er alle kristne præster.* Dem, vi plejer at kalde præster, er blot tjenere, udvalgt blandt os til at gøre tjeneste i vort sted. *Præsteembedet er intet andet end en tjenergerning.* Som det hedder i 1 Kor 4,1: "Sådan skal man betragte os: som Kristi tjenere og som forvaltere af Guds hemmeligheder."

Heraf følger, at *den, der ikke prædiker ordet, som han netop er kaldet til af menigheden, overhovedet ikke er præst.* Ordinationen er ikke andet end et ritual til at vælge prædikanter i kirken. Sådan defineres præster nemlig i Malakias' Bog 2, 7: "Præstens læber tager vare på kundskab, og af hans mund søger man

belæring. For han er Hærskarers Herres sendebud." Man kan altså være sikker på, at den, der ikke er hærskarers Herres sendebud eller er kaldet til andet end forsendelse, om jeg så må sige, slet ikke er præst. Sådan siger Hoseas 4, 6 også: "Fordi du har forkastet kundskaben, forkaster jeg dig som min præst." Derfor kaldes præsten også en hyrde, fordi han skal passe og vogte menigheden, det vil sige, lære dem. De, som blot ordineres til at læse tidebønner og holde messer, er derfor nok papistiske præster, men de er ikke kristne præster. Ikke alene prædiker de ikke, men de kaldes heller ikke til at prædike. Ja, det er kommet dertil, at den slags præsteembede er blevet noget helt andet end tjenesten som prædikant. Derfor er de tidebønspræster og messepræster, det vil sige, en slags levende afgud, der vel har navn af præster, skønt det er det sidste, de er, ligesom de præster, som Jeroboam ordinerede i Betel ikke var af Levi stamme (1 Kongebog 12,31).

Se derfor, hvordan kirkens ære er forsvundet! Hele jorden er fyldt med præster, biskopper og kardinaler, af hvilke dog ingen prædiker, når man ser hen til deres embede, medmindre de bliver kaldet ved en ny og anden kaldelse udover ordinationen. Enhver mener, at opfylde sin ordination tilstrækkeligt, hvis han mumler og afplaprer de foreskrevne bønner og holder messe. Der er jo aldrig tale om, at man virkelig beder disse tidebønner, eller hvis man beder dem, beder man dem for sig selv. Det værste misbrug er nadvermessen, som frembæres som et offer, selv om nadveren består i at modtage sakramentet. Det er derfor tydeligt, at den ordination, som disse mennesker får som et sakramente, i virkeligheden er fremsprunget af menneskers fantasi. De begriber intet om kirken, præstetjenesten, ordet og sakramenterne. Som deres ordination er, sådan bliver også præsterne. Oveni disse fejltagelser og forblindelser er det nået frem til det største fangenskab. For at adskille sig endnu mere fra de øvrige kristne, som de kalder verdslige, har de kastrer sig selv, ligesom gallerne, Kybeles præster, så det skal se ud som om, de har påtaget sig cølibatets byrde.

Det var ikke nok for deres hykleri og vildfarelser at forbyde bigami, altså at have to hustruer på samme tid, sådan som loven forbyder det. Som bekendt betyder bigami jo at være gift med mere end én person på samme tid.

Papisterne har derimod fortolket bigami som det, at man gifter sig to gange efter hinanden eller blot én gang med en enke. Ja, så højhellig er dette højhellige ordinationssakramentes hellighed, at den, der har giftet sig ikke kan blive præst, så længe hans hustru lever. Højdepunktet af deres hellighed må være den bestemmelse, at også den er udelukket fra præstegerningen, som uden at være klar over det gifter sig med en, der ikke er jomfru.

Derimod er det ingen hindring for at blive hverken biskop, kardinal eller pave, at man har besøgt sekshundrede ludere eller har skændet et utal af gifte kvinder og jomfruer, eller har mange partnere af samme køn. Man påstår, at apostelens ord i 1 Tim 3, 2 "én kvindes mand" betyder, at man kun må være præst for én kirke. Herfra flyder en mængde goder, for nu kan paven, denne storsindede dispensator, forbinde én mand med tre, tyve, ja hundrede hustruer, det vil sige, kirker, hvis han bliver bestukket med penge eller velgerninger, det vil naturligvis sige, bevæget af kærlighed og i bekymring for kirken.

Ak, biskopperne svarer i værdighed til dette ærværdige ordinationssakramente! Ak, I ledere, ikke af kirken, men af Satans synagoge, ja af mørket! Her må man råbe med Esajas: "I spottere, I, der hersker over dette folk, som er i Jerusalem." (Es 28,14). Og med Amos: "Ve de sorgløse på Zion og de tillidsfulde på Samarias bjerg, de fornemme i det ypperste af folkene, dem Israels hus søger til." (Amos 6, 1).

O hvilken skam får Guds kirke ikke ind over sig fra disse uhyrlige præster! Hvor er der biskopper eller præster, som kender evangeliet, endsige prædiker det? Hvorfor kalder de sig præster? Hvorfor vil de regnes for helligere og bedre og mægtigere end de andre kristne, som de kalder lægfolk? *Hvilken lægmand kan ikke læse en tidebøn op på latin* (det, som apostelen kalder at tale et andet sprog). At læse tidebønner er en opgave for munke, eremitter og private personer, altså også for lægfolk. Præstens opgave er at prædike, og hvis han ikke gør det, er han lige så meget præst, som billedet af et menneske er et menneske. Bliver man biskop af at ordinere sådanne plaprende præster? Af at indvi kirker og klokker? Eller af at salve de unge konfirmander? Nej, Alt det kan

diakoner eller lægfolk gøre lige så godt. *Det er ordets tjeneste, der gør en person til præst og biskop.*

Mit råd til de unge og dem, der vil undgå disse farer er derfor at holde sig væk fra dette og ikke lade sig ordinere medmindre man enten virkelig vil prædike evangeliet, eller er i stand til at tro, at man ikke gennem denne præstevielser på nogen måde bliver bedre end lægfolkene. Det at læse tidebønner er ikke noget særligt og at holde nadver er blot at modtage nadveren. Hvad specielt er der ved jer, som ikke findes hos enhver lægmand? Kronragning og klædedragt? Det er da en elendig præst, som er præst i kraft af en anden frisure og klædedragt! Eller består jeres særkende i den olie, man har udgydt over jeres hænder? *Enhver kristen er jo salvet med Helligåndens olie* og helliggjort på legeme og sjæl, og modtog i gamle dage nadveren med hænderne, på samme måde som præsterne i dag rører ved brødet og vinbægeret. Det er kun vor overtro, som i dag gør det til en stor overtrædelse, hvis en lægmand berører selve vinbægeret eller det tilhørende klæde. Det er ikke engang tilladt en nonne, som er en hellig jomfru, at vaske alterdugen. Se dog for Guds skyld denne ordinations hellige hellighed, hvordan den er vokset ud over alle grænser! Det ender vel med, at det kun er tilladt lægfolk at røre alteret, når de ofrer deres pengestykker. Jeg for mit vedkommende er ved at sprænges, når jeg tænker på disse utrolig frække menneskers ugudelige tyranni, når jeg tænker på, hvordan de snyder og ødelægger den kristne tros frihed og herlighed med sådanne barnagtige narrestreger.

Lad det derfor stå fast, og lad enhver, der erkender, at han er kristen, være sig bevidst, at vi *alle i lige høj grad er præster*, det vil sige, vi har den samme ret med hensyn til ordet og alle sakramenterne. *Det er ganske vist ikke tilladt enhver at bruge denne ret, undtagen efter fælles aftale eller hvis han bliver kaldet til det.* Hvad der er fælles for alle, kan ingen enkeltperson gøre brug af, før han bliver kaldet. Hvis ordinationen i det hele taget er noget, er det intet andet end et ritual, hvorved man kalder en person til en kirkelig tjeneste. Desuden er *den egentlige præstetjeneste* intet andet end en tjeneste for ordet, og vel at mærke, evangeliets ord, ikke lovens. *Diakoni* er en tjeneste, ikke med den

opgave at læse bibeltekster op, som vi gør det i dag, men med den opgave at uddele af kirkens midler til de fattige. Derved bliver præsterne aflastet for denne opgave og kan være mere fri til at forkynde og prædike ordet.

Denne bestemmelse finder vi i Apg 6, 4, hvor de indsætter diakoner. Den, der derfor ikke kender evangeliet eller ikke prædiker evangeliet, er ikke blot hverken præst eller biskop, nej, han er en smittespreder for kirken. Han er præst eller biskop under falsk navn. Han optræder som en ulv i fåreklæder i kirken og undertrykker evangeliet.

De præster og biskopper, som i dag regnes for at udgøre kirken, må derfor på en eller anden måde sørge for deres frelse. De må altså erkende, at de hverken er præster eller biskopper, og de må angre, at de har påtaget sig et navn, hvis gerning de hverken kender eller kan udfylde. Med bønner og tårer må de begræde deres elendige hykleri. Ellers er de i sandhed den evige fortabelses folk. Det er om dem, Es 5, 13-14 forsikrer: "Derfor skal mit folk føres bort, for de forstår ingenting; de fornemme dør af sult, folkets mængde vansmægter af tørst. Derfor åbner dødsriget sit svælg, spærrer det op på vid gab, og ned styrter både de fornemme og den larmende hob, det lystigt buldrende slæng." Hvilket forfærdeligt ord for vor tidsalder, hvor skrækkelig et svælg er det, der opsluger de kristne!

Skriften lærer os altså, at det, vi kalder et præsteembedet, er en tjeneste. Derfor kan jeg heller ikke se, hvorfor den, der én gang er blevet præst, ikke skulle kunne blive lægmand igen, når han kun adskiller sig fra en lægmand i kraft af sin tjeneste. Det er jo ikke umuligt, at blive afskediget fra sin tjeneste. Det er nu overalt er en almindelig straf over for præster, der har forbrudt sig, at de enten suspenderes for en tid eller for stedse afskediges fra deres tjeneste. Forestillingen om et umisteligt præg har allerede længe været til spot. Jeg indrømmer, at paven har påført os dette præg, uden om Kristus, og at præsten på den måde bliver indviet, ikke til Kristus, men til pavens evige slave og fange, sådan som det er i dag. Hvis jeg i øvrigt ikke tager meget fejl, så vil pavedømmet selv næppe kunne bestå med alle dets egenskaber, hvis dette sakramente og denne tanke rokkes en smule. Vi vil så få den glade frihed igen,

når tyranniets åg er taget bort. Vi vil erfare, at den, der er kristen, har Kristus, og den, der har Kristus, har alt, hvad der hører Kristus til og formår alt. Det vil jeg skrive mere og stærkere om, når jeg mærker, at det mishager mine papistiske venner.

DEN SIDSTE OLIE OG SALVNING AF SYGE

Dette ritual med at salve de syge har vore papistiske teologer givet to tilføjelser, som er dem værdige. For det første har de kaldt det et sakramente. For det andet har det gjort det til noget, der sker lige før døden, og således har vi fået den sidste olier sakramente, som ikke bør gives undtagen til dem, der kæmper med livets sidste fare. Da de er skrappe systematikere, har de måske gjort det til et modstykke til dåbens første salvelse, som så efterfølges af to salvelser, konfirmationens og ordinationens.

Men her har de noget, som de kan støde tilbage i munden på mig. I kraft af apostelen Jakobs autoritet har de nemlig et løfte og et tegn, og det har jeg jo hidtil sagt var det, der konstituerede et sakramente. Jakob siger nemlig: "Er nogen blandt jer syg, skal han tilkalde menighedens ældste, og de skal salve ham med olie i Herrens navn og bede over ham. Og troens bøn vil frelse den syge, og Herren vil gøre ham rask; og hvis han har begået synder, vil han få tilgivelse for dem." Se, siger de, her er et løfte om syndernes forladelse og et tegn, bestående af olie.

Hertil vil jeg svare: Hvis der nogensinde er noget, der har været forrykt, så er det her. Jeg udelader det forhold, at mange mener, at dette brev sikkert ikke er skrevet af apostelen Jakob og heller ikke er skrevet i apostolisk ånd, selv om det har opnået brugens autoritet, hvem det så end er, der har skrevet det. Selv om det imidlertid også er skrevet af apostelen Jakob, så ville jeg alligevel sige, at det ikke er tilladt, at en apostel ved sin autoritet indstifter et sakramente, det vil sige, giver et guddommeligt løfte med et tilknyttet tegn. Dette er det alene op til Kristus at gøre. Således siger Paulus, at han har modtaget nadverens sakramente af Herren, og at han er sendt, ikke for at døbe, men for at forkynde evangeliet. Man læser ingen steder i evangeliet om dette sakramente med den

sidste olie. Men lad os se på apostelens egne ord, eller hvem der nu er forfatter til brevet, så vil vi samtidig få at se, hvordan de, som forøger sakramenternes antal, intet har forstået af det.

For det første: Hvis de mener, det er sandt og det er noget, man skal rette sig efter, med hvilken autoritet ændrer de det så og modsætter sig det? Hvorfor gør de det til en sidste og enkeltstående salvelse, når apostelen ønsker, det skal være en almen foreteelse? Apostelen vil hverken, at det skal være en sidste olie eller at den kun skal gives de dødende. Han taler alment: "Er nogen blandt jer syg." Han siger ikke: "Hvis nogen ligger for døden." Jeg kan heller ikke tage mig af det, som Dionysius i sin "Om det kirkelige hierarki" her gør sig klog på. Apostelens ord er i sig selv klare, de ord, hvorpå både Dionysius og de selv bygger, og dog retter de sig ikke efter dem. Det ser ud til, at de har lavet sig et sakramente og en sidste olie, ikke ud fra noget skriftsted, men ud fra deres egne forestillinger, fordi de har forstået apostelens ord dårligt. Dermed gør de uret imod de øvrige syge, hvem de har frataget *salvningens særlige velsignelse*, som apostelen har forordnet.

Men det, der følger, er virkelig smukt gjort. Apostelens løfte siger udtrykkeligt: "Troens bøn vil frelse den syge, og Herren vil gøre ham rask; og hvis han har begået synder, vil han få tilgivelse for dem." Se, apostelen befaler at salve og bede, for at den syge kan blive helbredt og rask igen, altså ikke for at den syge skal dø. Det skal ikke være den sidste olie. Det fremgår også af de bønner, der hører med til salvningen, hvor man beder om, at den syge må blive rask. Men papisterne siger lige modsat, at man ikke bør give salvelsen, medmindre der er tale om en person, der ligger for døden, altså ikke for at vedkommende skal komme sig og blive rask. Hvis ikke denne sag var så alvorlig, hvem ville så kunne dy sig for at grine af en så smuk, velegnet og sund fortolkning af apostelens ord? Mon ikke de romerske teologer åbenlyst afslører deres uvidenhed her. Ligesom her fastslår de meget andet, som Skriften nægter, mens de nægter, hvad den fastslår? Så hvorfor skulle vi ikke takke for disse vore fortrinlige lærere? Det er altså med god ret, jeg sagde, at der ikke findes et større vanvid end det, de udviser på dette sted.

Desuden: Hvis denne salvelse er et sakramente, bør dens tegn uden tvivl virke det, der symboliseres og loves. Salvningen lover jo sundhed og helbredelse af den syge, som ordene klart siger: "Troens bøn vil frelse den syge, og Herren vil gøre ham rask." Men hvem kan ikke se, at dette løfte kun opfyldes på få, om overhovedet på nogen? Blandt tusind er der knap nok én, der kommer sig. Derfor er der ingen, der mener, det sker i kraft af sakramentet, men i kraft af naturen eller medicinen. Sakramentet tillægger den modsatrettede kraft. Hvad skal vi da sige til det? Enten lyver apostelen med dette løfte, eller også er salvelsen ikke et sakramente. *Sakramenternes løfter er nemlig sikre*, mens salvningen for det meste mislykkes. Ja de romerske teologers visdom og årvågenhed viser sig atter her. De gør netop denne salvning til den sidste, for at løftet ikke skal blive opfyldt, altså så sakramentet ikke er et sakramente. For hvis det er den sidste salvelse, så helbreder den ikke sygdommen, men giver plads for den. Men hvis den helbreder, kan den ikke være den sidste salvelse. Således går det til, ved disse læreres fortolkning, at vi forstår, at Jakob må have modsagt sig selv, og har indstiftet et sakramente for ikke at indstifte et sakramente. De vil i den grad, at det skal være den sidste salvelse, at det ikke kan være sandt, at den syge bliver rask derved, som Jakob ellers fastslår. Hvis dette ikke er vanvid, så vil jeg godt vide, hvad det er at være vanvittig.

Det må være dem, apostelen taler om, når han i 1 Tim 1, 7 siger: "De vil være lærere i loven, men forstår hverken det, de selv siger, eller hvad det er, de udtaler sig så sikkert om." De læser og bruger alt uden omtanke. I kraft den samme tankeløshed har de lagt vægt på den mundtlige bekendelse af synderne ud fra apostelens ord, hvor han siger: "Bekend jeres synder for hinanden". Men de adlyder ikke de ord, hvor apostelen befaler, at menighedens ældste skal komme til stedet og bede over den syge. De sender knap nok en eneste præst, skønt apostelen ønsker, at der skal være mange til stede, ikke for salvelsens skyld, *men for bønnens skyld*. Det er derfor, han siger: "Troens bøn vil frelse den syge." Det er ganske vist ikke helt klart for mig, om han mener "præst", når han bruger det græske ord "presbyter", som betyder ældste. Det er jo nemlig ikke sådan, at den, der er præst eller tjener, også automatisk er gammel af alder.

Man kunne derfor tænke, at apostelen vil have, at de ældre og erfarne i kirken skal besøge den syge. De skulle så udføre en barmhjertighedens gerning og bede i tro og således helbrede den syge. I hvert fald kan man ikke nægte, at kirkerne i gamle dage blev ledet af ældre, som var valgt til det, ikke ved ordinationer og indvielser, men på grund af deres alder og store erfaring.

Derfor tror jeg, at denne salvelse hos Jakob er den samme som omtales i Mark 6, 13, hvor det om apostlene hedder: "De salvede mange syge med olie og helbredte dem." Det var et ritual i den ældste kirke, hvorved de udførte mirakler over de syge, et ritual, der nu for længst er borte. Sådan står der også Mark 16, 17-18, at Kristus gav de troende magt til at tage på slanger med deres hænder, drikke dødbringende gift uden at det skal skade dem og lægge hænderne på syge, så de bliver raske. Det er mærkeligt, at de ikke også har gjort disse ting til sakramenter, når de også har en lignende kraft og et løfte, som ordene her hos Jakob. Denne sidste olie, opdigtet som den er, er derfor ikke et sakramente, men en vejledning, Jakob giver, som den, der vil, kan benytte sig af. Det er som sagt taget og overleveret fra Markus 6. Jeg tror heller ikke, det blev brugt af alle og enhver. *Svagelighed er nemlig kirkens hæder og døden en vinding.* Det blev kun brugt i de tilfælde, hvor nogen bar deres sygdom med en ringe og utålmodig tro. Dem, Herren havde ladet være sådan, for at mirakler og troens kraft kunne vise sig gennem dem.

HELBREDELSE VED BØN

Dette har Jakob taget hensyn til, så han omhyggeligt har knyttet forjættelsen om sundhed og tilgivelse af synderne, ikke til salvelsen, men *til troens bøn*. Han siger nemlig: "Troens bøn vil frelse den syge, og Herren vil gøre ham rask; og hvis han har begået synder, vil han få tilgivelse for dem." *Et sakramente kræver derimod ikke bøn eller tro af den person, der udfører det, da selv en ugudelig kan døbe og holde nadver. Et sakramente beror udelukkende på Guds løfte og indstiftelse, og fordrer tro hos dem, der modtager det.* Men hvor er troens bøn i vor nutidige brug af den sidste olie? Hvem beder i tro over den syge, at Gud ikke skal tøve med at gøre ham rask? Det er en sådan troens bøn, Jakob her taler om.

Side 102 af 107

Om den siger han i begyndelsen af sit brev: "Man skal bede i tro, uden at tvivle." (1, 6). Og Kristus siger: "Alt, hvad I beder og bønfaller om, det skal I tro, at I har fået, og så får I det." (Mark 11, 24).

Der er overhovedet ingen tvivl om, at hvis man også i dag bad på den måde over den syge, altså at de ældste, mest erfarne og fromme mænd gjorde det, fuld af tro, så ville vi kunne helbrede så mange syge, vi ville. For hvad kan troen ikke udrette? Men man forbigår troen, som den apostolske autoritet især kræver. Desuden opfatter man ældste, som er mænd udmærket ved alder og tro, som om det omfatter alle præster. Ligeledes ændrer man en almindelig og fri salvelse til den sidste salvelse, så vi ikke blot ikke når frem til den virkning, der var lovet af apostelen, nemlig sundheden, men tømmer den til den stik modsatte virkning. Ikke desto mindre praler man af, at vort sakramente, ja, vort fantasifoster, er grundlagt og bevist af dette apostolske udsagn, som lærer det stik modsatte. Hvilke teologer!

Imidlertid fordømmer jeg ikke den sidste olie, jeg nægter blot energisk, at det skulle være det, som apostelen Jakob beskriver. For hverken formen, brugen, virkningen eller hensigten stemmer overens med vores. Men lad os blot regne det med til de sakramenter, som vi selv har indstiftet, ligesom det med at indvi og bestænke noget med vand og salt. Vi kan jo ikke nægte, at enhver skabning helliges ved Ordet og bønner, som apostelen Paulus lærer os, og derfor kan vi heller ikke nægte, at der gives tilgivelse og fred gennem den sidste olie. Ikke, fordi det er et sakramente, der er guddommeligt indstiftet, men fordi *der sker det, som den modtagende tror*. Troen hos den, der modtager det, kan ikke fare vild, hvor meget end præsten farer vild. Det forholder sig jo sådan, at hvis nogen bliver døbt eller får syndsforladelse for sjov, altså hvis præsten ikke for alvor giver syndsforladelse, *så er den pågældende person alligevel virkelig absolveret og døbt, hvis han tror det*. Hvor meget mere vil så ikke den sidste olie kunne give fred, også selv om den slet ikke giver det, set fra præstens synspunkt, fordi der ikke er tale om et sakramente. Troen hos den, der bliver salvet, modtager alligevel det, som præsten enten ikke kan eller vil give. Det er nemlig tilstrækkeligt, at den, der bliver salvet, hører ordet og tror det. *Det, vi tror, at vi*

vil få, det får vi nemlig også virkelig, så kan præsten handle eller lade være, spille skuespil eller gøre det for sjov. Kristi ord står fast: "Alt er muligt for den, der tror." (Mark 9, 23). Og ligeledes: "Det skal ske dig, som du troede!" (Matt 8, 13). Men vore romerske teologer taler intet om troen i forbindelse med sakramenterne. I alle deres analyser vrøvler de kun om sakramenternes egne kræfter. De studerer, men når aldrig frem til erkendelse af sandheden.

Der er dog en lille fordel ved, at denne salvelse er blevet gjort til den sidste salvelse. Denne velsignelse er nemlig den, der mindst af alle er ændret og underlagt tyranni og pengebegær. For denne sidste barmhjertighed er blevet overladt de døende, så de frit kan blive salvet, endog uden at have bekendt deres synder eller fået nadveren. Hvis det var forblevet et almindeligt ritual, især, hvis de syge var blevet helbredt, også selv om synderne ikke var blevet taget bort, hvor mange verdener tror du så ikke, at paverne i dag ville have haft, når de gennem det ene bodssakramente og gennem nøglemagten og ordinationssakramentet er blevet så store herskere og fyrster? Men nu forholder det sig så heldigt, at ligesom de foragter troens bøn, således helbreder de ingen syge, og har af en gammel vejledning skabt et nyt sakramente.

MANGE NÅDEMIDLER - SAMME VIRKNING

Lad nu dette være nok om disse fire sakramenter. Jeg véd godt, at de ikke behager dem, som mener, man skal finde antallet af sakramenterne og deres brug ikke fra Skriften, men fra den romerske pavestol. Som om det var den romerske stol, der havde givet disse sakramenter, og den ikke snarere havde modtaget dem fra *de teologiske universiteter*, hvem den utvivlsomt skylder alt, hvad den har. Et så stort papistisk tyranni kan ikke fastholdes uden at man har modtaget så megen hjælp fra universiteterne, da der næppe blandt de berømte bispesæder er noget andet, der har så få veluddannede personer. Det er kun i kraft af magt, list og overtro, at dette hidtil har overgået de andre. De, der indtog dette sæde for tusind år siden, er så forskellige fra dem, der siden kom til magten, at man enten må nægte at de kan være romerske paver, eller også nægte, at de andre har været det.

I øvrigt er der også andre ting, som synes at kunne regnes med til sakramenterne. Det gælder alle de ting, der er knyttet et guddommeligt løfte til. Blandt dem er bønnen, ordet og det daglige kors. Kristus har mange steder lovet bønnehørelse til dem, der beder, især i Luk 11, 5 ff., hvor han med mange lignelser opfordrer os til at bede. Og om ordet siger han: Salige er de, som hører Guds ord og bevarer det. Og hvem kan fortælle, hvor ofte han lover hjælp og belønning til de anfægtede, de tålmodige, de ydmyge? Ja, hvem kan opregne alle Guds løfter? *Formålet med hele Skriften er jo at tilskynde os til tro, dels ved at anklage med bud og trusler, dels ved at lokke gennem løfter og trøst.* Alt, hvad der står skrevet, er enten bud eller løfter. Budene ydmyger de overmodige med krav, løfterne løfter de ydmygede op med tilgivelse.

Sakramenter i egentlig forstand bør man dog kun kalde de ting, hvor tegn og løfter er knyttet sammen. De øvrige ting er blotte løfter, fordi der ikke er knyttet noget tegn til. *Hvis vi skal være helt præcis, er der således kun to sakramenter i Guds kirke, nemlig dåben og nadveren, fordi det alene er her, vi har både et guddommeligt indstiftet tegn og en løfte om syndernes forladelse.* Bodens sakramente, som jeg for min del har regnet med til disse to, mangler jo et synligt tegn, som er guddommeligt indstiftet. Det er ikke andet end en vej tilbage til dåben, som jeg sagde. Heller ikke de romerske teologer kan sige, at deres definition passer på boden, for også de mener, at et sakramente skal have et tilknyttet tegn, hvis ydre form påvirker sanserne med det, som virkes usynligt i det indre. Men boden eller absolutionen har intet sådant tegn, derfor tvinges også de af deres egen definition til at nægte, at boden er et sakramente, og således mindske antallet af sakramenter, eller også må de fremkomme med en anden definition på et sakramente.

Men dåben, som vi tilskriver hele livet, vil ret forstået kunne erstatte alle de andre sakramenter, som vi har brug for. Nadveren er i virkeligheden de døendes alvorligt syges sakramente, for med det ihukommer vi Kristi bortgang fra denne verden, for at vi skal efterligne ham. Således fordeler vi da disse to sakramenter, at dåben hører til begyndelsen og hele livsforløbet, men nadveren til slutningen og til døden.

Den kristne skal i sit legeme indøve begge dele, indtil han går bort fra denne verden, helt og fuldt døbt og styrket, født til et nyt evigt liv. Da skal han skal spise med Kristus i hans faders rige, sådan som han lovede i nadveren, hvor han sagde: "Fra nu af skal jeg ikke drikke af vintræets frugt, før den dag jeg drikker den som ny vin sammen med jer i min faders rige." (Matt 26, 29). Sådan ses det tydeligt, at nadveren er indstiftet som en forberedelse på det fremtidige liv. Da vil begge sakramenters opgave være fuldbyrdet og så skal dåben og nadveren ophøre.

Her vil jeg så gøre ende på dette forspil, som jeg hermed glad og gerne tilbyder alle de fromme, som alvorligt ønsker at forstå Skriften og den oprindelige brug af sakramenterne. For det er en ikke ringe gave at kende det, som er givet os, som det siges i 1 Kor 2, 12, og på hvilken måde vi bør bruge gaverne. For udrustet med denne åndelige bedømmelse vil vi ikke fejlagtigt støtte os til dem, der lærer anderledes.

Disse to ting, som vore teologer aldrig har givet os, ja, som de har bestræbt sig for at tilsløre, har jeg for min del, om ikke givet her, så i hvert fald prøvet på ikke at tilsløre, idet jeg har givet andre lejlighed til at fremkomme med bedre betragtninger. Det har i hvert fald været min bestræbelse at fremstille begge dele klart. Vi kan ikke alle sammen alt. Men op imod de ugudelige og op imod dem, som hårdnakket påtvinger os deres eget tyranni i stedet for de guddommelige ting, sætter jeg tillidsfuldt og gerne dette skrift uden at bryde mig om deres uforstandige vildskab, selv om jeg også for dem ønsker en sund opfattelse, og selv om jeg ikke foragter deres anstrengelser, blot vil jeg adskille dem fra de ægte og sande kristne.

For jeg hører rygter om, at det allerede på ny trækker op med pavelige buller og forbandelser. De skal tvinge mig til at tilbagekalde, hvis jeg ikke vil erklæres for kætter. Men hvis disse rygter taler sandt, ønsker jeg, at denne lille bog skal være en del af min fremtidige tilbagekaldelse, for at de ikke skal klage over, at det er forgæves, at de har opflammet deres tyranni. *Den anden del vil jeg i nærmeste fremtid udgive, ved Kristi nåde, og den bliver af en art, som det*

romerske sæde hidtil hverken har set eller hørt om. Sådan vil jeg til overflod bevidne min lydighed. I vor Herres Jesu Kristi navn. Amen.

Herodes, gudløse fjende,
hvorfor frygter du Kristi komme?
Han, som gav os Himmerige,
røver ej dit jorderige.

